

30K-3

1844

Дел

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 8

ЖНІВЕНЬ

1964

РЭПАРТАЖ З ВЯЛІКАЙ БУДОЎЛІ

Яраслаў ПАРХУТА

Глушцы прыляцелі

Да карпусоў фабрычных
Падбеглі бярозкі шчыльна.
Здаецца,
Вазьмі пакліч іх —
І прыйдуць
У цэх прадзільны.

Дзе стаў нам прывычным рокат
І гоман,
І шум машынны.
Ды, нібы знарок,
Ад фортак
Шчэбет льецца птушыны
І цягне дзяўчат магнітам,
Да шыбаў усе прыпалі...
Кавалкамі антрацыта
Аднекуль
Глушцы упалі.
І на будыніну збоку
З нямою глядзяць
Турботай.
Пэўна, прыкідваюць вокам,
Колькі тут

Пералётаў.
...Такое нярэдка спаткаеш
Ля камбінатаўскіх сценаў.
...І гэтым
Глушцам —
І маю
Уся ўсміхалася змена.

Будучыя ткачыхі

За строгай,
Харошай нянькаю,
Бы табунком кураняты,
Вуліцай крочаць Цэнтральнаю
Стракатая
Дзяўчаняты.
Адна за адной спыняюцца
Машыны
Каля абочын.
Вадзіцелі
Усміхаюцца
Змене сваёй рабочай.
Замерла,
Глядзіць Цэнтральная.
Яны ж сабе крочаць паціху...
Гэта з прагулкі дальняе
Ідуць
Будучыя ткачыхі.

Пачатак славы

Наш экскаватар сярдзіта
Зубамі
Узгорак тузаў
І глыбу
З калівам жыта
Закінуў
У звонкі кузаў.
Нядаўнія вучаніцы —
За партай сядзець даволі —
У братавых нагавіцах
Капалі
Траншэю ў полі.
Аж кроў закіпала ў жылах
І нылі
Ад стомы косці,
А мы ў падмурак паклалі
Славу сваёй маладосці.
Яна ў зімовае ранне
Была цеплынёй сагрэта —
Чыталі мы
Віншаванне
Цэнтральнага Камітэта.
Здалося,
Уся Радзіма
Даверліва глянула ў вочы...
Мы славу
Вышэй узнімем,
З дарогі сваёй
Не збочым!

Напярэдадні вяселля

На камбінаце
Сягоння свята:
Наш інжынер
Дзяўчыну сасватаў.
Наймаладзейшую,
Ды працавітую.
Самую лепшую
І красавітую.
А дружбкі
Дакараюць багата,

Масла ў агонь
Падліваюць дзяўчаты:
— Што не казалі вы,
Не намякнулі нам!
А ці спыталі вы
Згоды матулінай!
Правучым за гэта
Маладажонаў —
Купім каляску,
Хлопцы, з капрону!
Хай жа парожня
Не паяўляецца,
Восенню кожнаю
Хай папаўняецца...
Каб весялей ім
Жылося на свеце,
Рашылі ў калясцы
Песню прывезці.
Нашу, арцельную
Песню, крылатую.
Грымнем вясельную
Разам з дзяўчатамі!

Клічуць дарогі

Зноў трэба збірацца ў
вырай —

Новыя
Клічуць дарогі.
Сябры, прызнаюся шчыра,
Я вам абавязан многім.
Мы песні
Не ўсе прапелі
Аб працы
І аб каханні.
Толькі здружыцца паспелі,
Ды надышло расстанне.
Калісьці знайду прычыну,
У госці
Прыеду першым.
І, пэўна, кожнай дзяўчыне
Зноў прывязу па вершу.

г. Баранавічы.

УСЁ ДЛЯ ЧАЛАВЕКА!

Мінула зусім нямнога часу з дня заканчэння работы XXII з'езда партыі, а сёння мы з'яўляемся сведкамі таго, як ажыццяўляюцца прадвызначэнні Праграмы КПСС. Штодзённы клопат аб паляпшэнні жыцця працоўнага чалавека, клопат аб тым, каб усё паўней задавальняліся яго матэрыяльныя і духоўныя патрэбы, стаў законам жыцця савецкага грамадства. Няспынный рост матэрыяльнай забяспечанасці, умацаванне здароўя насельніцтва, павышэнне яго адукаванасці і культуры, паляпшэнне абслугоўвання ствараюць умовы для ўздыму вытворчых сіл краіны, для стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму.

Чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета СССР разгледзела пытанне «Аб мерах па выкананню Праграмы КПСС у галіне павышэння дабрабыту народа» і прыняла законы, якія будуць мець вялікае значэнне ў жыцці савецкага грамадства. Гэта яшчэ і яшчэ раз пацвярджае вялікія клопаты партыі і дзяржавы аб чалавеку працы, паказвае магутнасць нашай сацыялістычнай дзяржавы.

Праз усю гісторыю развіцця чалавечага грамадства перад працоўным чалавекам паўставала пытанне аб тым, як ён будзе жыць у старасці. Адны спадзяваліся на дзяцей, другія, адрываючы ад сябе, збіралі што-кольвечы на «чорны дзень» і ніколі не былі ўпэўнены ў тым, што бестурботна дажывуць свае дні. Успамінаючы пра гэта, яшчэ з большай сілай адчуваеш тыя вялікія перавагі, якія нясе з сабой сацыялістычны лад. Селяніну нават не снілася, што ў старасці, у выпадку хваробы, інваліднасці ён зможа разлічваць на дзяржаўную дапамогу, на сацыяльнае забеспячэнне. Да гэтага часу толькі ў некаторых калгасах уводзіліся пенсіі, а цяпер яны будуць выплачвацца паўсюдна. Прыняты сесіяй Закон аб пенсіях і дапамогах членам калгасаў дае кожнаму сумленнаму сельскаму працаўніку права на забяспечаную старасць. Той, хто працаваў добра, — у таго і пенсія будзе большая. Увядзенне адзінай сістэмы пенсійнага забеспячэння ў калгасах будзе садзейнічаць новаму ўздыму творчай актыўнасці працаўнікоў вёскі ў барацьбе за далейшыя поспехі сельскай гаспадаркі.

— Будзем працаваць яшчэ лепш, — гаворыць калгасніца сельгасарцелі «Іскра» Лёзненскага вытворчага ўпраўлення тав. Стэльмах. — Мы датэрмінова выканалі паўгадавы план продажу малака дзяржаве. Нашы калгаснікі сталі на працоўную вахту. Яны абавязаліся ў сцільны тэрміны і без страт убраць ураджай, своєчасова і высака якасна пасеяць азіміну, у дастатку нарыхтаваць кармоў для грамадскай жывёлы, поўнацю выканаць свае абавязальствы перад дзяржавай.

Савецкія людзі добра ведаюць, што паляпшэнне іх дабрабыту залежыць ад росту багацця нашай краіны. Інтэрэ-

сы кожнага асобнага чалавека супадаюць з інтарэсамі ўсяго грамадства, дзяржавы.

Шчырую ўдзячнасць партыі і Савецкаму ўраду шлюць жанчыны калгаснага сям'я за прадастаўленне ім аплата на водпуску на 112 дзён па цяжарнасці і родах. Жанчыны-маці ведаюць, якое вялікае значэнне гэта мае для кожнай з іх.

У той час, як у нас з кожным годам паляпшаецца жыццё селяніна, у капіталістычным свеце ва ўмовах жорсткай канкурэнцыі ідзе разарэнне сельскіх гаспадарак. У ЗША штогод знікае 150 тысяч фермерскіх уладанняў, а іх былыя гаспадары папаўняюць армію батракоў і беспрацоўных.

У адрозненне ад капіталістычных краін, дзе абмяжоўваюцца і ўшчамляюцца правы працоўных, палітыка сацыяльнага забеспячэння ў нашай краіне прасякнута пастаяннымі клопатамі аб чалавеку працы, прасякнута духам справядлівасці і гуманнасці.

З вялікім задавальненнем савецкія людзі сустракаюць Закон аб павышэнні зароботнай платы работнікам асветы, аховы здароўя, жыллёва-камунальнай гаспадаркі, гандлю, грамадскага харчавання і іншых галін народнай гаспадаркі, непасрэдна абслугоўваючых насельніцтва.

Усім вядома, якая вялікая армія настаўнікаў занята ў школах. Не шкадуючы сіл, вучаць яны ўсяму добраму нашых дзяцей. Гэта яны памагаюць нам выходзіць нашых дзяцей адукаванымі і высокадзейнымі людзьмі. Маці, бацькі, дзяржава глыбока ўдзячны тым, хто выходзіць наша будучае, наша слаўнае папаўненне. У знак удзячнасці дзяржава стварае настаўнікам лепшыя ўмовы для працы, павялічвае зароботную плату і спадзяецца, што на гэтыя клопаты савецкія настаўнікі адкажуць яшчэ лепшай працай, аддаючы свой талент, свае сілы і веды для выхавання падрастаючага пакалення.

— Мы будзем імкнуцца, каб нашы выхаванцы, — гаворыць настаўніца 17-й сярэдняй школы горада Мінска Е. Лапотка, — былі дастойнай зменай старэйшага пакалення, актыўнымі будаўнікамі камунізму.

А людзі ў белых халатах, людзі самай гуманнай, добрай і цяжкай прафесіі — урачы, фельчары, медыцынскія сёстры і санітаркі! Гэта ім Савецкая дзяржава даверыла самае дарагое — здароўе нашых людзей. І яны ахоўваюць яго з першых дзён нараджэння да глыбокай старасці, межы якой адсоўваюцца ўсё далей. Рашэнні сесіі Вярхоўнага Савета СССР спрыяльна адаб'юцца на жыцці медыцынскіх работнікаў.

На новыя ўмовы алаты працы пераводзіцца звыш 18 мільёнаў чалавек. Дзе і якая дзяржава здольна зрабіць такое!

Законы, прынятыя на сесіі, прасякнуты глыбокай павагай да чалавека і клопатамі аб паляпшэнні яго жыцця. У іх падкрэслена, што камунізм будзецца для людзей, і чым лепш яны будуць жыць, тым хутчэй наша грамадства дасягне заповітнай мэты.

Можна не сумнявацца ў тым, што ўсе рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя сваёй самаадданай працай павялічаць магутнасць нашай дзяржавы, наблізяць перамогу камунізму.

— Камунізм, — сказаў у сваім дакладзе на сесіі таварыш М. С. Хрушчоў, — можна пабудаваць працай, працай і толькі працай мільёнаў і мільёнаў рабочых, калгаснікаў, інжынерна-тэхнічных работнікаў, дзеячоў народнай асветы і аховы здароўя, культуры, усіх работнікаў фізічнай і разумовай працы.

Працоўныя ўсяго свету пераконваюцца ў тым, што толькі сацыялізм раскрывае перад чалавекам працы вялікія магчымасці для павышэння яго культуры, для росту дабрабыту. Толькі сацыялізм узвільчвае чалавека працы, які з'яўляецца творцам гісторыі, стваральнікам усіх матэрыяльных каштоўнасцей.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№ 8

ЖНІВЕНЬ
1964

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ САРАКАВЫ

РАМОНКАВЫЯ СУМЁТЫ

І дзень жа сёння выдаўся нудны, доўгі, нібы страла вежавага крана. Нэля ўжо з самай раніцы пасварылася з брыгадзірам.

— Падавай блокі, — сказаў ёй Мікалай Маркелаў.

І Нэля сядзела за рычагамі крана, і плылі, плылі ўверх цяжкія жалезабетонныя блокі.

Так у спорнай рабоце мінула гадзіна. Але што гэта? Нэля паглядзела туды, дзе мітусіўся ў сярэдзіне будынка брыгадзір муляраў.

А побач, пад самым грузам, стаялі на кладцы вугла два муляры.

«Што яны, не бачаць, што я

над імі груз праношу?» — захвалывалася дзяўчына.

І хоць знізу нервова пакрыквалі: «Віра!», — Нэля спыніла кран. Злезла на зямлю, пабегла па прыступках лесвіцы да муляраў, што клалі вугал дома.

— Што гэта? — адразу наляцела на іх дзяўчына. — Жыцця вам не шкада?

Адзін з муляраў нетаропка паклаў кельму, падышоў да дзяўчыны.

— Ах, ты пра гэта? — абыякава паказаў уверх, дзе над галоўнамі нядаўна праплываў груз. — Хіба гэта ўпершыню?

— Мы і самі з апаскай працуем, — падышоў да іх другі

муляр. — Але што зробіш. Работа не будзе чакаць ды і брыгадзір загадвае.

— Што ён, забыўся пра тэхніку бяспекі? — зноў загарэлася дзяўчына.

— А ты спытайся ў яго.

— Тут і пытацца няма чаго, — брыгадзір Мікалай Маркелаў чуў апошнія словы спрэчкі і, злосна крывачы губы, прагаварыў: — Маладая, каб вучыць мяне.

Гэтыя словы ўжо датычылі Нэлі Блізнец.

— Ты круці там рычагамі, габлюй сюды блочкі, а мы тут самі без цябе разбярэмся, што нам рабіць і дзе рабіць...

— А я кажу, што працаваць пад грузам не будзеце! — перабіла яго дзяўчына.

— Ды зразумей ты, што план у нас. Людзі чакаюць, каб хутчэй быў здадзены інтэрнат...

— Хопіць, і так загаварыліся, — зноў перабіла яго Нэля. — Адным словам, ці я буду падаваць вам блокі, ці гэтыя людзі будуць класці вугал.

І Нэля, не сказаўшы больш ні слова, накіравалася да крана.

Брыгадзір, пагаварыўшы з рабочымі, неўзабаве падаўся ўслед за кранаўшчыцай.

— Упартая ты, — вінавата ўсміхаючыся, прагаварыў ён. — Залазь на свой кран, а то нам

блокі вось як патрэбны. А тых хлопцаў я перавёў далей, перагародку класці.

— Вось гэта даўно патрэбна было зрабіць. А то толькі пятаццаць хвілін марна згубіла.

І зноў яе тонкая постаць замільгала на прыступках крана. Закруціў доўгай шыяй, спрытна падносячы на паверхні будынка блокі, вёрткі кран. Нэля пазірала на сігнальшчыцу, чула яе словы: «Майна», «Віра», і той настрой незадаволенасці, тая спрэчка з брыгадзірам паступова пачалі сцірацца з памяці. Пазірала на лёгкія воблакі, што садзіліся амаль на канец стралы крана, і на сэрцы рабілася лёгка, спакойна. А неўзабаве бестурботная песня данеслася да будаўнікоў з 35-метровай вышыні.

Нэля спявала, і ў той жа час рукі прывычна трымалі рычагі, а вочы пільна сачылі за кожным рухам сігнальшчыцы.

Ішла апошняя гадзіна перадабед. Нэля паспрабавала ўсё гэтак жа прывычна падняць чарговы блок. Пацягнула на сябе рычагі. Але што гэта? Трос не намотваўся на барабан, а рычаг стаў нейкім тугім і непаслухмяным. Тузанула яшчэ раз, яшчэ... Рычаг не падаваўся.

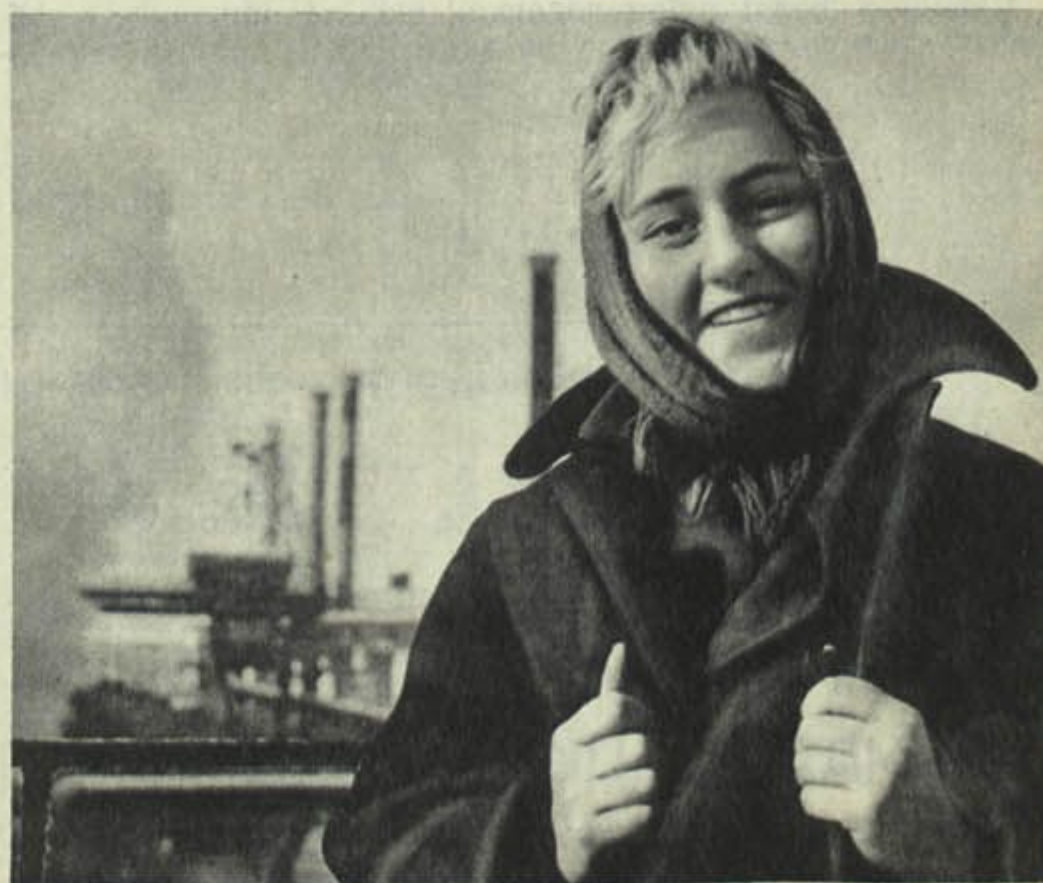
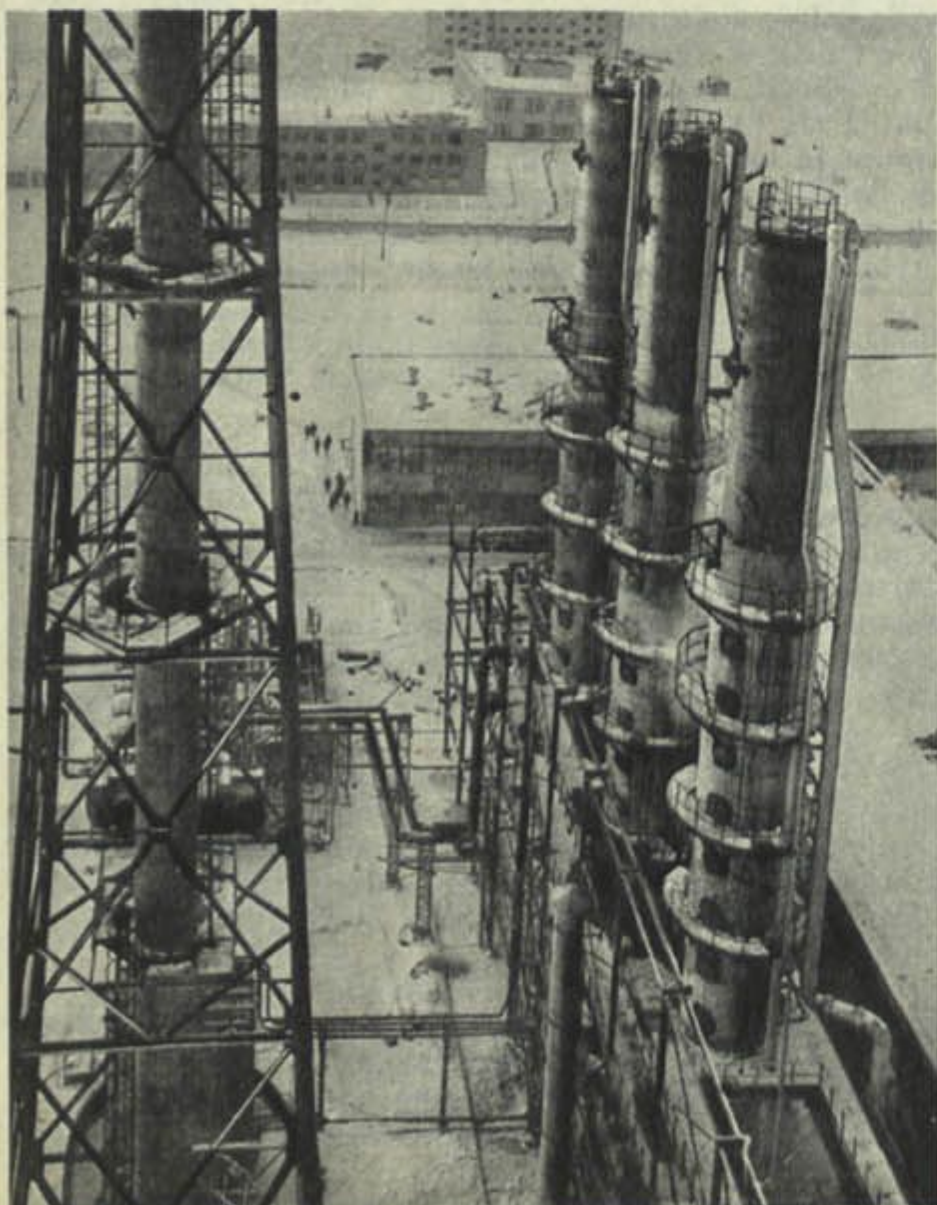
Сігнальшчыца ўсё гэтак жа пазірала ўверх. Маўляў, што ты

«Сямігодка ў дзеянні» — так названа выстаўка работ фотамайстроў рэспублікі. Прывечана яна жыццю і працоўным будням савецкіх людзей. У гэтым нумары мы прапануем нашым чытачам некаторыя здымкі з гэтай выстаўкі.

У страі дзеючых! Адзін з цэхаў Гродзенскага азотна-тукавага.

Вось такія яны, хімікі нашай вялікай сённяшняй хіміі — Людміла Барысёнак з Гродзенскага азотна-тукавага завода.

Фота Т. Ананьінай.

там корпаешся, падымай хутчэй.

Нэля высунулася з кабіны, моўчкі развяла рукамі. А ў галаве маланкаю мільгала думка: «Што магло здарыцца? Дзе шукаць няспраўнасць?»

Торгала рычагі: магчыма, тут што-небудзь заела. Але ў рабоце рычагоў няспраўнасці не было. «Напэўна, што-небудзь у схеме электраправодкі», — падумала Нэля і пачала правяраць схему.

— Так і ёсць! — уголас прагаварыла кранаўшчыца. Хоць і знайшла, дзе была няспраўнасць, але гэта яе не ўзрадавала, бо перагарэла супраціўленне ў канечным выключальніку. А каб дабрацца да яго — не адзін пот сыдзе. Канечны выключальнік на самым канцы стралы вежавага крана. А да яго метраў трыццаць над трыццаціп'яціметровым бяздоннем. Безумоўна, дзяўчына магла і не рабіць гэтага, магла выклікаць электрыка — ягонае справа, няхай дабіраецца, выпраўляе.

Але ўнізе нервеца брыгадзір. Рукамі паказвае на горла, маўляў, без нажа рэжаш. Яно і вядома, кожная мінута прастою — непрыемнасць і для людзей і для брыгадзіра.

— Пайду электрыка выклікаю, — праз гоман будоўлі данесліся да Нэлі словы Мікалая

Маркелава. — Так, напэўна, хутчэй будзе.

І ён амаль падбегам кінуўся туды, дзе была відаць чырвоная тэлефонная будка.

«А я сама паспрабую ліквідаваць няспраўнасць, — рашыла дзяўчына. — А то пакуль электрык дабарэцца сюды, на Курасоўшчыну...»

І яна пачала даставаць са скрыні з запасным інструментам паяльнік, каніфоль, супраціўленні...

А потым, прыгнуўшыся, папаўзла да канца стралы. Глянула ўніз — людзі маленькія, нібы мурашкі, стаяць, махаюць рукамі: маўляў, давай-давай смялей. І яна, мацней беручыся за парэнчы, неяк акрыяла, куды падзеліся хваляванне і няўпэненасць. Усё бліжэй і бліжэй пасоўвалася яна да воблачка, якое, здавалася, ляжала проста на далоні «рукі» крана.

А праз якіх мінут дваццаць шлях назад здаваўся ўжо зусім лёгкім. Ускочыла ў кабінку, паказала вялікі палец сігнальшчыцы. Усё добра, маўляў, уверх блок падымаць будзем.

І зноў затарабаніў кран. Паплыў высока-высока груз, а потым мякка лёг на падлогу новага паверха. Акраец сонца выглянуў з-за воблачка і, здалося, усміхнуўся дзяўчыне. І Нэля паслала яму, паслала

людзям радасную, шчырую ўсмешку.

А дзень гэты ўсё ж быў доўгі і не падобны на іншыя. Пасварылася з брыгадзірам, кран сапсаваўся, а потым... Потым прыехаў галоўны інжынер упраўлення Пётр Канстанцінавіч Рагачэўскі. Побач з ім у машыне сядзеў брыгадзір.

Кранаўшчыца добра ведала галоўнага інжынера. Ведала, гэта такі чалавек, што ніколі без прычыны не пакрыўдзіць, не будзе крычаць не разабраўшыся. Бачыла і тую добразычлівасць, з якой адносіўся галоўны інжынер да людзей. Вось узяць хаця б яе, Нэлю. Ну, хто яна тады была, дзяўчо. Сядзела ў аддзеле кадраў і сумавала: хацелася працаваць на кране.

Атрымаць новую спецыяльнасць дапамог ёй галоўны інжынер. Ужо чатыры гады ведае галоўны інжынер дзяўчыну, нахваліцца не можа лепшай кранаўшчыцай.

Але сёння Нэля пазірала на Пятра Канстанцінавіча з трывогай: «А што, калі брыгадзір паспеў паскардзіцца».

Брыгадзір, убачыўшы, што справа ідзе поўным ходам, палагаднеў.

Усё ж галоўны інжынер паклікаў да сябе кранаўшчыцу. А калі прывітаўся, загаварыў: — Твой зменшчык, Толя Ма-

роз, захварэў. Цяпер і не ведаем, як быць, сёння другога чалавека не зможам прыслаць. Заўтра — абавязкова...

— Дык у чым жа справа, Пётр Канстанцінавіч? Я магу сёння да вечара папрацаваць...

— Загадаць мы табе гэтага не можам...

— А я без загаду — сама.

І зноў падалася ў кабінку свайго крана. Зноў той закруціў шыя і ўсё падносіў і падносіў будаўнікам блокі, бэлькі, перакрыцці.

Сонца ўжо хавалася за край лесу, што відаць удалечыні за Курасоўшчынай, калі Нэля Блізнец спусцілася з кабіны крана на зямлю. І хоць дзень быў незвычайна доўгі, стомленасць прыносіла асалоду. Ішла павольнай хадой цераз поле да аўтобуса прыпынку. А побач квітнелі рамонкі. Быццам хтосьці шчодрой рукою насыпаў іх тут цэлыя сумёты, белавата-жоўтыя, горка-духмяныя... А Нэля ішла па гэтых рамонкавых сумётах, усцешаная любімай працай, ап'яная водарам палявых кветак. Так хацелася крочыць праз усе жыццё.

А. АСТРЭЙКА.

г. Мінск, упраўленне механізацыі № 79, трэст «Вудмеханізацыя».

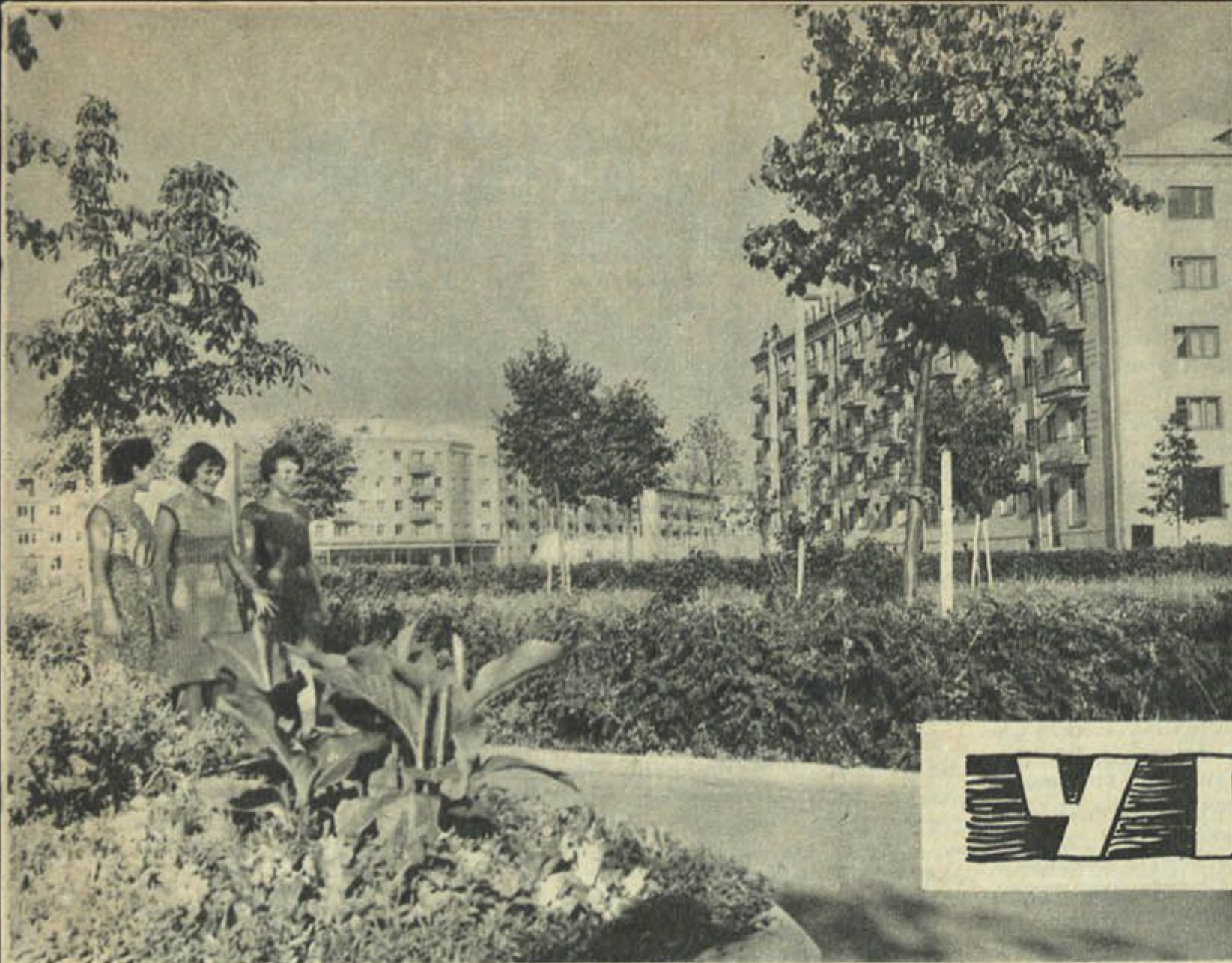

Маляр (Вабруйск).
Фота В. Харлінскага.

Мінскія ткачыні (з выстаўкі «Сямігодка ў дзеянні»). Адно з іх вы напэўна пазналі — гэта Алена Лазарэнка-Лешчанка з намовальнага.

Фота М. Мінковіча.

УТОРАДЗЕ на ПІНЕ

Фота П. Нікіціна.

ПІНСК—гэта мой родны горад. Я вельмі люблю яго. Калі б у мяне спыталі: «Ну, як там у вас, у Пінску?», я адказала б: «Мора зеляніны, цудоўная рэчка і акіяны блакітнага неба». А яшчэ я расказала б пра старажытныя нязграбныя будынкі і пра лёгкія, стройныя новыя дамы на плошчы Леніна; пра старыя брукаваныя вуліцы і пра асфальт новых... І, вядома ж, пра людзей. Людзі ў нас цудоўныя: добрыя і гасцінныя. Яны жывуць у маім горадзе і працуюць на заводзе штучных скур, на фабрыцы мас-

На нашай фабрыцы многа студэнтак-завочніц: Галія Застроўская, Ядзя Яруціч, Рая Капусціч і Надзея Фінічэна—яны вучацца ў Віцебскім тэхналагічным тэхнікуме.

тацкіх вырабаў, у порце і на суднарамонтным. А калі вы спытаеце, як прайсці на нашу фабрыку, вам скажуць: «Ад Цэнтральнай плошчы, каля моста на набярэжнай, а там убачыце самі».

І вось вы ідзіце. Роўная кіламетровая страла апранутага ў камень берагу вядзе вас па густой ліпавай алеі. Справа—плот, за ім кусты крушыны, бэзу і руж. А ўнізе—рака і рыбакі. Ласкавы, але пругкі вецер дзьме і дзьме з Піны вам у твар. Трымцяць завушніцы ліп, пахне мёдам, ружамі і вадой. Белыя чайкіносяцца над ізумруднымі хвалямі, а тыя, успененыя імклівай «Стралою», незадаволеныя шлёпаюць аб жоўты пясак берагу. Так вы ідзіце і не заўважаеце, што злева ад вас ужо з'явіўся будынак, абнесены зялёным плотам. Лі прахадной—надпіс: «Трыкатажная фабрыка імя Крупскай».

Тут я і працую. Я і 230 маіх таварышаў. Большасць—дзяўчаты, жанчыны. Пінчанкі. Вось пра іх я і хачу вам расказаць.

Давайце пройдзем па цэхах. Я вас пазнаёмлю і з фабрыкай і з людзьмі. Вя-зальны цэх. Ён усіх

сустракае стракатаннем машын, на якіх вы ўбачыце велізарныя паўпразрыстыя «каўбасы» толькі што народжанага палатна. Баваўнянае, паўшаўковае або платывавае, як у нас гавораць, з начосам, шарсцяное—вось колькі відаў палатна мы тут робім. Вунь, у кутку, ля той машыны, бачыце дзяўчыну? Гэта Оля Гарбачэўская. Тры гады назад прыйшла яна да нас.

- Што ўмееш?
- Нічога.
- Прыбіральшчыцай пойдзеш?
- Пайду!

Стараннай аказалася гэтая дзяўчына з шасцікласнай адукацыяй: вязальшчыцай выдатнай стала, што дзе цяжэй—ёй даручай, дзе-вяць класаў закончыла. Гляджу на яе і думаю: «Вось табе, парторг, наглядны прыклад росту. Глядзіш—праз год у інстытут накіроўваць будзем Ольгу».

А што? У нас ужо ёсць «уласныя» студэнты: Марыя Пракопчык канчае тэхналагічны ў Маскве, а Ніна Каротчанкава ў Ленінградзе на другім курсе на інжынератэхналага вучыцца. А таксама ўсяго з пяццю класамі на фабрыку прыйшла. Чым жа Ольга горшая за іх?

Далей—фарбаванне і сушка палатна.

Ну, а наступны цэх—па-мойму, самы вясёлы, шумны і цікавы. Чуеце галасы машын? Адна басіць, другая—тоненька падпявае, трэцяя... Колькі вы ведаеце відаў швейных машын? Адзін? А тут—авярлок двухніткавы, авярлок трохніткавы, тамбурая, зіг-заг, распашывальная... Што гэта такое? Вось Марыя Ізотава на такой працуе. Задзелка шва, напрыклад, на плечуку майкі. Бачылі, якое там шво? А цяпер зірніце, як Марыя працуе. На яе любя глядзець: высокая, прыгожая, валасы светлыя, пушыстыя, твар адкрыты. А як працуе!.. Здаецца мне часам, што нават калі ёй вочы за-вязаць, браку не было б.

Наогул пра брыгаду Галі Заст-

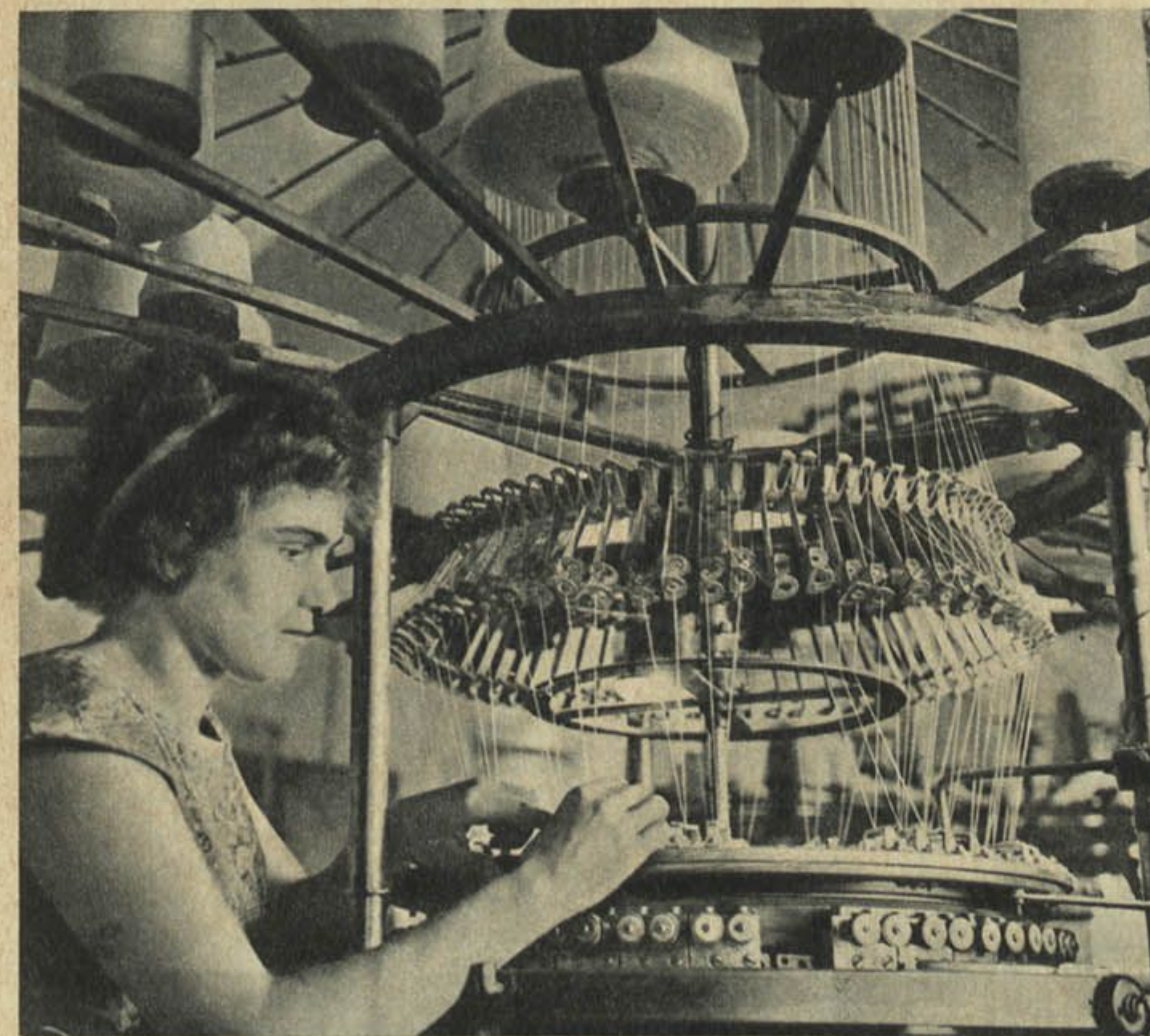
роўскай, дзе Марыя працуе, раска-заць варта. Лепшая брыгада на фабрыцы. Вымпел нядаўна атры-малі. Галія і Марыя—кандыдаты ў члены КПСС. Месяц таму назад прыйшлі яны да мяне параіцца.

«Мы,—гавораць,—усёй брыга-дай вырашылі: нормы па майках для распашывальшчыц павялі-чыць на 10 працэнтаў. Як вы ду-маеце?» Да таго радасна мне ста-ла: як здарова, самі прыйшлі! Уся брыгада вырашыла! Гэта і ёсць ра-бочае сумленне.

Пра самога брыгадзіра адно толькі слова і скажаш—золата! Бадай, лепш за яе на машыне ў нас ніхто не працуе. Але не ў гэ-

Побач—машына Зіны Бова. Яна ў нас універсал. Дзе «тонка»—там Зіна. А вось і стол закрой-шчыц. Вера Мядзведзева—адна з іх... А, між іншым, хіба пра ўсіх раскажаш? Але тое, што 7-месяч-ны план у гонар 20-годдзя вызва-лення Беларусі мы на два тыдні раней тэрміну выканалі, што наз-ву нашай фабрыкі вы можаце пра-чытаць на абласной Дошцы гона-ру ў Брэсце,—хіба гэта не расказ пра ўсіх нас?

Ёсць, вядома, людзі, якія мо-гуць сказаць паблажліва: «Падум-маеш, бялізна, распашонкі-пя-лёнкі, пара другая содзень штук...» Па-першае, не згодна я з гэтым

Гэта адна з нашых лепшых вязальшчыц Оля Гарбачэўская.

тым толькі справа. Вось, напрык-лад, навучыла яна сяброўку сваю, Аню Міхневіч, другой спецыяль-насці. А ад грошай (у нас гэта ап-лачываецца) адмовілася.

— Я,—кажа,—проста памагла Ані.

тонам. Па-другое, не пару содзень, а ў сярэднім шэсць тысяч штук за суткі, прычым, добрай якасці. А, па-трэцяе, запрашу я такога чала-века на нашу набярэжную і пакажу яму шчаслівага маладога бацьку, які коціць перад сабой дзіцячую

Старшыня мясцовай фабрыкі Зінаіда Гарамышава затрымалася каля матары-сткі Марыі Ізотавай з грамадскім дару-чэннем.

«двухспальную» каляску. Усе пра-хожыя ўсміхаюцца: двойня! Як хваля за катэрам, плыве гэтая ўс-мешка за каляскай. І я маю дачы-ненне да яе нараджэння: на бліз-нятах блакітныя пушыстыя паўзун-кі. Палатно для іх зрабіла Оля Гарбачэўская; шыла Паша Сазан-чук; я, начальнік АТК, і мае бра-керы далі ім пуцёўку ў жыццё. І вось—пара блакітных «касманаў-цікаў»—і ўсмешка.

А вунь карапуз гадоў 4—5 ту-пае ножкамі побач з мамай, і на ім майка. Маленькая, нібы цацач-ная,—наша, фабрычная. Тысячы і тысячы штук такіх маек, распашо-нак, бялізны, сотні кофточак ідуць ад нас да людзей. Ім патрэбна на-ша праца, і гэтым мы ганарымся.

...Напэўна, да таго часу, калі хто-небудзь з вас прыедзе да нас у госці, мы ўжо наваселле справім: у новы трохпавярховы будынак перабярэмся. І стане нас не 230, а 500. І калі вы пройдзеце ад Цэн-тральнай плошчы міма моста па на-бярэжнай, вас сустрэнуць ззянне сонца і блакіт неба, зеляніна вады і дрэў, адлюстраваныя ў шырокіх вачах-вокнах нашай памаладзеў-шай фабрыкі, і ўсмешка 500 дзяў-чат-пінчанак, якія ўмеюць добра працаваць і весела адпачываць.

Любоў ВЕСЯЛОВА,
сакратар партыйнай арганізацыі
фабрыкі імя Крупскай.

г. Пінск.

УСЁ РОБЯЦЬ МАШЫНЫ

Фота П. Нікіціна.

Часта здараецца, што чалавек у пошуках правільнай дарогі ў жыццё едзе за край свету, а знаходзіць яе пазней (як ні дзіва!) у сябе дома. Нешта падобнае здарылася і са мною. Калі мне споўнілася семнаццаць гадоў, я разам са сваімі сяброўкамі паехала на леса-распрацоўкі ў Карэлію. Але хутка засумавала па дому.

Вярнулася і пачала працаваць у саўгасе. Спачатку на розных работах, а потым прызначылі падвозіць кармы на ферму. Не ведаю, чаму мне далі такую работу — з коньмі я не вельмі ўмела ўпраўляцца, — але старалася выканаць кожны загад брыгадзіра. Свінаркі пазіралі на мяне і, я чула, гаварылі паміж сабою:

— От жа пашанцавала чалавеку. Работа не тое, што ў нас: адзін адпачынак...

Пярэчыць я не магла. Сапраўды, свінаркі вельмі многа працавалі. Механізацыі на ферме ніякай, і, каб накарміць свіней, трэба было перанесці рукамі за дзень тony цяжару.

Потым здарылася так, што з фермы пайшла свінарка Стася Кальцова. Пачалі шукаць на яе

месца новага чалавека. Зазірнула я неяк на ферму. Ubачыла, што свінні галодныя, і не ўстрымалася: рашыла накарміць іх. А брыгадзір і кажа:

— Надзя, станавіся свінаркай. І я згадзілася.

З таго і пачалося ўсё. Адкормлівала свіней разам з Нінай Шутавай. Памятаю, тады, у 1957 годзе, мы здалі дзяржаве каля трохсот свіней. Для таго часу гэта быў неаблігі паказчык.

Неўзабаве ў саўгасе перайшлі на буйнагрупавое ўтрыманне свіней. Працаваць стала больш зручна, і я ўзялася адкормліваць жывёлу адна. За год здавала дзяржаве па 900 свіней. У 1960 годзе мяне накіравалі на нараду свінаводаў-тысячнікаў у Маскву. Вярнулася адтуль з адзіным жаданнем: працаваць лепш, яшчэ больш старанна.

На нашу ферму зачасцілі госці. Прыязджалі, распытвалі пра работу, як дабіваюся поспеху. І вось аднаго разу ў свінарнік зайшоў сярэдніх год мужчына. Ён доўга хадзіў па ферме, прыглядаўся да ўсяго і чамусьці паціскаў плячыма. Пасля падышоў, спытаў:

— Цяжка адной упраўляцца?
— Вядома, — кажу. — Рукамі ж, бачыце, усё раблю.

— Нядобра так, — заўважыў ён. — Трэба, каб машыны кармілі свіней, а чалавек толькі кіраваў імі.

Я ўзрадавалася. Пазней жа, калі незнаёмы пайшоў, падумала: пра якія машыны ён гаварыў?..

Потым гэты чалавек яшчэ і яшчэ прыязджаў у наш саўгас. І я

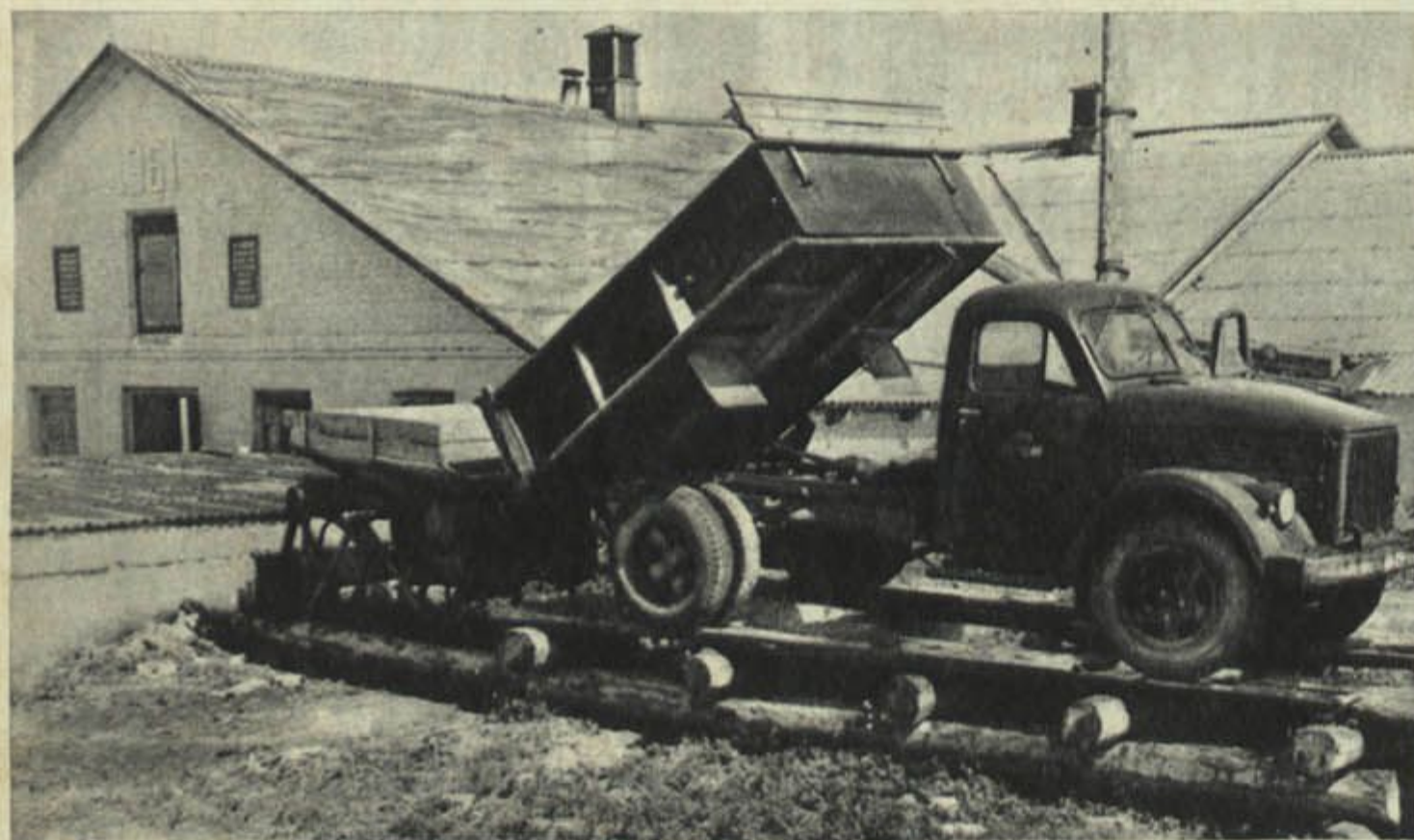
Паварот ручкі — і Надзея Кушнірова адпраўляе корм на раздачу свінням.

ўжо ведала, што ён быў галоўны інжынер Гомельскага абласнога ўпраўлення вытворчасці і нарыхтовак сельгаспрадуктаў Пётр Васільевіч Старавойтаў. Дырэктар саўгаса Міхаіл Ільіч Бруеў і галоўны інжынер гаспадаркі Анатоль Іосіфавіч Чаша расказвалі мне, што ён узяўся сканструяваць праект цэх-аўтамата па адкорму свіней.

Ад сваіх слоў Пётр Васільевіч не адступіў. Праект сапраўды быў зроблены, і ў маі мінулага года пачалася рэканструкцыя свінарніка. У канцы кастрычніка цэх-аўтамат быў гатовы. На набыццё і ўстаноўку ўсіх машын саўгас патраціў тры тысячы рублёў.

Калі я ўпершыню падышла да пульту кіравання, то не на жарт разгубілася. Там было столькі кнопак, лямпачак, рычагоў, што, здавалася, не разабрацца ва ўсім. Але Пётр Васільевіч спакойна і проста расказваў мне, што і як трэба рабіць. Потым паказаў усё

У саўгасе «Добрушскі» ўсё робяць машыны.

на практыцы, папрасіў, каб я зрабіла тое ж. І аказалася, што кіраваць машынамі зусім проста, яны вельмі паслухмяныя. Праз два дні я ўжо беспамылкова выконвала любую работу.

Вось як ідзе работа ў цэху-аўтамаце.

Падышоў самазвал з бульбай. Зрабіў разварот і заднім ходам паехаў на невялікую эстакаду. З кузава ў бункер пасыпалася бульба. У бункеры ёсць рашотка з ухілам — стрэсвальнік, які прыводзіцца ў дзеянне электраматорам. Рухаючыся ўзад і ўперад, стрэсвальнік ачышчае бульбу ад саломы, пяску.

Гэта пакуль падрыхтоўчая работа. Усе астатнія працэсы па прыгатаванню і раздачы кармоў кіруюцца з пульту.

Націснеш кнопку справа — уключаецца транспарцёр, які падае бульбу са сховішча ў шнэк-мыйку праз «лавушку», што аддзяляе рознае смецце, якое прайшло праз стрэсвальнік.

Пасля мыйкі шнэк рухае бульбу ў запарнік-змяшальнік. Па трубах туды ідзе пара ад параўтаральніка. 800 кілаграмаў бульбы запарваецца за 25—30 мінут. Пасля таго, як бульба зварылася, у запарнік-змяшальнік падаецца шнэкам неабходная колькасць камбікармоў, праз шлангі заліваецца вада. А зімой дабаўляем вадкія кармавыя дрожджы, прыгатаваныя на ферме. Затым змяшальнік рухаецца вакол сваёй восі тры-чатыры мінуты. За гэты час корм перамешваецца і становіцца гатовы для раздачы.

Прыгатаваны корм падаецца ў нагнятальны бункер. Як толькі ён запоўніцца, адразу запальваецца чырвоная лямпачка. Стварыўшы ў бункеры ціск паветра ў дзве атмасферы, паварочваю пачаргова рычагі, і па трубаправодах паста ідзе ў кармушкі. Зялёная лямпачка на пульце кіравання сігналізуе, што корм паступае ў кармушкі, а чырвоная — паведамляе, што кармушкі запоўнены. Паколькі ёмістасць нагнятальнага бункера меншая за ёмістасць запарніка-змяшальніка, падаваць корм у кармушкі даводзіцца некалькімі прыёмамі. Часу на гэта трэба мала — усяго некалькі мінут.

З дапамогай такой устаноўкі за адну гадзіну можна прыгатаваць і раздаць корм для 600 свіней.

Калі кармы раздадзены, іду ў «сталоўку». Тут сотні свіней, і не-

абходна быць заўсёды ўважлівай. Я гляджу, каб свінні акуратна елі корм, не перашкаджалі адна другой. Прыглядаюся і да таго, ці няма выпадкова захварэўшых жывёлін.

Дзякуючы добраму кармленню свінні хутка прыбаўляюць у вазе: зімою 400 і больш грамаў у дзень, а цяпер, калі ўволю зеляніны, больш 500 грамаў. Сёлета я ўжо адкарміла і здала дзяржаве 910 свіней. Усяго ж у гэтым годзе абавязалася адкарміць 1500 жывёлін.

Працаваць мне лёгка, зручна. Я прыгадваю мінулыя гады, калі ўсё рабіла рукамі, і нават не верыцца, што такое калісьці было. Зараз я думаю аб тым, каб даваць саветкім людзям не толькі многа свініны, а яшчэ і танную. Праўда, сабекошт цэнтнера прывагі ў мінулым годзе быў яшчэ высокі. І гэта зразумела. На працягу дзевяці месяцаў адкорм вёўся ўручную. Зусім іншая справа цяпер. Сабекошт цэнтнера свініны нямногім перавышае 80 рублёў.

У шостым годзе сямігодкі рабочыя нашага саўгаса па вытворчаму плану павінны прадаць дзяржаве 190 тон мяса. Падлічыўшы свае магчымасці і рэзервы, яны абавязаліся перавыканаць план і даць краіне 240 тон мяса. Больш палавіны — 135 тон мяса — дасць цэх-аўтамат.

Цэх-аўтамат па адкорму свіней у нашым саўгасе — яскравы доказ таго, якую выгаду нясе гаспадаркам комплексная механізацыя ферм. І сёння я з удзячнасцю думаю пра нашага выдатнага рацыяналізатара Пятра Васільевіча Старавойтава. Я ведаю, што пад яго кіраўніцтвам такія ж цэхі-аўтаматы будуцца ўжо ў многіх іншых гаспадарках Гомельскай вобласці. Хочацца, каб межы новага, перадавога пашыраліся.

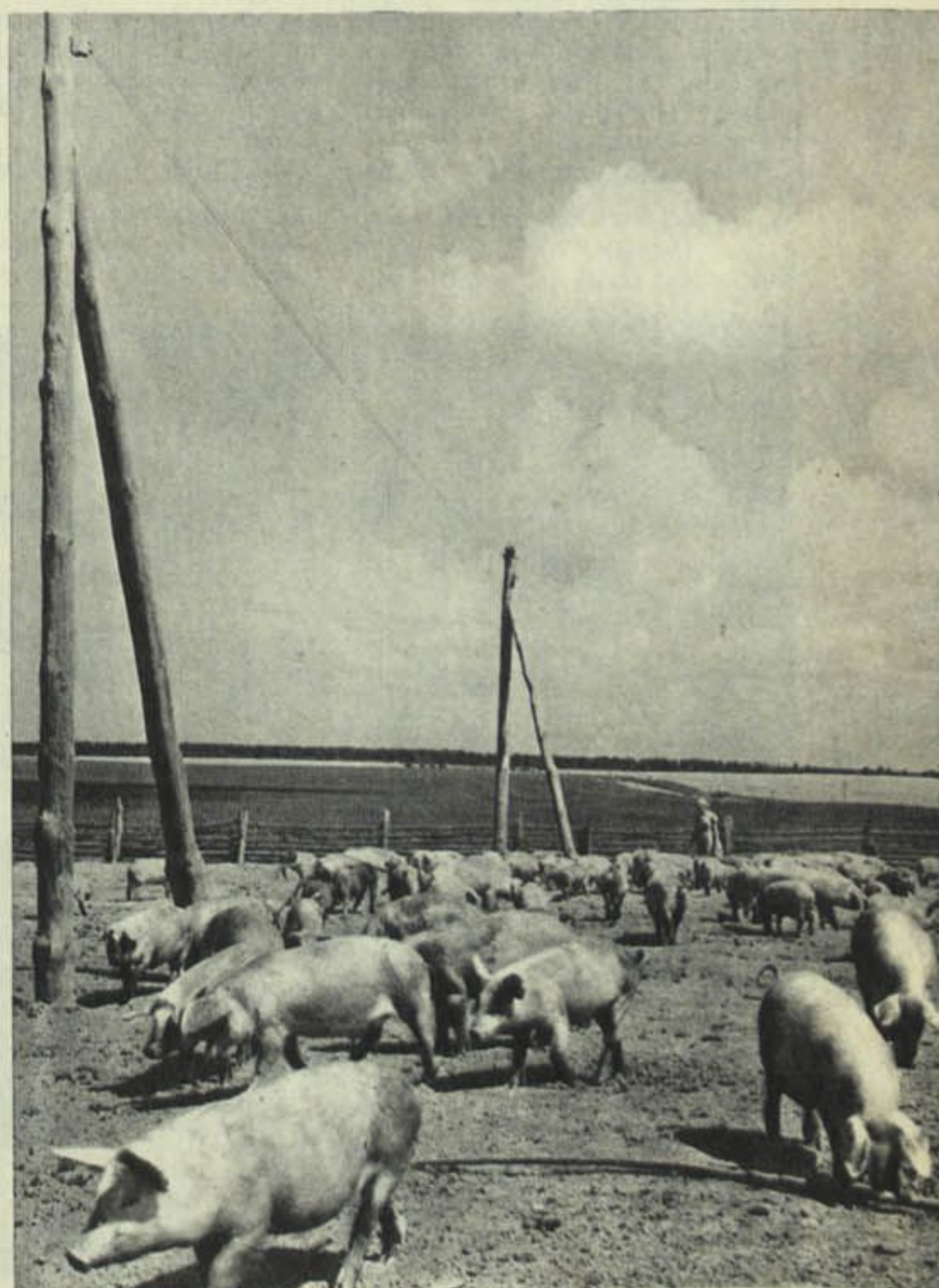
Надзея КУШНЯРОВА,
свінарка саўгаса
«Добрушскі».

Добрушкае вытворчае
ўпраўленне
Гомельскай вобласці.

Механік саўгаса Віктар Гуцаў рыхтуе механізмы да працы.

910 свіней здала дзяржаве ў гэтым годзе свінарка Н. Кушнярова. А перавыдзіце гэта ў кілаграмы!

МАЛАДЫЯ МУЖІЖОНКА

Барыс РАБІНІН

Яны жаніліся па каханню. Маладыя як маладыя, не горш і не лепш за многіх. Абодва выраслі ў добрых працоўных сем'ях з цвёрдымі маральнымі ўстоямі. Абодва вывучыліся, набылі спецыяльнасць, працуюць.

Яны — мае знаёмыя. Міжволі я сачу за іх жыццём, бачу, як складваюцца іх адносіны пасля вяселля, і ўсё больш пытанняў бударажыць мяне.

Перш чым пажаніцца, маладыя людзі два гады былі неразлучныя. Тэрмін дастатковы, каб пазнаць адзін аднаго. Але варта было ім пераехаць у адзін пакой, як пачалася сварка. Толькі і чуеш: «Зноў пасварыліся...»

Што перашкаджае ім радавацца свайму шчасцю? Глупства, дробязі. Напрыклад, яму хочацца запрасіць да сябе таварышаў, яна не згаджаецца: «Лепш пойдзем у кіно». І вось — сварка.

Аляксандр старэйшы і, на-

пэўна, мог бы мець уплыў на жонку, калі б... сам часта не апынаўся ў становішчы павучаемага. У Тоні ўсе меркаванні хуткія, катэгарычныя, хоць далёка не заўсёды правільныя.

Ён любіць футбол, кліча яе на стадыён. Яна прэчыць: «Што я — мужчына, каб па стадыёнах бадзяцца!..»

У гасцях Тоня расказвае:

— Сашка мой — ну і дзівак! Хоча, каб я з ім адправілася гэтым летам у турысцкі паход... Што мне, жыццё надакучыла — цягацца па гарах! Вось дурань!

Чаму «дурань»? І чаму заўсёды «Сашка» — не Аляксандр, не Саша?

Дома часта гара нямытай пасуды. Тоня не любіць хатнія клопаты, а Аляксандр яшчэ не вярнуўся з работы. Галоўная прыбіральшчыца і пасудамыйка — ён. Але Тоні гэтага мала.

— Сашка негаспадарлівы, —

аўтарытэтная заяўляе яна. — Тры пліткі стаяць — паправіць не можа.

Ядуць яны часта паасобку.

— Навошта я буду чакаць Сашку. Ён а шостай прыходзіць, а я — а пятай. Прыйду і наемся. Не люблю чакаць.

Тоні было сорамна, калі на рабоце раніцай загадчыца адзялення звярнула ўвагу маладой фельчарыцы на яе захламлены рабочы стол.

— Вы раніцой устаеце — пасцель гэтак жа пакідаеце?

— Так, — адказала Тоня, спачатку нават не зразумеўшы, пра што ідзе гутарка.

— А хто ж засцілае?

— Раней — мама...

— Раней? — здзіўлена ўзняла бровы загадчыца. — Ну так, зразумела... («Цяпер, значыць, муж гэта робіць!»).

Аднак Тоня ўспрыняла ўрок толькі напалавіну. На рабоце яна падцягнулася. А дома — добра і так.

У мінуты адкрытасці Тоня прызнавалася:

— Сашка добры хлопец, нічога не скажаш... Лепшага мне і не знайсці. У нас і прычын няма для спрэчак, усё з-за глупства...

А назаўтра, стараючыся больш балюча кальнуць, кідала яму ў твар:

— Што твая зарплата? Падумаеш, ін-жы-нер!

Яна зневажала мужа, слепа аддаючыся сваёй нястрыманасці, сваім капрызам і дробязным пачуццям.

Вядома, адбыўся выбух: Аляксандр сабраў манаткі і перабраўся да таварыша. Тоня плакала: «Не магу жыць без яго». Пагражала павесіцца. Іх мірылі, угаворвалі. Вярнуўся, і... усё пачалося спачатку.

Аляксандр таксама не бездакорны. Калі Тоня сядзела дома на апошнім месяцы цяжарнасці, ён аднойчы адправіўся «пагуляць» і з'явіўся позна ўвечары. Не мог, бачыце, пасядзець дома з жонкай, сумна! А ў гэты час жанчына асабліва балюча ўспрымае ўсякую дробязь, што можа пашкодзіць і будучаму дзіцяці. Дзе ж тут мужчынская чуласць?

Дарэчы, пра бацькоўскае пачуццё. Вядома, мужчыну патрэбен нейкі тэрмін, каб у поўнай меры адчуць, якая важная змена адбываецца ў яго жыцці са з'яўленнем на свет маленькай істоты, якую радасць і якую адказнасць нясе з сабой гэтая падзея.

Але такая падзея не адбываецца нечакана. Ідучы да шлюбу, мужчына павінен ведаць, што гэта цягне за сабой, і калі яшчэ не пачуццямі, то перш за ўсё розумам асвоіць тую адказнасць, якую ўскладае на яго новы этап жыцця.

Мне здаецца, Аляксандр маральна таксама быў не падрыхтаваны да таго, каб стаць бацькам, адказным за лёс маленькага чалавека.

Яны абодва з Тоняй аказаліся не на вышыні і пасля, калі нарадзіўся Аляка. За сваімі дробязнымі спрэчкамі яны запусцілі дзіця, яно захварэла. І толькі калі яго забрала бабуля, пачало папраўляцца.

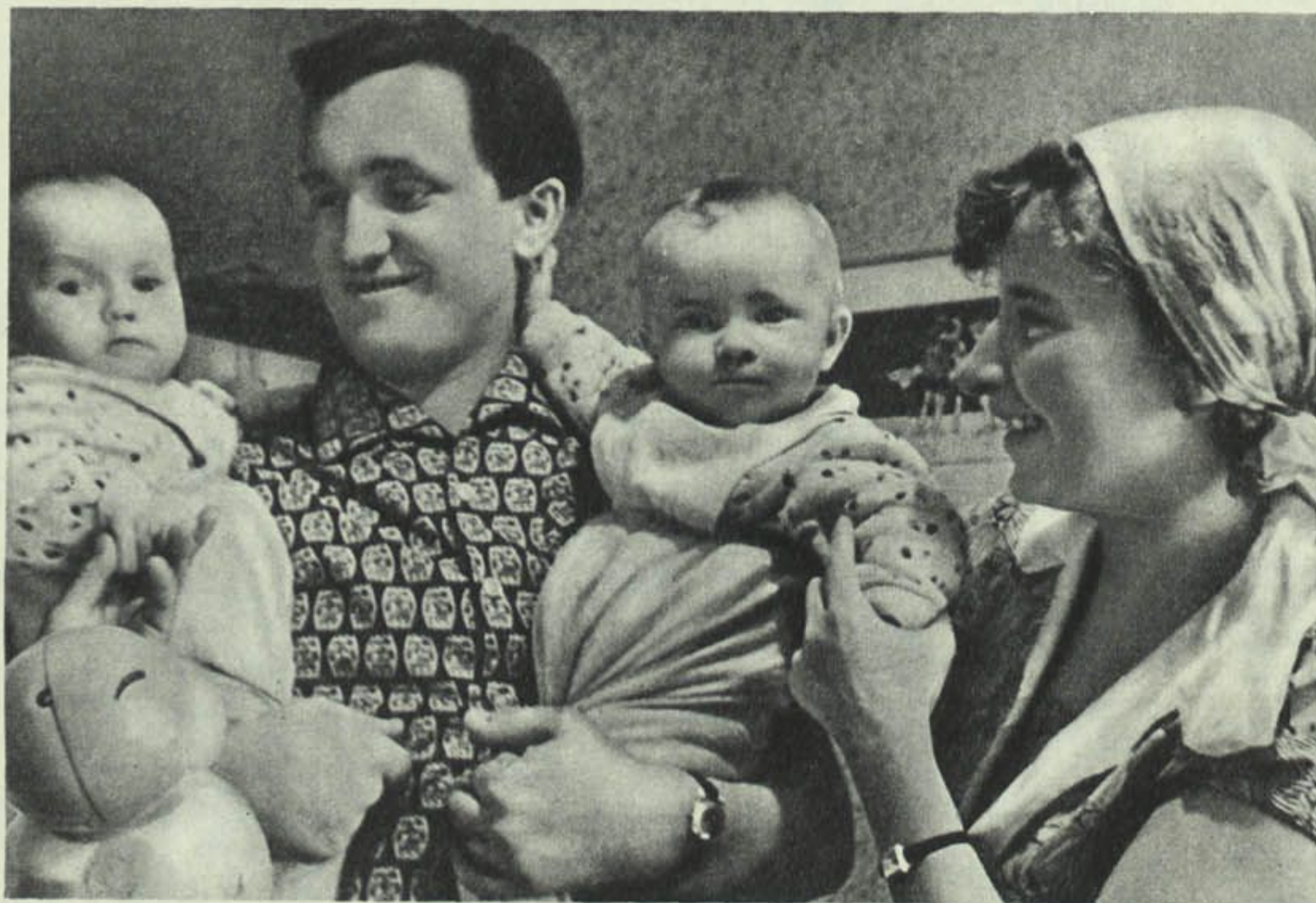
Больш за ўсё ў гэтай пары мяне здзіўляе іх непадрыхта-

*

Шчаслівая сям'я. Ала і Сяргей Шаўчукі з блізнятамі.

Фота К. Міхайлава.

*

ванасць да сумеснага, шлюбнага жыцця. Не да жыцця наогул (тут яны якраз ва ўсеўзбраенні: ёсць адукацыя, прафесія, агульнае развіццё), а іменна да жыцця, у якім узнікаюць зусім новыя адносіны, што знамянуюць сабой нараджэнне прывічнай клетачкі грамадства — сям'і.

І ці ж яны адны такія? Як мала часам трэба, каб распалася сям'я! Неабавязковы нейкія вялікія жыццёвыя выпрабаванні, часцей дом рушыцца, падточаны знутры дробязямі.

Нашу моладзь мы вучым многаму, але толькі не навучы сямейнага жыцця. У гэтым — уся справа! Часта думаець: «Вырастуць — самі ўсёму навучацца!» А ў выніку — карабель маладажонаў адпраўляецца ў плаванне па бурных хвалях жыцця без усякай аснасткі.

Ці часта вядуцца ў сям'і гутаркі з падростаючай дачкой — якой яна павінна быць, калі стане замужняй жанчынай, маці? Або з сынам — пра тое, што ён будзе галоўнай апорай сваёй будучай сям'і: не толькі кармільцам (цяпер нярэдка кармільцы — абодва), але і арганізатарам змястоўнага сямейнага жыцця, чалавекам, здольным папярэджваць і ліквідаваць розныя ўскладненні ў сямейных адносінах.

У моладзі часта не хапае цяроплівасці на дробязі, але іменна яны адыгрываюць вялікую ролю ў сям'і.

Многае, вядома, залежыць ад блізкасці поглядаў і густаў. Аднак цяжка чакаць, што два чалавекі, якія выраслі ў розных сем'ях, будуць падобныя па сваіх густах, звычках, поглядах. Людзі — не гайкі. І тут уступае ў сілу важны закон шлюбнага жыцця — узаемная ўступчывасць і добразычлівасць. Без узаемага прынароўлівання адзін да аднаго «не запусціш» як патрабавання і такі тонкі «механізм», як сям'я.

Быт, штодзённасць у вялікай меры ўплываюць на адносіны мужа і жонкі. Як бы ні захапляўся высокімі матэрыямі, а «проза жыцця» заўсёды напамінае пра сябе.

Пачнём з хатняй кухні. Пакуль яшчэ грамадскае харчаванне ў невялікай ступені задавальняе патрэбы насельніцтва. Але і ў будучым наўрад ці хатняя кухня зусім знікне. І проста крыўдна робіцца, калі глядзіш на тое, як часам гаспадарыць маладая. Бо дом, быт — гэта таксама частка культуры або... бескультурнасці. Як непрыемна бывае бачыць, калі замужняя жанчына не ўмее прыняць гасцей, не спраўляецца з самымі простымі рэчамі, нават стол не ўмее накрыць як належыць.

Дрэннае ўражанне робіць жонка, у якой усё валіцца з рук, навокал беспарадак, і сама яна растрэпаная, нячэсаная. Вось паляцела на падлогу талерка, разбілася шклянка... Спачатку гэта выклікае смех. «Пасуда б'ецца на шчасце». Але калі гэта адбываецца вельмі часта, замест усмешкі ўзнікае злосць. Гэта не скупасць. Рэчы таксама патрабуюць павялічанага дагляду, яны не дарма.

А ўсё гэта — ад пагарды да хатняга быту: «Добра і так». Не, не добра!

У нашых сілах зрабіць быт, штодзённае жыццё прыгажэйшым, цікавейшым, больш значным. Але ўсё гэта прыходзіць праз ініцыятыву і старанне ў шырокім сэнсе.

Каханне — вялікае, светлае пачуццё, якое ўзнімае чалавека высока. Але для таго, каб узяцца на вышыню і, галоўнае, утрымацца на ёй, патрэбны настойлівыя намаганні. Не так ужо складана пакарыць сэрца хлопца або дзяўчыны: куды больш складана і цяжка ўтрымаць каханне на доўгія гады, стварыць саюз кахаючых сэрцаў — саюз непарыўны, мацнейшы за бетон і сталь...

Я не надта веру ў шчасце з мілым у шалашы. Гэта прыказка правільная толькі да пэўных межаў. Рана ці позна хтосьці з двух выявіць, што дах шалаша цяжэ, спаць мулка, праз сцены дзьме... Не зразумейце мяне памылкова. Калі вам выпала першым абжываць новы горад, дзе замест вуліц і дамоў толькі таблічкі на соснах, натуральна, кватэры з газам вам там не прыгатавалі. І, магчыма, давядзецца пачаць калі не з шалаша, то з палаткі або барака. Але гэта нават добра, у гэтым ёсць сваё непаўторнае характэрнае. Я лічу, што маладым карысна прайсці такую школу барацьбы, навучыцца сваімі рукамі будаваць свой дом, быт, а не чакаць гатовенькага.

Тым больш неабходна, каб кожны, хто стварае сям'ю, не пасаваў перад цяжкасцямі, не цураўся ніякай работы, быў бы, як кажуць, на ўсе рукі майстар — гэта датычыць і мужа, і жонкі.

Я гаварыў, што рэчы патрабуюць павялічанага дагляду. Гэта правільна. Але бойцеся іншага: каб яны не заклінілі ад вас усё астатняе. Усякія паліраваныя гарнітуры, моднае адзенне добрыя толькі ў спалучэнні з духоўным характарам і паўнатай, толькі як дапаўненне да багаццяў душы, а не наадварот. Там, дзе на першы план выходзяць арэхавы сервант і клопаты аб знешнім бляску, пачынаецца мяшчанства, высоўваецца фізіяномія абывацеля, ахопленнага прагай «ізічнага»

жыцця. А на справе жыццё ператвараецца ў пошласць, нуду, танную фанабэрыю. Патрэбна гармонія паміж вонкавым і ўнутраным. І гэта датычыць саміх людзей.

Успамінаю, як адна ўжо немалая жанчына павучала сваю маладую знаёмую.

— Жонка не павінна быць дробязнай, сварлівай. Сварлівасць — самы страшны вораг. Гэта ржа, якая здольна раз'есці самае моцнае пачуццё... Не да твару жонцы быць неахайнай, перастаць сачыць за сабой. Як часам разважаюць? Цяпер я — жонка, значыць, канец усяму... Няправільна! Нядобра, калі жонка дома ўвесь час ходзіць у халаце, нібы ёй больш апрагнуць нямачаго. Яна павінна быць вельмі строгай да сябе. Гэта ж важна і для дзяцей. Якія бацькі — такія дзеці.

Паводзіны жанчыны маюць вялікае значэнне для мужчыны. У руках жонкі шмат спосабаў уздзеяння на мужа. Але ўжываць іх трэба тактычна, з розумам, не трацячы ўласнай годнасці і паважваючы каханага чалавека. Разумная і культурная жонка зробіць добры ўплыў і на сяброў мужа, калі яны заражаюць яго сваімі недахопамі; неразумная, некультурная — сапсуе і яго і сваё жыццё.

Сям'я — гэта жывая і невычарпанная чуласць. Вы больш за ўсё баіцеся прычыніць каханаму чалавеку душэўны боль, расчараванне. Вы не думаеце пра сябе, а перш за ўсё пра яго. Вы жывяце адзін для аднаго. І вось тут і вырастае тое, што злучае вас на ўсё доўгае жыццё. Тады вось і прыходзяць сярэбраныя і залатыя вяселлі, а разам з імі глыбокае, сапраўды чалавечае задавальненне пражытым.

Іменна таму, кажучы пра жонку, нельга не сказаць пра мужа. Як часта муж на рабоце гаваркі і ветлівы, сыпле жартамі, а дома — глядзіць воўкам, як вады ў рот набраў. Хіба так не бывае і ў маладых?

Нейкі мудрэц заўважыў: шлюб з'яўляецца працяглай гутаркай. Бойцеся, каб гутарка не вычарпалася, каб не надышоў час, калі мужу і жонцы не будзе чаго сказаць адзін аднаму. А так атрымліваецца тады, калі адзін у адным бачаць толькі мужчыну і жанчыну, але не бачаць чалавека, не жывуць агульным духоўным жыццём, не праяўляюць чалавечай чуласці.

Не спаганяйце на жонцы свой дрэнны настрой. Падумаўце, чаму так часта хмурыцца яна? Чаму горкія складкі прарэзаліся ля рота і ранні веер маршчынак раскінуўся ля вачэй? Успомніце параду паэта:

...Но если б только ты
поцеловал
Ее неторопливо, как бывало,
Она бы прежней девочкою
стала...

А если б только догадался ты
Ее, как прежде, подарить
цветами,
Она сама бы стала, как
цветы...

Прыклад Тоні і Аляксандра, аднак, паказвае: часам і двух гадоў недастаткова, каб сапраўднаму пазнаць адзін аднаго, падрыхтавацца да будучага сумеснага жыцця. Відаць, справа не толькі ў тэрміне і не толькі ва ўзаемным вывучэнні. Трэба і на самога сябе паглядзець: ці гатовы я сам да такога жыцця?

А гатовым трэба быць не толькі фізічна, не толькі маральна, але і практычна — жыць разам з каханай, сваім домам, ствараючы змястоўнае і добрае жыццё.

Нядаўна мне давалося павучаць на цікавым вяселлі. Жаніліся студэнт і студэнтка. Ён — без пяці мінут інжынер, яна — медычка, студэнтка чацвёртага курса. На вяселле запрасілі ўвесь яе курс і яго курс. Адкупілі ў складчыну залу ў рэстаране. Дзяўчаты выстраіліся ў адзін рад, хлопцы — у другі. Маладыя ішлі пасярэдзіне. Потым іх прымусілі жартам кусаць каравай з двух бакоў: хто больш адкусіць, таму і быць «галавой» у сям'і. Потым яны пілі лёгкае віно з двух бакалаў, звязаных чырвонай стужкай. Ідэя: не разліце сваё шчасце...

Усё было вельмі хараша — многа кветак, віншаванняў, пацалункаў, пажаданняў шчасця. Але больш за ўсё мне спадабаўся «Кодэкс сямейнага жыцця», складзены маладажонамі і публічна прачытаны на вяселлі. Першым і апошнім пунктам у ім стаяла: «Сем'янін! Не крыўдзі і сам не крыўдуй!»

У жартаўлівай форме — вялікая думка. Шчаслівы шлюб грунтуецца на ўзаемным давер'і і павазе, на глыбокім пачуцці адказнасці перад людзьмі, перад каханай, перад самім сабой.

У Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспубліцы заведзен парадок: у час шлюбнага запісваюць на пласцінку ўсё, што гавораць адзін аднаму жаніх і нявеста. А потым уручаюць яе маладым.

— Калі пасварыцеся, завядзіце і паслухайце, што вы гаварылі адзін аднаму...

Добра было б такі запіс — кожнай паре!

Жадаю ўсім маладажонам шчасця. Але памятайце: ключы ад яго — у ваших руках.

(З часопіса «Семья и школа»).

Птушніца Аксіння Клімовіч абходзіць свае «ўладанні».

— ГЭТА наша Аксіння адбівае атакі крылатых драпежнікаў, — жартуліва гавораць калгаснікі, пачуўшы стрэлы з ружжа, што даносяцца з боку жывёлагадоўчай фермы. — І наладзілася ж, нібы той снайпер. Надоечы на лятую збіла каршуна, які падкрадваўся да куранят...

У 1950 годзе Аксіння Клімовіч скончыла Калінкавіцкую аднагодовую школу жывёлаводства. Пасля вучобы працавала заатэхнікам двух калгасаў Азяранскага сельсавета. Але жыццёвы шлях прывёў маладую жанчыну ў родную сельгасарцель «Новае жыццё». Тут яна спачатку працавала звеннявой. Напэўна, і зараз Ціханаўна кіравала б звяном, але...

Доўгі час у калгасе не ладзіліся справы на птушкаферме. Здаецца, і кармоў для курэй адпускатася дастаткова, а яек атрымлівалі мала, наглядаўся паморак птушкі, гаспадарка несла страты. Не было на ферме дбайнай птушніцы. І вось аднойчы Аксінню Клімовіч паклікалі ў канцылярыю.

— Прапануем вам узначаліць птушкаферму, — сказаў ёй старшыня сельгасарцелі, — вы маеце адпаведную адукацыю, працавалі заатэхнікам, спадзяёмся, што выведзеце гэты важны ўчастак грамадскай вытворчасці з прарыву.

А назаўтра Аксіння Ціханаўна ўжо завіхалася ў птушніку: карміла, паіла пярнатых, наводзіла чысціню ў памяшканні. Хутка справы на птушкаферме змяніліся і з кожным годам яны ўсё больш паляпшаюцца. Асабліва плённым для Аксінні быў леташні год. Дзяржаве бы-

жаве 62 цэнтнеры птушынага мяса. А праўленне арцелі паклапацілася і стварыла гэтай вясной калгасны інкубатар.

Прыбавілася клопатаў у жанчын. Трэба ж дагледзець 1275 курэй-нясушак і 1500 куранят, сабраць штодзённа 850—900 штук яек, падрыхтаваць і раздаць кармы, ачысціць памяшканне. І калгасніцы не шкадуюць сваіх сіл і энергіі, каб з гонарам выканаць узятае абавязацельства. Асабліва добра працуе Аксіння Клімовіч. Яна ўсю душу ўкладвае ў любімую справу.

Якія ж вынікі працы птушкаводаў? Яны радуецца. За шэсць месяцаў у гаспадарцы на кожную курыцу-нясушку атрымана па 102 яйкі. А ўсяго ад птуш-

рак вытворчага ўпраўлення. Сюды прыязджалі работнікі птушкафермы сельгасарцелі «III Інтэрнацыянал». Госці гаварылі, што яны нават больш выдаюць курам зерня і канцэнтратаў, а яйцаноскасць курэй меншая.

— Аднымі канцэнтратамі і зернем высокай прадуктыўнасці птушкі не дабіцца, — сказала ім Аксіння Ціханаўна. Яна параіла гасцям рабіць так, як сама: у рацыён кармлення птушкі ўводзіць хвойную і сенную муку, зялёны корм, касцявую муку, трыкальцыйфасфат і іншае.

— Укараняйце ў практыку ўсё новае, перадавое, і поспех

ГАСПАДЫНЯ ПЯРНАТЫХ

ло прададзена 170 тысяч яек і 51 цэнтнер мяса.

Лютаскі Пленум ЦК КПСС паставіў перад хлебарабам вёскі ганаровую задачу — даць краіне больш прадуктаў сельскай гаспадаркі. Таму Аксіння Клімовіч са сваёй сястрой Варварай Румас вызначылі сабе павышаны рубаж: атрымаць сёлета на кожную курыцу-нясушку па 130 яек, прадаць дзяр-

кафермы — 159 820 штук яек. За гэты час прададзена некалькі цэнтнераў птушынага мяса. Калгас выканаў паўгадавы план продажу яек дзяржаве на 173,9 працэнта. Гэта падарунак птушніц да дваццацігоддзя вызвалення Беларусі ад фашысцкай акупацыі.

Да лепшай птушніцы, каб пераняць вопыт яе работы, едуць птушкаводы з іншых гаспада-

да вас хутка прыйдзе, — дадала Клімовіч.

Добрасумленнай працай, сціпласцю перадавая птушніца Аксіння Ціханаўна Клімовіч заслужыла павагу людзей. Імя яе красуецца на раённай Дошцы гонару.

І. НОВІКАЎ.

Жыткавіцкае вытворчае ўпраўленне.

*

Поўдзень... (З выстаўкі «Сямігодка ў дзеянні»).
Фота Ф. Бачылы.

*

Яна жыве ў Наваельні

...У адным з белакаменных карпусоў Наваельненскага санаторыя ёсць невялікі светлы пакой. З вокан відаць стромкія верхавіны магутных хвой. Калі прыходзіць вясна, сівая жанчына першая адчыняе акно, і тады ў пакой плыве густы пах жывіцы.

Нахлынуць успаміны. Гаспадыня падыдзе да шафы, ціха яе адчыніць. І пяшчотна паглядзіць старэнкі халацік медыцынскай сястры.

Вось так да яго дакраналася рука Надзеі Канстанцінаўны Крупскай. Цёплая, ласкавая рука...

...З Самары ішлі трывожныя весткі. Там голад, эпідэмія, хварэюць тысячы дзяцей. Патрэбны тэрміновыя меры, каб выратаваць іх.

І вось па рашэнню ўрада ў Самару накіроўваецца спецыяльны эшалон з прадуктамі і медыкаментамі. Туды ж камандзіруецца вялікая група медыцынскіх работнікаў. Ім дае наказ Надзея Канстанцінаўна Крупская.

— Трэба як мага хутчэй вывезці дзяцей на Каўказ, зрабіць усё, каб выратаваць хворых.

Сама пільна ўглядаецца ў твары ўрачоў, фельчараў, медсясцёр—тых, каго чакае нялёгкая місія. Раптам яе погляд затрымліваецца на зусім маладым дзявочым твары. Кучаравыя валасы, вялікія добрыя вочы...

Ды гэта ж тая самая «малютка», якой яна давала наказ, праводзячы на фронт. Не хацела пускаць, ваенурачу зрабіла заўвагу. Але сустрэла такі бурны пратэст дзяўчыны, што адступіла.

Зацікавіўшыся маладой медсястрой, Надзея Канстанцінаўна затрымала яе пасля нарады. Падала руку, абняла за плечы—ласкава, па-мацярынску. Цяпер яна бачыла, што Ганна Лакшына сапраўды баец. Такая справіцца з любым заданнем.

Аня не заўважыла, як апынулася на вуліцы, як ішла разам з іншымі да вакзала. У вушах гучаў голас, уласны голас: «Спраўлюся, Надзея Канстанцінаўна! Жыццё аддам, але спраўлюся!»

...А даручэнне было не з лёгкіх. Балыніцы Самары, кватэры перапоўнены хворымі дзецьмі. Пасланцы Крупскай працавалі па 18—20 гадзін у суткі. І сярод іх яна, Ганна Лакшына. Ажываюць сінія, карыя, чорныя вачаньні. «Будуць жыць, будуць жыць!»—радасна стукае сэрца маладой сястры. Але колькі яшчэ іх, бездапаможных! І яна спяшаецца на дапамогу кожнаму.

Эшалон за эшалонам ідуць з Самары. На вагонах—чырвоныя крыжы. Эшалоны вязуць дзяцей у Грузію, туды, дзе ўжо ўсё падрыхтавана да іх прыёму. Там дастаткова яды, шмат зеляніны, сонца!

У адным з вагонаў медсястра Ганна Лакшына. Ёй даверана каля пяцідзяці дзяцей. У многіх вайна адабрала бацькоў, маці. Колькі трэба ласкі, каб у засмучаных дзіцячых вачах зноў загарэлася радасць жыцця. І Ганна расказвае сваім выхаванцам пра новы свет, які стварыла для іх родная Савецкая ўлада.

І змрочныя дзіцячыя твары мяняюцца, асвятляюцца ўсмешкамі. Зачаравана глядзяць на расказчыцу хлопчыкі і дзяўчынкі.

Пажылыя медсёстры, урачы дзіцяцца:

— Многа трэба было пабачыць, каб так расказваць...

Так, бачыла яна не па гадах многа. У дзесяць год стала санітаркай. У чатырнаццаць ужо закончыла маскоўскую школу «Чырвонага крыжа». А затым—фронт: дзесятая і адзінаццатая арміі. Камандзіроўка на барацьбу з чумой. Цяпер вось не менш адказнае заданне—ратаваць дзяцей. Надзея Канстанцінаўна не пашкадуе, што даверыла ёй...

Праз некаторы час Ганну Лакшыну зноў запрашаюць для сур'ёзнай размовы. І зноў—сустрэча з Надзеяй Кан-

станцінаўнай. Гэта быў час, калі Савецкая ўлада пачала рашучую барацьбу супраць паранджы.

Патрэбны былі палымяныя прапагандысты для работы сярод узбечак, таджычак. І вось ужо ў ліку іншых масквічак Ганна едзе ў Душанбе—сталіцу Таджыкістана, у край, дзе на працягу многіх стагоддзяў жанчына была нявольніцай. Карань глыбока пусціў тут карэнні, нялёгка было выкарчоўваць іх. У глухіх прыгранічных кішлаках, у мячэцях затаіліся недабітыя басмачы...

Разам з савецкімі актывісткамі Ганна разгарнула асветніцкую работу. Яна выязджае ў далёкія кішлякі, прабіраецца праз пяскі. Спачатку баязліва, а потым усё смялей слухаюць дэханкі яе словы пра Савецкую ўладу, якая разняволіла жанчыну. І вось адна, другая дэханка здымае паранджу.

У Душанбе Ганна і яе сяброўкі арганізавалі вечар, пра які даведаліся ва ўсім Таджыкістане. На гэты вечар прыйшлі сотні таджычак. Дзесяткі жанчын скінулі паранджу.

З лютай злосцю глядзелі на ўсё гэта баі, служкі Магамета. Яны пагражалі расправіцца з дзяўчынай у чырвонай касынцы. Але ў Ганны Лакшыной ужо былі верныя сябры сярод таджыкаў, якія гатовы пастаяць за рускую Зайнет, як называлі тут камсамолку-масквічку. Таджыкі далі ёй імя сваёй праслаўленай гераіні, што загінула ў барацьбе з басмачамі.

Як памяць аб гераіні-таджычцы, імем якой празвалі яе, Лакшыну, захоўвае былая камсамолка словы песні:

На фронте шла она в разведку и в секрет.

И басмачи не раз бранились бранью злобной:

— Поймаем—пулю в лоб! У красных больше нет

Другой разведчицы подобной.

Насенне, пасеянае ў Таджыкістане светлымі пасланцамі Масквы, дало добрыя ўсходы. Ішлі да Лакшыной пісьмы, шмат цёплых слоў пачула яна ад Надзеі Канстанцінаўны.

Успамінае гэта Ганна Ільінічна, і паўстае перад ёй вобраз той, якая ўліла ў яе сэрца вялікую сілу і мужнасць. Без гэтага не ўстаяць бы перад жорсткімі ўдарамі лёсу. Самых блізкіх, самых дарагіх адабрала ў яе апошняя вайна. Усіх да аднаго.

У танку згарэў адзін сын. Як сокал, у паветраным баі склаў крылы другі. На пасту загінуў муж—ваенны ўрач. Лёс бацькі падзяліла дачка. За цудоўную Радзіму, за Беларусь аддалі яны жыццё.

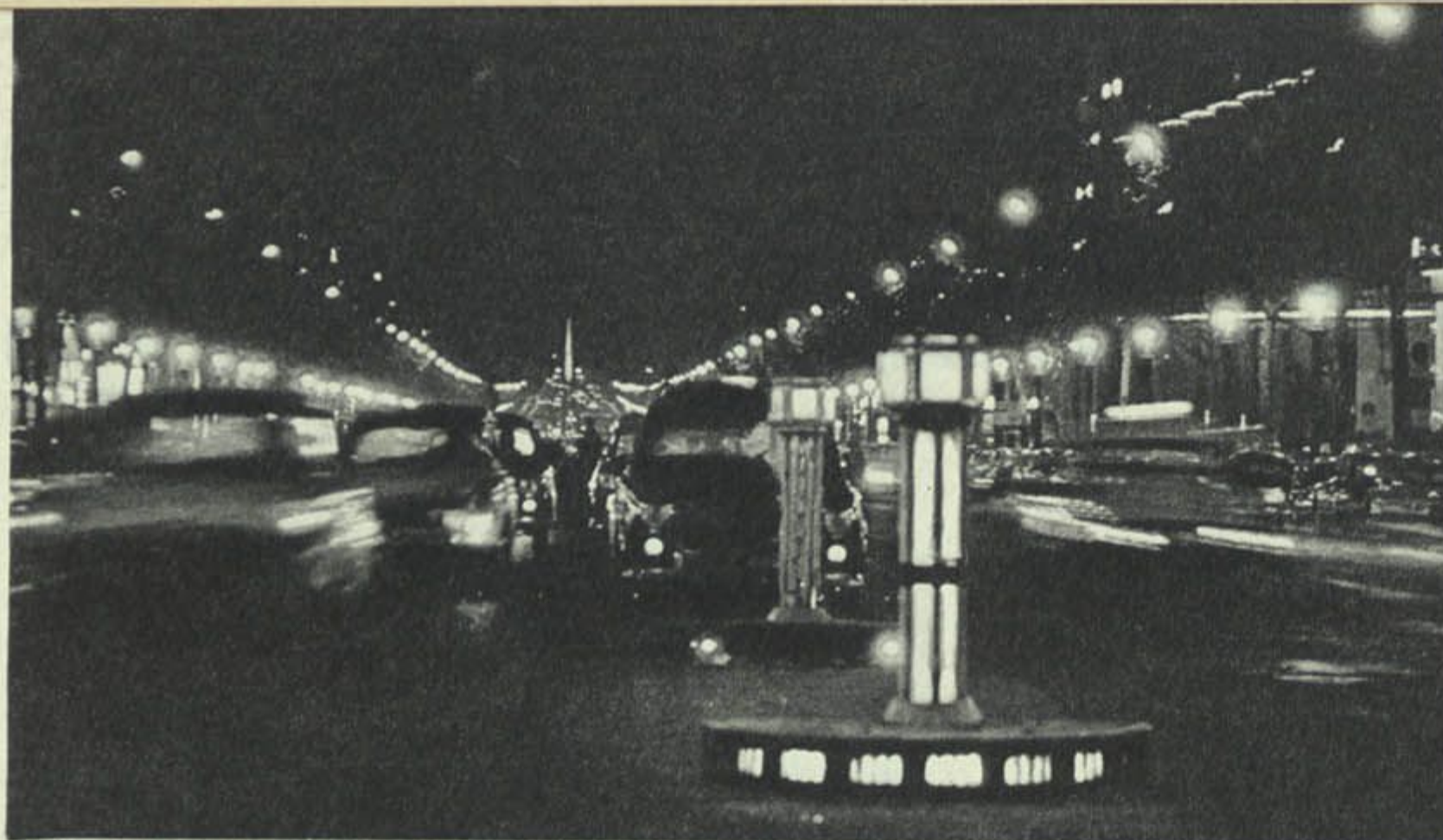
Адна засталася Ільінічна...

Не, не адна! Паглядзіце, колькі навокал яе людзей! Яна і зараз усё тая ж савецкая актывістка, якой была ў маладосці. Па-ранейшаму ў галаве яе шмат планаў, замыслаў. Не захацела «ціха» сядзець на пенсіі, вырашыла стварыць бібліятэку на грамадскіх асновах. Папрасіла ў пасялковага Савета пакой, і панеслі ёй адусюль кнігі. Цяпер у распараджэнні Ільінічна ўжо некалькі соцень экзemplараў. Бібліятэку наведваюць да ста чытачоў. Ідуць сюды людзі з усяго пасёлка.

Асабліва любіць быць у Ільінічна моладзь. Збіраюцца ўвечары дзяўчаты, акружаць яе шчыльнымі колам. Побач пасядуць яе памочніцы—старшакласніцы Валя Анісімава і Люда Дудар. Пакладзе ім Ільінічна на плечы добрыя мацярынскія рукі і пачне раскажы пра сваё мінулае. І самым цёплым успамінам яе заўсёды бывае Надзея Канстанцінаўна...

Віктар ЯРКІН.

Наваельня, Навагрудскі раён.

Елісейскія палі ўначы.

МЕРНА гудуць маторы. Пад крылом, нібы велізарныя айсбергі, праплываюць воблакі. Асляпляючае сонца заглядае ў вокны-люкі, быццам пытае пра самаадчуванне пасажыраў.

Самаадчуванне выдатнае. Нават, здаецца, ніхто і не хвалюецца. Мая суседка, амерыканка гадоў сарака, спакойна праглядае часопісы. Двое грузных мужчын справа схіліліся над шахматнай дошкай. А праз тры гадзіны — Парыж. Такі знаёмы па кнігах Парыж, што, здаецца, і не заблудзіш на яго вуліцах. Я разгортваю карту французскай сталіцы.

— О, Пары, — ажывілася амерыканка. — Вы ляціце ў Парыж?.. Вам пашанцавала! — І з жале дадала: — А ў мяне толькі перасадка.

Але амерыканцы, аказваецца, пашанцавала раней. Яна ўжо бывала ў Парыжы і цяпер спяшалася выказаць сваё захапленне і даць тысячы парад.

— Купіце французскую моду. Парыжанкі разбіраюцца ў гэтым... Пабывайце ў Венеры

Міласкай... Пацікаўцеся французскімі духамі... Не забудзьце Джаконду... О, у Францыі жанчына — кумір... Уладарка... — амерыканка падбірае слова больш дакладнае.

— Культ!

Так, бадай гэта так. Вось нават на манеце — старым фран-

А потым нас сустрэла жанчына-рэклама. З асляпляльнай усмешкай яна дэманстравала жаночую ніжнюю бялізну. Гэтая рэклама, чамусьці вельмі распаўсюджаная ў Парыжы, суправаджала нас усю паездку. Нават скромную вузенькую вуліцу Жан Жака Русо, дзе мы

ў Токіо. У гэтай справе ў французцаў ёсць вопыт: у свой час яны прымусілі і Джаконду праўляць іх фінансавыя справы, адправіўшы яе ў даволі небяспечнае падарожжа цераз акіян па амерыканскія долары.

На словах можна шанаваць, а пры выпадку прадаваць і купляць — на гэта свет капіталу глядзіць як на звычайную справу.

На плас Пігале жанчына прадаецца. Адкрыта, нават з дапамогай рэкламы. За грошы адкідаецца жаночы сорам і гордасць. Зазывалы ў элегантных чорных касцюмах і светлавых рэкламы запрашаюць: толькі 5 франкаў — і вы ўбачыце ўсю прывабнасць жаночага цела. А сеанс стрыптызу ідзе бесперапынна. Толькі 6 цяжкіх франкі, долары, фунты. У кабаре побач цэны зніжаны — сеанс стрыптызу каштуе 3 франкі. Ці то цяжка з наведвальнікамі, ці то страціла прывабнасць жаночае цела? Цэны зніжаны!

Магчыма, таму, што цэны растуць. Растуць цэны на кватэрныя выдаткі, якія і так даволі высокія. Зараз Парыж мыецца — дэ Голь вырашыў пакінуць памяць аб сабе — з дамоў здымаецца пыл стагоддзяў, шэры Парыж робіцца белым. А ўладальнікам дамоў, якія

У ГАСЦЯХ У МАРЫЯНЫ

Фота Т. Ананьінай і аўтара.

ку — выціснута галава жанчыны. (Праўда, на буйных купюрах яе месца занялі ўсялякія каралі). І сімвал французскай рэспублікі — гордая Марыяна ў трохкаляровым фрыгійскім каўпаку. І, памятаеце, смелая, прамая, уся — парыў, французжанка з чырвоным сцягам на барыкадах парыжскіх вуліц. Яна прыйшла да нас яшчэ ў дзяцінстве са старонак падручніка гісторыі, з карціны Дэлакруа «Свабода на барыкадах». І легендарная Жана д'Арк. І наша сучасніца Раймонда Дз'ен.

Так, бадай, можна было згадзіцца з амерыканкай: у Францыі, рэспубліцы Марыяны, жанчына — уладарка, культ.

І потым я часта ўспамінала размову ў самалёце па дарозе ў Парыж.

Як бы ў пацвярджэнне гэтай размовы, нашу групу ў аэрапорце Буржэ сустрэлі адразу дзве жанчыны — мадам Шэвалье, прадстаўнік таварыства «Францыя — СССР» і гід-перакладчык Ізабела Колычава. Клопаты ветлівай мадам Шэвалье мы адчувалі на працягу ўсёй паездкі па краіне. Яна старалася выканаць усе нашы просьбы, пажаданні, зрабіць так, каб паказаць як мага больш і ўсё самае характэрнае для Францыі.

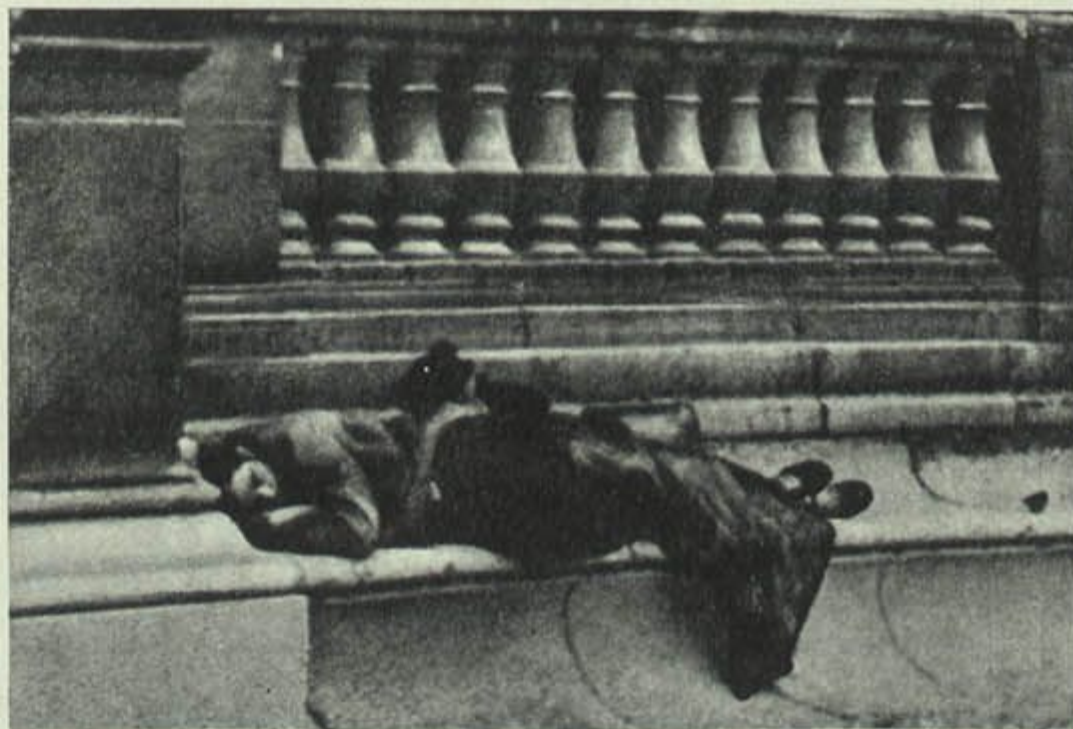
жылі, адкрывала яна — Венера 20 стагоддзя, як жартам называлі яе нашы мужчыны.

А сапраўдную Венеру нам так і не ўдалося ўбачыць. Шануючыя жанчын французы на гэты раз аддалі перавагу гандлёвай здзелцы — і, атрымаўшы велізарныя капіталы, адправілі Вялікую жанчыну на выстаўку

падтрымалі пачынанне прэзідэнта, дазволена павысіць кватэрную плату. І яны стараюцца.

Цэны растуць. Мы бачылі, як эканомна — нічога лішняга — робіць парыжанка пакупкі на рынку. На прылаўках мора самай рознай гародніны, прадуктаў, а яна вельмі ашчадная. Часам у галоўцы цвятной капусты

Мастацтва — і жыццё...
На фаянсамым заводзе ў Кэмперы.

Гэта таксама Парыж... Для сцен славытага Луўра.

Парыж. Ля сцяны Камунараў.

гаспадыня раптам знаходзіць запіску. Пішуць сяляне, якія вырастлі гародніну, затрацілі на гэта нямала працы і атрымалі за яе дробязь. На рынку кілаграм цвянтой капусты каштуе паўтара франка, а селянін паведамляе, што атрымаў за яго пяць сантымаў. Розніца асядае ў кішэні прадпрыемцаў. Такая страшэнная несправядлівасць выклікае нярэдка «капусныя» скандалы. Але не заўсёды яны прыносяць вынікі, і зноў гараджанка адлічвае лішнія сантымы, а сялянка не далічваецца іх.

Хіба можна не паважаць жанчыну ў французскай сям'і? Часам дзякуючы яе разлікам сям'я зводзіць канцы з канцамі.

Невясёлую гісторыю расказала мадам Бярві з Сан Назера. У красавіку яе муж, рабочы суднаверфі, быў зволены з работы. Чацвёрты месяц ён не можа знайсці сабе месца ды і надзеі на будучае невялікія. У горадзе больш тысячы беспрацоўных. А яму 63 гады, хто захоча браць старога? Да пенсіі яшчэ два гады. І міжволі паўстае пытанне:

— На якія ж сродкі вы жыцеце? Магчыма, сын памагае?

— Сын Аляксандр працуе слесарам. У яго свая сям'я, пяцёра дзяцей. Як тут паможаш? А на якія сродкі жывём? Трохі дапамагае васьмідзесяцігадовая маці мужа. Так і жывём.

Так, трэба быць вельмі добра гаспадыняй, каб у такіх умовах весці сямейны бюджэт.

Яшчэ цяжэй тым, хто да сямейных клопатаў прыбаўляе доўгія гадзіны работы на прадпрыемствах.

Мы пабывалі на адным са старэйшых фаянсавых заводаў у горадзе Кэмперы. Завод быў заснаваны ў 1420 годзе, але час, як відаць, вельмі мала што змяніў ва ўмовах яго работы.

Праца, у асноўным, ручная, а большасць рабочых — жанчыны. Рабочы дзень працягваецца 8 гадзін 45 мінут, а сярэдняя заробная плата — 450 франкаў. У тыя дні, калі мы былі ў горадзе, рабочыя фаянсавага завода выступілі з патрабаваннем павысіць зарплату.

Трыумфальная арка.

Але прадпрыемцы адмовіліся прыняць гэтыя патрабаванні. Яшчэ больш цяжка тут даводзіцца моладзі. У 14—15 гадоў дзяўчынак прымаюць на вучобу, якая працягваецца каля трох гадоў. У перыяд вучобы яны атрымліваюць за сваю работу толькі 120 франкаў у месяц, гэта чацвёртая частка заробку дарослага рабочага.

— Нашы рабочыя, скардзячыся, шмат перабольшваюць у сваіх бедах, — заўважыў у размове са мной адзін француз, сярэдні гандлёвы прадпрыемца. — Многія з іх маюць хала-

дзільнікі, добрую мэблю і нават аўтамабілі.

На яго заўвагу адказаў праз некалькі дзён у другім горадзе шафёр, які вёў наш аўтобус.

— Я не маю ўласнай машыны. Многія з маіх сяброў маюць іх і сядзяць у крэдытах. Гэта азначае, што трэба эканоміць на ядзе. У мяне трое дзяцей, калі я буду эканоміць на ядзе, значыць, трэба будзе больш выдаткоўваць на ўрача.

Тут была жалезная логіка. Медыцынскае абслугоўванне ў Францыі платнае і дарагое. Выклік і кансультацыя прыватнага ўрача каштуе ад 15 да 40 франкаў. У дзяржаўных клініках крыху дзешавей. Яшчэ цяжэй сям'і, калі хто-небудзь з яе членаў трапляе ў бальніцу. У шпіталі прыгарада Парыжа ўрачы дзень у бальніцы абыходзіцца хвораму 114 франкаў. Праўда, калі ты застрахаваны, 80 працэнтаў плаціць страхавая кампанія. Але нават рэшта — сума даволі вялікая. Да таго ж, плаціць урачу трэба ў той жа дзень, кампанія ж можа выплаціць іх праз тыдзень і праз тры месяцы.

А ў медыцынскіх работнікаў свае цяжкасці. У медыкаў ўрачскага шпіталю дзевяцігадзінны рабочы дзень. І зусім казачна прагучэў для іх наш адказ, што рабочы дзень у савецкіх урачоў працягваецца 6 гадзін. Прафсаюзы французскіх медыкаў зараз вядуць упартую барацьбу за 40-гадзінны рабочы тыдзень.

У шпіталі вельмі мала ўрачоў-жанчын, жанчыны працуюць найбольш у якасці сярэдняга медыцынскага персаналу і работніцы пральні. Тут не скажаш, што гэта ідзе ад вялікага шанавання жанчыны. Яна апынулася на цяжкай рабоце, а прафесія ўрача ёй менш даступная.

— О, я вам пакажу сапраўдных парыжанак, — паабяцала нам гід Ізабела, калі пачула нашу размову аб французскіх модах.

Паводле яе слоў, «сапраўдных парыжанак» трэба шукаць не ў Іўры або Сен-Дэні, рабочых раёнах. Іх лёгка знайсці на Елісейскіх палях, на Вялікіх Бульварах, у Булонскім лесе, куды «вышэйшы свет» выязджае дэманстраваць свае туалеты. Вось тут убачыш тых, хто пад колер гузікаў касцюма падбірае аўтамабіль, хто паказвае «сапраўдны густ», хто за гадзіну верхавой язды плаціць 40 франкаў, а рабочы за дзень зарабляе 20—25 франкаў.

Простай французжанцы цяжка несці на сабе цяжар славы заканадаўцы мод. Апрацавана яна проста і скромна, але з густам.

А багатыя вітрыны магазінаў, рэкламы, манекены клічуць, крычаць аб кульце жанчыны

Парыж. Рэдакцыя газеты «Юманітэ».

ў Парыжы...

Мы бачылі іх — адных у шыкарных аўтамабілях, выпешчаных і бесклапотных, другіх — яны выходзілі пасля дзевяцігадзіннага рабочага дня з фабрычных варотаў — стомленых і заклапочаных. І ўсё гэта была Францыя, якую ўвасабляе Марыяна. І мы ўбачылі Марыяну, што змагаецца. Медыцынскія сёстры Парыжа выходзілі на вуліцы з патрабаваннем усталяваць 40-гадзінны рабочы тыдзень; работніцы Кэмперскага фаянсавага завода патрабавалі

Мост праз Сэну.

Уяда

Піліп ПЕСТРАК

Мал. Р. Кудрэвіч

АУТОБУС — жоўты і запылены — стомлена рухаўся палявой дарогай. Ён то выязджаў на пясчаную роўнядзь, то спускаўся ў даліну і трапляў у калдобіны і тады з рыпеннем гушкаўся ў бакі. Дзень позняй вясны быў сонечны, і лёгкае, ветранае марыва прапывала далёка над палямі.

Пасажыры сядзелі засяроджаныя, маўклівыя. Гутарка абрыўкамі даносілася найбольш з задніх месцаў, а дакладна кажучы, з самага доўгага, задняга сядзення. Ехалі найбольш жанчыны-сялянкі — маладыя, старэйшыя, зусім старыя. Некаторыя драмалі.

Калі гутарка з задніх месцаў далятала абрыўкамі, то затое наперадзе яна раптоўна нечакана ляскалася, як кулямётная чарга. Можна б хто сказаў, што гэтыя жанчыны з загарэлымі тварамі вядуць спрэчку пра нейкія вельмі цікавыя справы. Не. Гаварыла толькі адна — яшчэ маладая, з цёмнымі валасамі, вастрасая. Яна гаварыла так, што яе аднае хапала не толькі на ўвесь аўтобус, але хапіла б і на ўсё наваколле. Бо, калі праяжджалі міма бяроз ці сасонак, то здавалася, што нават птушкі ўцякалі з дрэў ад яе крыку.

Сярод пасажыраў вылучаўся адзін дзядзька — паголены, з сівёнкай бародкай кліночкам, з пасівелымі невялікімі вусамі, у панашаным шэрым плашчы і ў такога ж колеру, крыху нібы запаленым капелюшы. У каленях у яго стаяла адмысловая палка з блішчастай крывулькай, на якую ён і абавіраўся. Дзядзька час ад часу паглядаў у акно, хоць яго там, відаць, нішто не цікавіла. Калі ж пачынаў гаворку той адзіны пранізлівы голас жанчыны, пасажыр у капелюшы хаваў твар у

падняты каўнер свайго плашча — здавалася, намагаўся схавацца ў ім. Як толькі голас вастрасай цішэў, сівёнкая бародка вылазіла з каўнера, паказвалася на свет божы, і шэраваты твар набываў нармальны выгляд. Дзядзька зноў глядзеў у акно, нібы забыўшыся на ўсё.

У вастрасай пасажыркі круціўся на каленях хлопчык — можа гадоў двух ці больш. Ён лез ручкамі ў мамыны валасы і выцягваў з-пад хустачкі цёмныя пасмачкі.

— Куды ты рукі саджаеш? — гаркнула маці. — Я цябе вучыла гэтаму, га? Я табе казалася гэтак рабіць, га? Адчапі ручкі!

Яна адарвала ад сваіх валасоў хлопчыкавыя ручаньці так, што паважная цётка, якая сядзела побач, аж заварушылася; зірнула на вастрасую суседку, хацела нешта сказаць, але змоўчала.

У зашчэмленых хлопчыкавых ручках засталася некалькі валасоў.

Вастрасая хапіла хлопчыка за ручку і пачала:

— Бачыш! Бачыш, што ты нарабіў!

Чорныя бровы яе нахмурыліся. Яны варушыліся ў яе, як п'яўкі. Лягнула па адным кулачку, па другім. Хлопчык скрывіўся плакаць, але маці крыкнула так, што ён аж атарапеў і, як ад ветру, заморгаў вочкамі.

Аўтобус калыхаўся па пясчаных каляінах. Пасля «кулямётнай чаргі» стала ціха. З людзей ніхто не прамовіў ні слова.

Але хлопчыку не сядзіцца. Бо як жа тут можна ўседзець, калі па шыбіне поўзае муха? Вачаньці малага цікуюць за ёю, і ён цягнецца да акна. Маці чагосьці заглядзелася ў другі бок і не бачыць, чым займаецца сын. Але вось зірнула на

павелічэння зароботнай платы; жонкі рабочых — суднабудаўнікоў Сан-Назера ў дні забастоўак змагаліся разам са сваімі мужамі. Марыяна змагаецца.

І яшчэ мы бачылі: французская жанчына шчыра хоча міру. Магчыма, іменна таму мы, савецкія, адчулі такую цеплыню іх гасціннасці, дружбы і нават любві.

Нас прымалі ў сем'ях кэмпersкія сябры. Была звычайная вячэра. Але колькі добрых дробязей прыдумала мадам Амон, настаўніца, у сям'і якой я пабывала разам з Мухамедам, інжынерам-нафтавіком з Грознага, каб зрабіць прыемнае нам, рускім. Тут быў ільняны абрус, расшыты рускім крыжам, і руская матрошка, віды

Масквы і пласцінкі з рускімі песнямі. У гэтай сям'і не гавораць па-руску, але спецыяльна да нашага візіту вывучылі некалькі слоў. Даведаўшыся, што прыйдуць рускія, да Амонаў сабраліся суседзі і знаёмыя. І кожны прынёс маленькі сувенір. І кожны абавязкова хацеў закурыць рускую сігарэту, папрабаваць рускія цукеркі і проста паглядзець на рускіх. У Кэмперы, як нам казалі, дваццаць гадоў не было савецкіх людзей. І хоць у гэтым горадзе так доўга не бывалі рускія, мы знайшлі тут сапраўдных сяброў.

Мы знайшлі цудоўных сяброў у Нанце. Калі членам таварыства «Францыя — СССР» аб'явілі, што жадаючыя могуць за-

прасіць рускіх стаць гасцямі ў іх доме, сярод нанцаў з'явіліся пакрыўджаныя: у нашай групе быў 21 чалавек, а жадаючых атрымаць рускага гасця — больш ста французскіх сем'яў.

Тры дні я пражыла ў сям'і французскага настаўніка камуніста Андрэ Керзоне і пакінула там частачку сэрца. Але затое мне здалося, што я павезла з сабой сэрцы Андрэ і Сюзаны і іх цудоўных сыноў Жана і Жака. Андрэ і 16-гадовы Жан вывучаюць рускую мову, маюць пабываць у Савецкім Саюзе. А пакуль шмат чытаюць: на кніжнай паліцы стаялі «Як гартавалася сталь» Мікалая Астроўскага і «Маладая гвардыя» Аляксандра Фадзеева,

Пушкін і Леў Талстой, Шолахаў і Маякоўскі, Сіманаў і Еўтушэнка. І кнігі Ферсмана — Жан захапляецца геалогіяй.

Мы шмат гаварылі пра Францыю і пра Савецкі Саюз. І сталіся, каб кожны з нас атрымаў правільнае ўяўленне аб чужой краіне.

І Сюзана гаварыла пра мір. Усе жанчыны Францыі гавораць пра мір, яны выступаюць за падпісанне Маскоўскага пагаднення аб забароне ядзерных выпрабаванняў, для міру, а не для вайны гадуецца яны сыноў.

Радасна было бачыць, што сёння французская жанчына змагаецца.

Эма ЛУКАНСКАЯ

акно. Людзі і не згледзелі, як яна рванула хлопчыка. І тут пачала ляскаць зноў:

— Хто табе казаў гэта рабіць, га? Гэта ж муха! Гэта ж гадасць! Ці ж можна так, га?

І яе ўказальны палец пачаў вымахвацца перад хлопчыкавым носікам.

— Будзеш так больш рабіць? Га? Скажы, ну, скажы: будзеш?!

Пасажыр з сівенькай бародкай зусім схаваў твар у каўнер; толькі бульбінкай тырчэў яго невялікі нос. Дзядзька аж горбіўся, нібы хацеў, каб замест яго застаўся толькі плашч.

Жанчына не пераставала бурчэць. То сілком саджала малога на калені, то становіла яго на ногі і бязлітасна выцірала яму носік, прыгаворваючы:

— Ой, як жа ты замурзаўся! Калі ж ты ў мяне такі быў? Скажы? Калі?

Хлопчык толькі моргаў вачанятамі, не раз збіраўся плакаць, але крык мамы збіваў яго з плачу. Маці зноў сілаю саджала малога на калені, і на нейкі час у аўтобусе рабілася ціха. Тады галава пасажыра з сівенькай бародкай зноў вылазіла з каўняра.

Застыла ў маўчанні і суседка цёмнавалосай крыкухі — пажылая паважная цётка з налётам лёгкіх маршчын на твары. Яна, як добрая свацця на пасадзе, глядзела недзе ў адзін пункт сваімі сур'ёзнымі, разумнымі вачыма. На каленях у яе бялеў клуначак, з якога на самым версе выглядала вязанка абаранкаў.

Сілаю пасаджаны на калені хлопчык рваўся на падлогу, зачэпіў паважную цётку ручкаю. Цётка зірнула на хлопчыка. Яе маршчынкі бліснулі мяккаю ўсмешкаю. Яна прамовіла да суседкі:

— Далі б вы яму што-небудзь у ручку. Можна цацку, можна што...

Цёмнавалосая нічога не сказала, нават не глянула на суседку. А хлопчык ужо глядзеў на добрую цётку і нешта нават пачаў вымаўляць. Цётка развязала шнурчак з абаранкамі, зняла адзін і дала хлопчыку. Той рвануўся, каб схопіць абаранак, і выслізнуў з рук маці. Можна і ўпаў бы, але добрая цётка

падхапіла малога. Ён стаў у яе на каленях і пачаў падскокваць. Дзядзька ў капелюшы з сівенькай бародкай лагодна зірнуў на паважную, добрую цётку. Твары суседніх жанчын неяк раптоўна на адно імгненне праяснілі ўсмешкай.

Аўтобус плыў па роўнай, ужо шырокай дарозе, якая вяла ў райцэнтр. Усе з пачуццём дарожнай палёгкі, калі вядома, што хутка прыпынак, чакалі канца дарогі.

Але добрая цішыня стаяла нядоўга. Усіх разануў пранізлівы голас той жа цёмнавалосай крыкухі, якая, убачыўшы, што хлопчык супакоіўся на каленях у суседкі, накінула на яго з новым крыкам:

— А ты чаго туды залез? Га? Што — у цябе мацеры няма? Га?!

Хлопчык абсмоктаў цётчын абаранак і не выяўляў намеру вярнуцца да маці.

— А ну, хадзі сюды! Хадзі, я табе кажу! Ну?

Яна вырвала хлопчыка з рук у суседкі.

— Ты такі галодны, што ўзяўся за гэты абаранак? Га? Галодны? Кажы?

Хлопчык крывіўся плакаць, а маці ўшчувала далей.

— Хіба ты дома цукерак не ясі? Га? Хіба не ясі? У цябе ж заўсёды ўволю цукерак!

Дзядзька з сівенькай бародкай мала таго, што схаваўся зноў у каўнер, але нават прытуліўся галавою да шыбіны акна і ўсё больш і больш нацягваў на шчаку свой шэры плашч, каб не чуць ляскату цёмнавалосай. А яна ляскала безупынку, бо хлопчык ніяк не хацеў пацвердзіць, што ён дома есць уволью цукерак.

— Скажы, Колечка, ты ясі цукерачкі, ясі? Га? — не дакарала, а прасіла ўжо маці. — Скажы, міленькі, ты ж ясі цукеркі кожны дзень? Праўда, ясі? Га?

Хлопчык маўчаў.

Бровы цёмнавалосай насупіліся. Вочы бліснулі. Жанчына тузанула малога. Абаранак выпаў у яго з рук. Суседка не вытрывала:

— Нашто ж ты вырвала абаранак? Хай бы дзіця бавілася...

— У яго сваіх абаранкаў не бракуе! Ён не жадзён на іх!

— Як многа маеш, то дала б. Чаму ж ты не дасі?

— Гэта мая справа!

Абаранак ляжаў на падлозе. Хлопчык цягнуўся ручкаю да яго. У цёмнавалосай заварушыліся п'яўкі над вачыма. Яна пачала хлопчыка біць. Хлопчык заплакаў.

— Хто табе казаў цягнуцца туды?! Хто? Табе спадабаліся чужыя абаранкі? Вунь дома цукеркі ляжаць...

І шлёпанцы сыпаліся па аздачку хлопчыка.

Дзядзька з сівенькай бародкай зусім схаваўся ў плашч і прытуліўся да акна. Жанчыны пачалі хмурыцца. Урэшце адна не выцерпела, крыкнула:

— Што ты робіш, вар'ятка? Нашто ты мучыш дзіця ўсю дарогу? А цяпер яшчэ і б'еш?

Жанчыны загаманілі амаль усе.

— Што гэта за маці? Гэта ж нейкая...

Аўтобус праімчаўся па вуліцы мястэчка і хутка стаў. Дзядзька з сівенькай бародкай падняў галаву, устаў, адклаў каўнер свайго плашча і на ўсё грудзі ўздыхнуў з палёгкай. Пачаў прабірацца да выхаду. Праходзілі жанчыны, і кожная не прамінула, каб не абдарыць злосным поглядам чорную... Хлопчык яшчэ плакаў.

Дзядзька з сівенькай бародкай, выйшаўшы з аўтобуса, падышоў да шафёра і загаварыў:

— Дзякую вам, што прывезлі... А то думаў, што...

— А што такое? — спытаўся шафёр.

— Ну і ўяда ехала з намі. Век такое не бачыў...

— Здараецца... — звычайны да розных дарожных сустрэч, азваўся шафёр.

Дзядзька паўтарыў:

— Ну, і ўяда...

ПАГРОЗА-ДРЭННЫ ПАМОЧНІК

— Не перашкадай, бо цётка забярэ цябе з сабой і замкне ў цёмным хляве.

Міша сціхае: не хоча ён ісці з незнаёмай цёткай і тым больш трапіць у цёмны хляў. Аднак праз нейкі час страх праходзіць, і маці зноў даводзіцца ўціхаміраваць малога:

— Цёця, пасадзі яго ў сваю вялікую сумку і нясі!

Сумка сапраўды вялікая, а цёця да таго ж пачала ўжо адкрываць яе. Міша ўцякае ў другі пакой і хаваецца пад стол...

Такія сцэны даводзілася назіраць, напэўна, кожнаму з нас. Многія бацькі не-не, ды і запалохваюць дзіця то папругай, то злым дзядзькам або цёткай, то яшчэ чым-небудзь. Той-сёй схільны бацьчы у пагрозе выратавальны сродак ад дзіцячага свавольства і непаслухмянасці. Больш таго, некаторыя бацькі перакананы ў тым, што інакш, маўляў, не справішся з дзіцем.

Ці так гэта? Ці сапраўды выхаванне немагчыма без пагрозы і запалохвання?

Пагрозы стрымліваюць дзяцей. Ну, сапраўды, хто з

іх захоча, каб збылося тое, чым палохае бацька, маці, бабуля або хто-небудзь іншы з дарослых? Вось дзіця і сціхае, выконвае патрабаванне. І гэта, відавочна, падабаецца некаторым бацькам. «Прыстрашыў—і адразу ж дамогся свайго»,—хваляцца яны часам сваім педагогічным «майстэрствам».

Праўда, усе мы добра ведаем, што так бывае далёка не заўсёды.

— Будзеш капрызніць—давядзецца паклікаць дворніка з венікам. Ён цябе прымусіць усё з'есці,—гаворыць бабуля.

— Усё роўна не буду!—упарта адказвае Лена.

— Тады зноў пастаўлю ў кут.

Дзяўчынка пачынае плакаць.

— Ах, так!—працягвае бабуля.—Прыйдзе дадому тата—раскажу яму пра ўсё. Усыпле ён табе. Вунь папругка вісіць напачатку.

Лена расплакалася яшчэ больш, але за яду так і не ўзялася.

Падобных прыкладаў можна прывесці шмат. Як бачыце, пагрозы не кожны раз са-

дзеінічаюць таму, каб дзіця выканала наша распараджэнне. Наадварот, яны нярэдка выклікаюць у дзяцей капрыз, упартае нежаданне выконваць нават самыя разумныя патрабаванні дарослых.

Але гэта—не адзінае і не самае страшнае зло ад запалохвання і пагроз.

Нядаўна мне давялося пазнаёміцца з адной сям'ёй. Гутарачы з бацькамі, пачаў міжволі назіраць за паводзінамі іх шасцігадовага сына Віці, звярнуў увагу на тое, як бацькі размаўлялі з хлопчыкам.

— Не сваволь,—павучала Віцю маці,—а то не возьмем заўтра ў кіно.

— Не чаўкай,—уторыў ёй бацька, калі мы селі за стол,—а то дзядзька ўсім раскажа, што ты парасё.

— Еш усё, што пададзецца,—яшчэ больш грозна праз некалькі мінут дадала маці.—А то аддадзім суседзям і скажам, каб кармілі цябе толькі кашай.

Хлопчык кожны раз уздрыгваў, спалохана пазіраў у бок бацькоў і пасля кожнага такога «павучання», напэўна, баючыся, што ўсё абя-

цанае можа сапраўды ажыццявіцца, прыціхаў.

Своеасабліва паводзіў сябе Віця пасля абеду. У яго шмат цацак, але ён амаль зусім не ўмее гуляць. Паказваючы мне свае самалёты, будаўнічыя кубікі, самазвалы, ён увесь час нервова азіраўся на бацьку і маці. «А раптам і гэта нельга? А можа і за гэта аддадуць суседзям?»—чытаў я ўвесь час на твары хлопчыка. І калі бацькі сапраўды што-небудзь забаранялі яму, Віця прыціхаў і не ведаў, чым яму цяпер заняцца. Некалькі разоў ён плакаў, хоць, здавалася б, для гэтага і не было ніякіх прычын.

Больш падрабязная гутарка з Віцём і яго бацькамі паказала, што хлопчык нічым не захапляецца, ён вельмі разгублены, усяго балцца—і цемры, і грому, і чужых людзей, і нават дажджу. Ад бацькоў Віці я даведаўся таксама, што, паводле заключэння ўрача, у хлопчыка развіўся неўроз.

— Чаму такое здарылася?—разводзяць рукамі бацька і маці.

Цяжка, вядома, сказаць,

НА ПРЫЗ ЧАСОПІСА

Традыцыйнымі сталі велагонкі на прыз часопіса «Работніца і сялянка» для жанчын.

У спаборніцтвах прымалі ўдзел дзяўчаты 1945—1946 гадоў нараджэння—маладая змена беларускім майстрам спорту. На працягу двух дзён ішла камандная барацьба паміж абласцямі і адначасова паміж спартыўнымі таварыствамі. У першы дзень спаборніцтваў была разыграная індывідуальная гонка на 20 км. Жараб'ёўка па-рознаму складалася для мацнейшых гоншчыц. Першай давялося адкрыць спаборніцтва майстру спорту, прадстаўніцы г. Мінска Дар'і Парфёнавай, за ёй праз 8 чалавек выходзіла мацнейшая гоншчыца майстар спорту Клаўдзія Кузняцова—прадстаўніца Мінскай вобласці. Першае месца заняла майстар спорту К. Кузняцова, другое—дасталася мінчанцы майстру спорту Веры Бярозавіч, а трэцяе заваявала таксама мінчанка Зіна Калацкая. Сярод дзяўчат першае месца заняла Т. Буйневіч, леташняй пераможцы Н. Бабак далася другое месца. Трэцяе месца падзялілі Н. Каляшук з Брэсцкай вобласці і Гоман з Гродзенскай вобласці.

У другі дзень спаборніцтваў адбылася групавая гонка на 50 км. Са старту выйшлі адначасова звыш 50 гоншчыц. Шасэ з вялікімі і частымі пад'ёмамі ўскладняла гонку, але веласіпедысткі імкнуліся да перамогі. Вось узяты апошні фінішны пад'ём: наперад вырвалася пераможца спаборніцтваў майстар спорту К. Кузняцова. За ёй фінішавала майстар спорту Л. Філіна, трэцяй прыйшла майстар спорту В. Бярозавіч.

Сярод маладых гоншчыц пераможцай стала прадстаўніца Брэсцкай вобласці Красноўская, другое месца далася мінчанцы Т. Буйневіч, а трэцяе—Кухцінскай з Віцебскай вобласці.

Усе пераможцы спаборніцтваў на прыз часопіса «Работніца і сялянка» ўзнагароджаны дыпламамі савета Саюза спартыўных таварыстваў і арганізацый БССР і каштоўнымі падарункамі «Работніцы і сялянінкі». Пераходны кубак часопіса ўручан камандзе гор. Мінска.

З. БАЛЬШАКОВА,
заслужаны майстар спорту СССР.

НА СТАРЦЕ — ПЛЫЎЦЫ

Вецер ледзь калыша сцягі добраахвотных спартыўных таварыстваў, гарачае летняе сонца залівае нерухомай гладзью басейна. Гучыць марш, і парад удзельнікаў спаборніцтваў па плаванні на прыз

Вось яны прызёры—пераможцы воднай дарожкі. Злева направа: Наташа Усенка, Ала Ахмерава, Лена Муна, Валя Басько, Тамара Гараднічая, Людміла Дзегцярова.

Фота В. Дз'ячэнкі.

часопіса «Работніца і сялянка» пачаўся. Першымі выходзяць жанчыны—судзі спаборніцтваў, за імі 40 загарэлых, стройных маладых дзяўчат—удзельніц спаборніцтваў.

Першы выстрал старцёра прынес поспех спартаўцы майстру спорту Людміле Дзегцяровай і яе аднаклубніцы 13-гадовай Лене Муне: яны першымі закончылі самую цяжкую дыстанцыю спаборніцтваў—400-метровое комплекснае плаванне. На гэтай дыстанцыі ўдзельніцы прадэманстравалі сваё ўменне, тэхніку плавання ва ўсіх чатырох спосабах, сілу волі, вынослівасць і трэніраванасць. Плаванне—спорт юных, і гэта пацвердзіла першая дыстанцыя спаборніцтваў.

Найбольш паспяхова выступалі спартаўкі, і перавага іх каманды аказалася бяспрэчнай пасля другога дня спаборніцтваў.

Трэці дзень спаборніцтваў азнаменаваўся перамогай маладых спартавак на ўсіх дыстанцыях: поспех каманды быў замацаваны.

І вось спаборніцтвы закончаны. Апошні старт, апошні выстрал старцёра, апошні фініш.

На п'едэстале гонару тры дзяўчыны, тры аднаклубніцы, тры сяброўкі: уручаюцца прызы пераможцам-дзяўчатам.

За першае месца ў плавальным трохбор'і ўзнагароджваецца Лена Муна («Спартак»), за другое месца—Тамара Гараднічая, за трэцяе—Наташа Усенка.

Сярод жанчын пераможцай аказалася майстар спорту Людміла Дзегцярова («Спартак»), другой была яе аднаклубніца Ала Ахмерава і трэцяй—Валянціна Басько.

У камандным заліку перамагла каманда ДСТ «Спартак», якой і ўручан пераходны прыз, устаноўлены рэдакцыйны часопіс «Работніца і сялянка».

Т. МУНА,
заслужаны трэнер БССР.

што іменна з'явілася прычынай гэтага захворвання Віці. Нарадзіўся ён здравым, ніякіх фізічных траўм нервовай сістэмы не перанёс, харчваўся заўсёды добра. Магчыма (такая, між іншым, думка і ўрачоў, і педагогаў), што нервовым хлопчык стаў з прычыны празмернай строгаці бацькоў, з-за іх крыкаў і забарон і, асабліва, з-за пастаянных запалохванняў і пагроз.

Ужо з прыведзеных прыкладаў відаць, што розныя дзеці неаднолькава рэагуюць на запалохванні. Адны адразу ж прыціхаюць і выконваюць патрабаванні старэйшых. Другія, спалохаўшыся пакарання, пачынаюць плакаць. Трэція ўцякаюць, хаваюцца, не жадаючы трапіць у мяшок, склеп або ў рукі «злых цётак». І нават адно і тое ж дзіця ў розных выпадках можа паводзіць сябе па-рознаму.

Аднак справа не ў гэтым. Важна тое, што пагрозы і запалохванні, як правіла, нервуюць дзяцей.

Асобна трэба сказаць пра вельмі вузкую накіраванасць педагогічнага дзеяння пагроз. Яны прывучаюць падпарадкоўвацца. А нам у дзецях трэба не толькі сляпая пакорнасць, якая, да таго ж, у такіх выпадках часта застаецца толькі знешняй, часовай. Савецкі чалавек з

малых год павінен прывыкаць дзейнічаць свядома і самастойна, прычым не таму толькі, што ў адваротным выпадку пагражае пакаранне, а таму, што так лепш, што так робяць добрыя людзі.

Пагрозы і запалохванні — дрэнныя памочнікі ў выхаванні. Ну, а што ж рабіць, калі дзіця ўсё-такі не слухае нашых парад?

Перш за ўсё, трэба добра разабрацца, чаму так паводзіць сябе дзіця. А калі прычына непаслухмянасці становіцца яснай — няцяжка пазбягаць пагроз і запалохванняў. Яны будуць зусім лішнімі.

Мішу, пра якога гутарка ішла ў самым пачатку, проста не было чым заняцца. Вось ён і пачаў свавольніц. А варта было даць яму цацку або прыдумаць для яго цікавы занятак — хлопчык, напэўна, перастаў бы перашкаджаць маме, захапіўся сваёй справай.

А чаму не хацела есці Лена? Магчыма, таму, што яна зусім не была на паветры, прасядзела ўвесь дзень з бабуляй дома. А магчыма і таму, што ёй надакучыла аднастайная яда або не спадабаўся вельмі катэгарычны тон бабулі. І, вядома, усё магло б быць інакш, калі б бабуля, напрыклад, перад ядой спытала: «Табе, Леначка, падсмажыць яйка ці ты лепш з'ясі варанае ўсмятку?». Гэ-

та, відавочна, настроіла б дзяўчынку адпаведным чынам.

Непаслухмянасць у дзіцяці можа з'явіцца і пад уплывам раду іншых прычын: з-за хваробы, аднастайных заняткаў, з-за недахопу таварышаў. Не падабаецца дзецям і пастаянны кантроль за кожным іх крокам з боку старэйшых. Нярэдка да канфліктаў прыводзіць няумелае абмежаванне дзіцячай свабоды і самастойнасці.

— Я сам! — кажа бацьку Дзіма, збіраючыся ў дзіцячы сад.

Але бацька баіцца, каб не спазніцца на работу.

— Няма калі мне чакаць, пакуль ты тут будзеш корпацца, — гаворыць ён хлопчыку і сам надзявае яму панчохі, зашнуроўвае чаравікі...

І раптам нібыта нечаканая рэакцыя:

— Не пайду ў дзіцячы сад!

— Ну, тады... — і з вуснаў бацькі вырываецца пагроза, якая, дарэчы, не выратаўвае становішча: хлопчык упарціцца і яшчэ больш зацягвае час збораў.

А ці не лепш было б устаць на дзесяць мінут раней? Імкненне ж дзіцяці абслужыць сябе самога заслугоўвае ўсякага ўхвалення.

Без пагроз і запалохванняў можна абысціся ў любым выпадку. І не толькі можна, але і патрэбна. А для гэтага неабходна самім бацькам менш нервавацца і нават пры самай вялікай зняці або спешцы знаходзіць час для спакойнай размовы з дзецьмі.

А. РЫЧАГОУ,
старшы выкладчык
Мінскага педінстытута.

«УСЕ МЫ ЛЮДЗІ...»

Ніна Бакула напісала пісьмо ў рэдакцыю:

«...Прашу вас, дапамажыце мне... Мой муж увогуле добры чалавек, пакуль цвярозы. А як толькі нап'ецца — траціць і розум, і сумленне, і чалавечае аблічча. Ён працуе брыгадзірам у калгасе імя Горкага. І чамусьці ўжо так павялося ў нашай вёсцы: за паслугі пачаставаць брыгадзіра чаркай. Каму каня дасць у госці да сваякоў з'ездзіць — чарка, каму яшчэ якую паслугу зробіць — зноў чарка... Я прашу аб адным, прашу даўно і ўсіх, каго толькі можна, каб яго знялі з брыгадзірства. У гэтым я бачу выратаванне нашай сям'і. Толькі штосьці ніхто не прыслухоўваецца да маіх слоў».

Пісьмо Ніны Бакула трапіла з рэдакцыі ў партком Мядзельскага вытворчага ўпраўлення. І нам здавалася, што на яго адразу ж, як па сігналу «СОС», адгукнуцца людзі. Прайшоў месяц... і зноў яшчэ адно пісьмо ў рэдакцыю ад Ніны Бакула. Зноў тая ж просьба — «дапамажыце!»

«А ўчора, — піша яна, — усе людзі радасна адзначалі наша жаночае свята — 8-е сакавіка. Толькі мы з сынам і з маёй маці трэсліся ад страху. Зноў напіўся наш брыгадзір...»

Што ж гэта? Няўжо вінавата пошта, і пісьмо з рэдакцыі не трапіла ў партком, няўжо там не чыталі яго трывожных радкоў? Цяжка паверыць, што людзі маглі не адгукнуцца...

Падпісана камандзіроўка ў Мядзельскі раён. Выязджаем высвятляць...

— Чыталі, ведаем, абураліся. Нават на нарадзе адной успаміналі пра гэты факт, — раскажваюць у парткоме.

— А што ж з сям'ёй Бакулаў? Быў там хто-небудзь, гаварыў з брыгадзірам, з яго жонкай?

— Вось якраз сёння і паехаў у той бок сакратар парткома. Напэўна, будзе і ў калгасе імя Горкага...

Пётр Парфёнавіч Астапаў, на жаль, і ў той дзень не даехаў да калгаса імя Горкага. Затрымалі ў дарозе стрэлы больш важныя. Трэба было заехаць у тыя гаспадаркі, дзе не дужа добра ідуць палявыя работы. А горкаўцы спраўляюцца.

Па цудоўным нарачанскім беразе, па непаўторных у сваёй прыгажосці мясцінах ляжыць дарога ў вёску Хмылкі, у адну з брыгад калгаса імя Горкага. Здаецца, тут, сярод гэтага характа, усё жывое павінна радавацца жыццю. Прыкра думаць, што непадалёк, у канцы гэтай дарогі, сустранеш людзей сумных, пакрыўджаных, людзей, якія пакутуюць. Пакутуюць, хаця ў іх сэрцах не пасялілася ні злосць, ні нянавісць. Не прыйшла ў іх дом ні хвароба, ні іншая бяда, адвесці якую не можа сам чалавек.

Успамінаеш пісьмо Ніны Бакула, і прыходзяць на памяць радкі з іншых пісьмаў, што трапляюць часам у рэдакцыйную пошту, паўстаюць перад вачыма іншыя твары людзей, іншыя

Першыя практыкаванні.

Фота П. Наватарава.

жыццёвыя сітуацыі, падобныя і непадобныя, у якіх гарэлка, адна толькі гарэлка — прычына трагедыі сям'і. І думаеш: усё, усё пад сілу зрабіць людзям у нашым грамадстве. Няўжо ж мы няздольныя справіцца з такім «бяскрыўдным» злом? Няздольныя? Ці можа проста не заўсёды яшчэ бярэмся як след? Многа пішам, многа гаворым, праводзім гутаркі і лекцыі, вывешваем у грамадскіх месцах, у паліклініках і бальніцах стэнды Дома санітарнай асветы, на якіх буйнымі літарамі напісана: «Алкаголь — вораг чалавека»...

І ўсё ж... жыве побач з вамі і такая сям'я. У добрыя дні — выйдуць муж з жонкай на вуліцу — любя паглядзець, абодва прыгожыя, маладыя, вядуць за руку дзіця. А калі часам жонцы не ўдасца «прыбраць да рук» мужаву зарплату, тады ўжо ўсю ноч грымяць у пад'ездзе дзверы, а тая дзяўчынка, якую так пяшчотна вялі раніцою бацькі за ручкі цераз двор, хваравіта ўскрыквае ад кожнага стуку, заснуўшы на чужой канапе ў чужой кватэры... У такія дні міжволі хочацца з горыччу сказаць:

— Дзе ж яны ўсе нашы выпрабаваныя, дзейсныя меры? Чаму ў гэтым выпадку яны аказаліся бяссільнымі?

Можа мядзельскі прыклад хоць часткова адкажа на гэтае пытанне?

Дык вось, прыйшло з рэдакцыі ў партком пісьмо... Але былі ў той час на першым плане справы больш важныя. Пісьмо прачыталі, абураліся і... усё. Цяпер вось едзем мы да Бакулаў. У машыне — адзін з адказных работнікаў парткома. Ён, напэўна, таксама думае зараз над пісьмом Ніны Бакула, таксама шукае прычын...

— А можа ўсё ж жонка яго ў чым-небудзь вінавата? Кажуць, яна жанчына з характарам, дужа ганарлівая. Урэшце, калі чалавек п'е, нешта ж, мусіць, штурхае яго на гэта. А ці не раўнуе ён часам?

Вось-вось, яшчэ і не бачылі чалавека, яшчэ і не гаварылі з ім, а ўжо авансам, падсвядома пачала працаваць у абарону вінаватага тая слаўная мужчынская салідарнасць, якая многіх і многіх выгароджвае, а то і «маральна падтрымлівае» ў такіх выпадках: «Ну вып'е чалавек, ну што тут асаблівага? Усе мы людзі...» І сам «чалавек» гаворыць тымі ж словамі, думае тымі ж «фармулёўкамі».

— Ну вып'ю іншы раз... Што тут такога? У іншых жонкі не гэтае церпяць!

Ён сядзіць у сваім уласным пакоі, як госць, на кончыку крэсла. У брызентавым плашчы, запаленым ботах, ён толькі што з поля... Ён спяшаецца і сваім выглядам гаворыць: там, адкуль я зараз прыйшоў і куды зноў пайду зараз, там мяне чакаюць важныя брыгадзірскія справы. Там здабываецца хлеб. А тут... Адным словам, канчайце хутчэй гэтую размову. Ды і ці варта было пачынаць яе наогул?

— Працую ад рання да цямна, пагальціца і то няма калі... Ну вып'ю іншы раз, ну адвяду душу...

Твар Мечыслава Бакулы, і сапраўды парослы светлым шчацінем, у гэтую хвіліну выказвае тысячы пачуццяў: і гнеў, і смутак, і крыўду, і здзіўленне. І яшчэ нешта, блізкае да пачуццяў дзіцяці, якому не дазваляюць хадзіць пасля дажджу па лужынах: «Чаму ўсім можна, а мне нельга»? І ўсім, хто слухае яго зараз, хто глядзіць на яго, робіцца неяк не па сабе. Хіба і сапраўды такія гэта грэх, калі вып'е чалавек чарку-другую? Усе, хто прыехаў сюды «займацца сямейнай справай» брыгадзіра Бакулы — і таварыш з парткома і я, карэспандэнт часопіса, магчыма, спынілі б гэтую непрыемную размову...

Але... у пакой раз-пораз з прыадчыненых дзвярэй нясмела выглядаў твар сямігадовага хлопчыка. Вось ужо гэты твар зусім не быў падобны на дзіцячы. Вочы яго... Вы бачылі калі-небудзь вочы падстрэленай птушкі? Дык вось уявіце сабе іх на бледным худзенькім тварыку сямігадовага дзіцяці... У яго, у гэтага дзіцяці, ёсць усё, што патрэбна хлопчыку такога ўзросту: ёсць свежае малако і чыстае вясковае паветра, ёсць цацкі і кніжкі, ёсць тата з мамай, якія любяць яго, ёсць клапатлівая бабуля. Хто ж вінаваты ў тым, што ў вачах яго не свеціцца мілая дзіцячая гарэзлівасць? Не, не хвароба. Вінаваты вось гэты дабрадушны чалавек, з якім так асцярожна размаўляюць зараз.

— ...Аднойчы вярнуўся муж дадому моцна п'яны. Нечым не дагадзілі мы яму з маці, ну ён і пайшоў, і пайшоў. Расхадзіўся, як чорная навальніца. Схапіў запалкі, выбег за хату. Крычыць на ўсю вуліцу: «Спалю!» Сын учапіўся за яго рукі, за шыю: «Татка! Што ты робіш!» Дзіця б'еца, плача, просіць, а ён адно: «Спалю!» І толькі як убачыў, што сын ледзь жывы, крыху апамятаўся: «Цябе, сыноч, шкадую, а то я іх жывымі спаліў бы».

— З таго часу і стаў наш сын такім, — перахапіўшы мой позірк, накіраваны на хлопчыка, раскажвае Ніна Бакула. — Ды ці

толькі з таго? Колькі начэй у страху правялі ўсе мы, чакаючы, што вось-вось уваліцца п'яны і пачне, і пачне...

Дык вось яно як, брыгадзір! «Вып'ю разоў-другі...» Што ж цяпер маўчыш ты, не апраўдваешся, чаму апусціў галаву?

Маўчыць і таварыш з парткома...

І яшчэ адзін мядзельскі, як кажуць, «малюнак з натуры» — важкая прычына для роздуму...

— Ёсць у нас тут непадалёк, кіламетры за тры, невялікая вёска Хацкі, усяго двароў мо сем будзе, — раскажваюць адна-сяльчане Бакулаў. — Дык вось гэтую вёску мы называем «спірт-заводам». Не разумееце чаму? Там амаль у кожнай хаце гоняць самагонку. І ўсе, каму рупіць выпіць, едуць туды. А там, у двары, што над самым возерам, адчыняе дзядуля браму, упускае гасцей... Аднойчы ў Хацкі завітаў сам наш былы ўчастковы міліцыянер, а з ім за кампанію работнік сельсавета. Ну, думаем, на гэтым ужо і канец будзе нашаму «спіртзаводу». Ажно, глядзім, праз якую гадзіну імчыць ужо наш участковы на матацыкле праз усю вёску і такі п'яны, што як яго толькі зямля трымае. «Прычасціўся», значыць. І што б вы думалі, «Калыму» зацягнуў...

Дык вось як змагаюцца тут з п'янствам, з самагонакурэннем тыя, хто павінен гэта рабіць у першую чаргу па свайму службавому абавязку!

...У доме Бакулаў прысутнічаў пры нашай размове яшчэ адзін чалавек — сакратар партыйнай арганізацыі калгаса. Ён быў сведкам даволі арыгінальнага дыялога.

— Што вы робіце ў вольны час? — пытаемся ў Мечыслава Бакулы. — У кіно, напэўна, ходзіце?

— Не люблю я кіно...

— Кнігі, газеты чытаеце?

— Не...

— Радыё?

— Выключае, як толькі ў хату ўвойдзе, — умешваецца ў размову Ніна.

— Хто ж чытае ўсе гэтыя газеты, часопісы, што ідуць так густа ў вашу хату?

— Я... — яўна саромеючыся за мужа, адказвае Ніна.

Чалавек працуе і працуе нядрэнна. За гэта яму і гонар і пашана. І лічыцца, што ад яго, пакуль не грывне гром, нічога больш не патрабуецца. А чым запаўняе ён тое месца, якое застаецца ў душы, калі выключаецца з працоўнай сферы свайго жыцця? Няхай, маўляў, выбірае сам, ці не так? Навошта ўмешвацца ў яго духоўны свет, калі няма ў тым пільнай патрэбы. І вось ён выбраў... І вось грывнуў гром...

— Што ж нам рабіць? — чакаючы ад іншых гатовых рэцэптаў, гаворыць цяпер сакратар партыйнай арганізацыі калгаса Мікалай Лапацін, ён жа аграном калгаса, ён жа чалавек, які кожны дзень дасюль сутыкаўся з Мечыславам Бакулам і лепш за іншых ведаў, чым той жыве, якую «духоўную страву» спажывае. Ён ведае таксама, што тут, у гэтай вёсцы, брыгадзір — вельмі адказная асоба і ён павінен быць чалавекам, які ва ўсім, іменна ва ўсім карыстаецца аўтарытэтам. А які тон у духоўным, культурным жыцці такой невялікай вёсцы можа задаць той, хто «і ў кіно не ходзіць, і газет не чытае, і радыё не слухае, і кніг не любіць?»

Урэшце рэшт, наша размова ў доме Бакулаў закончылася, як кажуць, мірам. Мечыслаў паабяцаў больш не піць... Парт-орг паабяцаў болей цікавіцца яго духоўным жыццём (і не толькі яго!). У парткоме паабяцалі — калі яшчэ раз нап'еца Бакула і ўчыніць скандал, адразу ж просьба яго жонкі будзе задаволена — брыгадзірам ён больш не будзе... Здаецца, усё як трэба... Але чамусьці няма ў душы вялікага задавальнення ад усіх гэтых разумных рашэнняў... Перад вачыма ўсё яшчэ стаіць твар хлопчыка, успамінаецца развітальны позірк Ніны, а ў вушах гучаць словы, якія так часта вымаўляюцца ў падобных выпадках. «Усе мы людзі...»

Так, мы людзі. Мы не аскеты і не ханжы. І мы гаворым: калі віно створана на радасць чалавеку, няхай яно заўсёды прыносіць радасць і толькі радасць. У вясёлым застоллі, у дні выдатных падзей у жыцці сям'і, на радзінах ці на вяселлях няхай іскрыцца ў чарках.

А вось калі льеца гарэлка мутным, брудным патокам, калі засціць вочы і калечыць здароўе, жыццё людзей, разбурае сем'і, атручвае радасць дзяцінства — мы супраць! Супраць паблажлівасці, супраць такога бяскрыўднага на першы погляд «Усе мы людзі». І трэба, каб наша «супраць» гучала заўсёды больш рашуча і непрымірыма. Там, дзе пакутуе ад гарэлкі сям'я, там павінна паўстаць за спіною п'яніцы грозная сіла. Імя ёй — грамадскасць. Гарыць жа зямля пад нагамі ў тых, хто парушае грамадскі парадак. А пад нагамі ў п'яніц яна, на жаль, гарыць пакуль што толькі ад хмелю...

А. УЛАДЗІМІРАВА

ДЗЕ ТЫ?

Зоя ГУСЕВА

Мал. А. Волкава

— Ку-ку!
Дзе ты, сыноч?..
Глядзі, які зялёны наш мілы
лес, якое вялікае сіняе неба
і імклівыя птушыныя крылы!
Ку-ку!.. Дзе ты?.. Адгукніся!..

Глядзі... Зойдзе сонца і ўзы-
дзе сонца... І падымуцца пту-
шаняты і ўбачаць неба... І
ўзмацняюць іх крылы. Тады
збяруцца чароды і паляццяць...
І пасівец лес...

І ты паляціш.

Ку-ку!..

Дзе ты, жаўтаротае зязюля-
нятка?..

— Гэй! Гэй вы, птушкі! Пе-
начкі, валасянькі, заранкі! Бе-
расцянькі і дразды! Не пакідай-
це гнёздаў! Зязюля кукуе —
кружыць, выглядае — хто зазя-
ваўся?..

Шуміць стары лес, злуецца.
Хвалююцца птушкі, шчабе-
чуць:

— Ну і птушка — гэтая зя-
зюля! Ах, разбойніца! Гнязда
не ўе — у чужое дзяцей падкі-
дае! Ну і птушка!..

Так, асуджаючы, гавораць
птушкі. Так шуміць лес.

А цяпер паслухайце — што
скажу я...

...Даўно гэта было. Даўным-
даўно.

У зялёным бярозавым лесе
жыла зязюля. У галінках самай
стройнай бярозы звiла зязюля
гняздо.

Лепшае, чым у сініцы. Леп-
шае, чым у пеначкі. Прыгажэй-
шае за гняздо чарацянькі. Мац-
нейшае за гняздо івалгі.

Пяць зязюлянят вывела зя-
зюля. Крыклівых, жаўтаротых.

Самай лепшай маці птушаня-
там была зязюля.

Лепшай за ўсіх мамай.

Лепш за маму-сініцу. Лепш
за маму-пеначку. Спрыйтней за
чарацяньку. Клапатлівей за
івалгу.

Самая цёплая, самая мяккая
пасцель была ў птушанят. Не
ленавалася маці-зязюля — тка-
ла палатно з моху.

Зязюльчын лён — так назы-
ваюць людзі гэты мох. Не пе-
наччын лён, не сініччын — зя-
зюльчын.

І не кукаваць бы зязюлі. Не
плакаць, не клікаць сваё пту-
шанятка. Калі б не прыйшла
бяда.

У лесе з'явіўся шаўкапрад.

І мілы зялёны бярозавы лес
зрабіўся чорны і голы.

Ні вецер, ні дождж, ні птуш-
кі не маглі адолець пражорлі-
вых вусеняў.

Дзьмуў вецер.

Садзьме з лісточка — павіс-
не вусень на шаўковай нітцы,
а на зямлю не падае.

Ліў дождж.

І не змыў вусеняў. Схаваліся
вусені ў коканы.

Наляцелі птушкі.

Пеначкі, валасянькі, заранкі.
Берасцянькі і дразды. Дзяўблі,
дзяўблі, дзяўблі!.. Вось-вось
справяцца, вось-вось адоле-
юць! Ура! Няхай живуць пенач-
кі, валасянькі, заранкі!

Але што гэта?

Што здарылася з вясёлай за-
ранкай?

Чаму ўзлажмачана пер'е бе-
расцянькі?

Аслабелі крылы пеначкі?

Мёртвым упаў шэры дрозд?!

Няўжо з-за вусеняў?

Так. Вострыя, цвёрдыя ка-
лючкі, што шчаціняцца ў шаў-
капрада на спіне, забіваюць
валлэ. І птушкі гінуць.

— Памажыце! Памажыце! —
ледзь чутна шумеў лес.

І вось тады з галінак самай
стройнай бярозы зляцела зя-

зюля. І наляцела на ворагаў.
І дзяўбла, дзяўбла, дзяўбла...

І ўспомніла яна пра сваіх га-
лодных птушанят. І паляцела
да іх са здабычай. І скарміла
ім вусеняў.

— Яшчэ! Яшчэ! — крычалі
птушаняты.

І зноў паляцела зязюля па
корм. І зноў вярнулася.

Але ціха было ў веці бяро-
зы. Ціха-ціха... Не раскрылі
птушаняты дзяўбаў, не закры-
чалі: «Яшчэ! Яшчэ!»...

Таксама, як пеначкі, валасянь-
кі, заранкі, — загінулі і зязюля-
няты.

— Дзеці мае!.. Ку-ку!.. —
крыкнула зязюля. — Ку-ку!..
Ку-ку!.. — клікала яна птуша-
нят...

Таму што ведала — ніколі!
Ніколі не зможа пакінуць яна
ў бядзе іх мілы, зялёны бяро-
завы лес! Усё жыццё дзяўбці
ёй вусеняў шаўкапрада... Якіх
нельга зязюляням... Нельга!
Ніколі!

Не карміць ёй птушанят. Не
віць гнёздаў.

Даўно гэта было. Даўным-
даўно.

І пра гэта забыліся ўсе — лю-
дзі і птушкі.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Развітанне

Пакідаў гарадок я рана-рана.
Рана цябе пакідаў, Святлана.
Маўчала ноч,

сціснуўшы зубы,—

Як даўшы абет

маўчаць да згубы.

Я ўбачыў твой дом.

Тваю таполя.

Я локаць сябру

сціснуў да болю.

Прашу: «Пачакай!»

«Пасігналь!» — прашу.

І ён зразумеў маю душу.

Побач сігнал выбухае імгненна.

Наўрад ці ёсць вогненная геенна,

А вось такая геенна ёсць,

Калі сэрца палае, —

вось яна, вось!..

Пакідаў гарадок я рана-рана,

Калі ты салодка спала,

Святлана.

Ці ты чула, можа,

скрозь сон,

Як узвыў пад акном клаксон.

Узвыў на высокай,

трывожнай ноце —

Я пакідаў цябе ў адзіноце.

Трубіў трывожна —

мяне самога

Недзе чакала

зноў самота.

Трубіў адчайна...

Святлана, Святлана!

Спі спакойна да сьвятання.

Спі, пакуль прыйдзе дзень

на зямлю.

Спі салодка,

Я цябе люблю...

ПАЯДЫНАК

Мікола ЦІМОШАК

За некалькі дзён да камандзіроўкі я прачытаў такі запіс у сваім старым карэспандэнцкім бланце: «Я яе прымушу на каленях поўзаць перад іконамі. Я ёй пакажу, як ісці супраць волі бацькі...»

Калі я прабег гэтыя радкі, мне прыгадаўся вечар у доме папа Камянецкай царквы Патоці. Гэта ён, нібы цяжкія каменні, са злосцю кідаў такія словы. Пагражаў ён роднай дачцэ, Жэні. Позна выйшаў я тады з папоўскага дома...

З-за чаго ж узнік канфлікт у сям'і Патоці? Бацька з дзяцінства ўбіваў Жэні ў галаву закон божы, прымушаў хадзіць у царкву. Чым больш балабоніў бацька пра любоў боскую, тым большая нянавісць расла ў сэрцы Жэні. Нянавісць да таго самага бога. Бо праз яго бацькі не пускаюць Жэню гуляць разам з усімі, радавацца і смяцца ў час піянерскіх гуляняў.

У класе ўсе пра сваіх бацькоў добра гаварылі. Толькі яна сарамліва маўчала. Бо што скажаш пра папа? А колькі слёз выплакала яна, калі Сашка Канапаты лягнуў перад усім класам, нават пры настаўніцы, што

ў папа наогул сумленых грошай не бывае. Выходзіць, што і сукенка на ёй, і чаравікі, і нават падручнікі—усё куплена на несумленныя грошы?..

Так і беглі гады. Ва ўсіх дзяцей радасныя, вясёлыя, а ў Жэні поўныя крыўды і смутку. Што з таго, што да яе ўсе стараліся адносіцца добра, чула. Мо гэтая чуласць яшчэ большай крыўдай абарочвалася. Сяброўка Таня ўсё расказала класнаму кіраўніку Веры Паўлаўне. І Сашку Канапатаму нямала дасталося за тое, што пры Жэні такое сказаў пра папавы грошы. «Жэні трэба дапамагчы вырвацца з павуціня, а не крыўдзіць яе»,—гаварыла Вера Паўлаўна.

— Давайце ў інтэрнат Жэню ўладкуем,—падаў хтосьці думку.

— Правільна!—падтрымалі многія.

Некалькі дзяўчынак не згадзіліся з такой прапановай.

— Гэта адразу стане вядома ўсяму гораду,—даводзілі яны.—Жэні будзе непрыемна. Трэба з яе бацькам пагаварыць. Скажам, што Жэня ўжо не маленькая—сярэдняю школу заканчвае. Свой розум мае. Калі ён не пакіне

прымушаць яе хадзіць у царкву, дык яна да сябровак прыйдзе жыць.

З такой думкай пагадзіліся ўсе.

З Жэняй пагаварыць даручылі яе лепшай сяброўцы Тані, а з бацькам яе сама Вера Паўлаўна сустрэнецца.

Жэня вельмі ўзрадавалася, калі даведлася пра ўсё, і прызналася, што даўно марыць стаць камсамолкай...

Атрымалася так, як задумалі. Толькі пераходзіць ні ў інтэрнат, ні да сябровак Жэня не захачала.

Вырашылі пра ўступленне Жэні ў камсамол бацьку не гаварыць. Некалі сам даведаецца. Хоча ці не хоча, а прыйдзецца змірыцца.

Жэня ўвесь дзень старалася праводзіць у школе: то ў гуртках, то на прышкольным участку. А калі вечарам вярталася дадому, сяброўкі праводзілі яе. Чакалі, стаўшыся пад вокнамі, калі што—не дадуць Жэню ў крыўду.

Прайшоў дзень, другі, трэці... Было ціха. Сыр-бор разгарэўся тыдні праз два. Здарылася гэта так. У Жабінцы сын папа таксама ўступіў у камсамол. Бацька даведаўся пра гэта і стаў крычаць. Сын не змоўчаў на гэты раз: усё вылажыў, што накіпела на сэрцы. Напаследак сказаў, што адзін толькі яго бацька і хоча зрабіць сваіх дзяцей «рабамі божымі».

— Вунь у Камянцы дачка твайго сябра-папа даўно ў камсамоле,—кончыў ён.

Бацька сумеўся:

— Не можа быць, каб Патока дазволіў...

Жабінкаўскі поп сеў на ве-

ласіпед—і ў Камянец.

Навіна прывяла Патоку ў шаленства.

— Скуру спушчу!—гразіў ён.—Няхай толькі дадому прыйдзе...

Адчыніліся дзверы, і Жэня вясёлая, шчаслівая пераступіла парог. Бацька накінуўся на яе:

— Вунь, паслухай, што пра цябе людзі кажуць!

Госць і расказаў пра сутычку з сынам.

Жэня слухала зусім спакойна, часам на твары яе з'яўлялася ледзь прыкметная ўсмішка.

— Ну, што скажаш на гэта?—спытаў бацька, калі госць скончыў гаварыць.

— Усё, што гаварыў ваш сын,—праўда!—коратка і выразна сказала Жэня.

Праз хвіліну ўжо бацька наступаў, пагрозліва сцяўшы кулакі.

— Гэта як жа разумець? І маліцца, значыць, перастала, і ў камсамол уступіла?..

— Так, і маліцца пакінула, і ў камсамол уступіла!

— І ў бацькі не спыталася!—зрываючыся на фальцэт, пракрычаў ён.

— Навошта?—цвёрда і спакойна адказала Жэня.—Хіба я не ведала, што ты зноў паўтарыў бы тую пропаведзь, ад якой людзі даўно адракліся.

— Вон з хаты, богазневажальніца! Без кавалка хлеба пакіну!—ён трос кулакамі на дачку.

Жэня выбегла з хаты. І як толькі апынулася за веснічкі—адразу знікла тая цвёрдасць, з якой трымалася яна ў гэтай сутычцы. Жэня прабегла вуліцу і праз

Кадр з фільма «Тры сястры».

П'еса А. П. Чэхава «Тры сястры»—адна з жамчужын сусветнай драматургіі, яе ўсюды ведаюць і любяць. Цяпер вобразы трох сясцёр на-

бываюць новае, экраннае жыццё. На кінастудыі «Масфільм» створана аднайменная мастацкая кінааповесць.

Хто ж паставіў нарці-

ну? Якіх анцэраў убачаць глядачы ў ролях чэхаўскіх герояў?

Многія глядачы, напэўна, памятаюць першы фільм рэжысёра С. Самсонава «Скануха». Малады дэбютант вызначыўся тады ўпэўненасцю майстэрства, глыбінёй пранікнення ў вобразы.

Ужо тады С. Самсонаў вырашыў паставіць яшчэ адзін фільм—па п'есе А. П. Чэхава «Тры сястры». Аднак у той час маладому рэжысёру ажыццявіць сваю мару не ўдалося. І вось цяпер мара стала рэальнасцю.

— Мне здаецца,—гаворыць С. Самсонаў,—што «Тры сястры»—гэта лепшая з чэхаўскіх п'ес. П'еса напоўнена аптымізмам, верай у будучыню, нягледзячы на сумны ўвогуле зыход гісторыі трох цудоўных, чыстых, самаадданных сясцёр.

Ролю Ольгі ў нарціне выконвае актрыса Любоў Сокалава (яе апошнія

значныя работы—ролі ў фільмах «Шлях да прычала» і «Уступленне»). Машу іграе Маргарыта Валодзіна, якая нядаўна ўвасобіла на экране вобраз намісара ў «Аптымістычнай трагедыі». У ролі Ірыны—выпускніца вучылішча імя Шчэпкіна Таццяна Мальчанка. Гэта яе першая работа ў кіно.

Вобраз Тузенбаха стварыў Алег Стрыжэнаў, роля Салёнага даручана Уладзіміру Дружнікову, а Чабутыкіна—Канстанціну Сарокіну.

* * *

Жывую цікавасць выкліка ў глядачоў і другая новая работа кінематографістаў «Масфільма»—мастацкая кінакарціна «Сардэчна запрашаем». Аўтары сцэнарыя—С. Лунгін і І. Нусінаў, рэжысёр—пастаноўшчык Э. Клімаў. Гэта вясёлая,

школьны двор кінулася на бераг ракі Лясной.

— Жэня! — нехта аклікнуў ззаду.

Жэня адразу пазнала голас Веры Паўлаўны і сцішыла крок. Яны прыселі на мяккі мурог, якраз супраць Белай вежы. Неўзабаве побач сабраліся аднакласнікі, настаўнікі, дырэктар школы. Дзяўчынка расказала аб усім, што адбылося дома.

Жэня пайшла жыць да сваёй лепшай сяброўкі Тані.

Дні міналі хутка, непрыкметна. То пад маладымі яблынькамі на прышкольным участку, то за кнігамі, то на рэпетыцыі хору.

Жэня адчула сябе птушкай, што вырвалася на прастору. Праўду кажуць, што сябры пазнаюцца ў бядзе. Цяпер іх у Жэні стала многа, надзейных, цудоўных сяброў.

Мінулі гады. Чым жа кончыўся той канфлікт, як склаўся далейшы лёс Жэні?

Зноў я ў школе, дзе вучылася Жэня. Настаўнікі яе расказалі, што Жэня — на добрай дарозе. Яна — студэнтка Брэсцкага педінстытута. Мяне цікавіла, які ўплыў час зрабіў на самога бацьку? Заходжу зноў да яго. Прыпамінаем першую сустрэчу, размову. Не, цяпер ужо не відаць той нянавісці і злосці, якімі гарэлі тады вочы Патока. Жыццё і час астудзілі яго рэлігійныя страсці. Цяпер у голасе папа гучаць не пагрозы, а толькі скаргі. Скаргі на Жэніных сяброў, на атэістаў. Бо праз іх у дачкі з бацькам разышліся погляды. Праз гэта людзі пера-

стаюць хадзіць у царкву. Патока апранае пакамечаную, аблезлую расу, збіраецца ісці ў царкву і працягвае:

— Не соладка Жэні на самастойнай дарозе. Задумала з сяброўкамі на камсамольскую будоўлю падацца: ездзіла ў Віцебск, на Полацкі нафталы, у Оршу... І галодная была, і не спаўшы...

...У інстытуце сустракаюся з Жэняй. Гаваркая, вясёлая дзяўчына, з гарэзлівым блескам у вачах. Ёй ёсць чаму радавацца: сесію здала на «пяцёркі» і «чацвёркі». Далі месца ў інтэрнаце. Працуе над цікавым дакладам у навуковым гуртку. Спявае ў інстытуцкім хоры.

А наконт паездкі з сяброўкамі на камсамольскія будоўлі ў яе зусім не такое ўяўленне, як у бацькі. Праўда, прыйшлося і недаспаць, і не ў час паесці. Ну і што! Гэта ж нават цікава. Затое свет паглядзелі, з цудоўнымі людзьмі пазнаёміліся. На Аршанскім ільнокамбінаце даваўся папрацаваць на разумных машынах. Там званне ўдарніка камуністычнай працы заваявала Жэня.

Дарэмна Патока гаварыў, што дачка не салодка на самастойнай дарозе. Па ўсім відаць: выбранай дарогай яна задаволеная.

Я прыгадваю аблезлую, старую расу, якую апранаў камянецкі поп Патока, і мне гэта здаецца сімвалічным. Вось гэтак старыцца і трухнее, губляе сваю сілу рэлігійны дурман, калі ён сутыкаецца са светлай праўдай атэізму.

Брэсцкая вобласць.

ЧАЛАВЕК НАРАДЗІЎСЯ

Сёння ў Рудзянецкім сельскім клубе вялікая ўрачыстасць. Яна зіхаціць маляўніча ўпрыгожанай залай, пераліваецца радасцю на тварах рабочых мясцовага аддзялення саўгаса «Камунар», што сабраліся тут, гучыць медзю аркестра, які бадзёра выводзіць узніслыя мелодыі.

Сёння ўрачыстасць. І прысвечана яна не тым, хто першым у гаспадарцы закончыў веснавую сяўбу і шпарка развівае жывёлагадоўлю. Той, каму прысвечана радасць людская, у першым радзе. Кірпаты носік, вачаняты, што прагна ловяць пяшчотныя позіркі маці. Ён, віноўнік усяго, то выводзіць сваё «гу-гу», то заплача і заціхне, уткнуўшыся тварыкам у матчыны грудзі. І пакуль малое з асалодай цмокае пялёсткамі-губамі ці плача, урачыстасць працягваецца. Толькі гоман меншае ды цішэй звычайнага іграе аркестр.

Чалавек нарадзіўся. І яму, новаму члену грамадства камуністычнага заўтра, прысвечана сёння ўрачыстасць народная. Таму самаму, каму цяпер старшыня выканкома Калінінскага сельсавета Лідзія Аляксандраўна Осіпава дапісвае пасведчанне аб нараджэнні, любоўна выводзячы кожную літару. Ён — Канцавы Вячаслаў Анатольевіч, сын рабочых Анатоля і Ніны. І цяпер адбываецца ганаровая рэгістрацыя гэтага новага члена нашага грамадства. Таму і зразумела, што сённяшняе свята не толькі для маладых бацькоў, а для ўсіх.

Пад гукі аркестра пачынаецца афіцыйная частка. У першым радзе перапоўненай залы і ў прэзідыуме займаюць месцы бацькі, прадстаўнікі грамадскіх, савецкіх і партыйных арганізацый, традыцыйныя кум і кума. Старшыня выканкома Савета Л. А. Осіпава адкрывае ўрачыстасць. Яна цёпла віншуе бацьку і маці, дае наказ выгадаваць добрага сына.

Цікава праходзіць сам акт рэгістрацыі. Раней у выканкоме ўручалася самае звычайнае пасведчанне аб нараджэнні. І зусім па-іншаму сёння. Замест звычайнага афіцыйнага дакумента тут прыгожа аформленая папка, на вокладцы якой напісана: «Юнаму грамадзяніну СССР Канцавому Вячаславу Анатольевічу». Прыгожа, узнісла і сардэчна гучаць словы, якія напісаны на другой старонцы: «З любоўю і клопатамі за кожным тваім крокам сочаць бацька і маці, дзень за днём аб табе клапаціцца ўся вялікая Савецкая Радзіма. Як і твае бацькі, яна чакае, калі ты вырасташ свядомым савецкім грамадзя-

жыццярэдасна кінакарціна, пабудаваная на матэрыяле жыцця аднаго піянерскага лагера, высьмейвае прыхільнасць некаторых выхавальцаў да «паказухі», фармаль-ных метадаў работы

з дзецьмі і да інструкцый.

За купанне ў непажаданым месцы жывы і гарэзлівы Косця Іначкін выключаны з піянерскага лагера і адпраўлены дадому.

Лёгка ўявіць сабе, што чакае яго там. І Косця пазнаўначы вяртаецца ў лагер і тайна пасляецца пад трыбунай, з якой удзень начальнік лагера Дынін гаворыць перад дзецьмі свае шматзначныя павучальныя і вельмі нудныя прамовы...

У яркай і жывой форме ў фільме сцвярджаюцца прынцыпы творчай работы з дзецьмі, актыўнага дзіцячага адпачынку, не адгароджанага плотам ад вялікага жыцця.

* * *

З зарубежных кінакарцін у верасні на экраны рэспублікі будуць дэманстравацца: «Палонная чарада» (Балгарыя), «Дзёнік пані Ганкі» (Польшча), «Фота Хабера» (Венгрыя), «Жалезная маска» (Францыя і Італія) і іншыя.

Р. КАПЛЯ.

Кадр з фільма «Сардэчна запрашаем».

Фота Я. Краўчанкі.

УРАЧ РАІЦЫ

МЕХАНІЗМЫ АПЕТЫТУ

Заўсёды, калі сустракаюцца дзве маці, размова заходзіць пра апетыт дзяцей. Аднойчы мне давялося пачуць такую гутарку:

— Міхасёк мой вельмі добры хлопчык, ды вось бяда — зусім дрэнна есць. Замучыўся, пакуль накорміш, — расказвала жанчына.

Яе субяседніца спачувальна ківала галавой. Яна таксама не ведала, што рабіць, калі дзіця есць дрэнна.

— І што толькі прыдумаць, не ведаю, — скардзілася першая. — Стараешся паставіць на стол усё самае свежае, спажывае. А ён не есць...

Апетыт — жаданне есці, самае істотнае жаданне чалавека. І не толькі жаданне, а своеасаблівае гатоўнасць арганізма да прыёму і ператраўлення ежы. У гэтым працэсе ёсць свае заканамернасці. Іх трэба ведаць. Першая — рэфлекс на час. Чалавек не можа, скажам, есці кожную

мінуту або раз у тыдзень. Для стрававання неабходны розны час для розных прадуктаў. Напрыклад, малако засвойваецца за 2,5 гадзіны, мяса — за чатыры, сала — за дзесяць. У сярэднім ежа знаходзіцца ў страўніку каля чатырох гадзін, гэтым і вызначаецца чатырох- і пяціразовы прыём ежы.

Вельмі важна, каб да чарговага прыёму ежы страўнік быў пусты. У гэты час залозы накопліваюць сілы для наступнага акта стрававання. І калі накопіцца сок — палюльцеца непераадольнае жаданне есці — здаровы моцны апетыт. Мама часта ўласнымі рукамі ламаюць гэты далікатны механізм і прымушаюць дзіця есці, калі яно не паспела яшчэ прагаладацца. Яда ў гэты час, скажам проста, для яго шкодна. Чаму? Справа ў тым, што адзін толькі від або пах ежы пры пустым страўніку выклікае рэзкае ўзбуджэнне стрававальных залоз і яны ў гэты час выдзяляюць асобы, вельмі моцны канцэнтраваны стрававальны сок. Ён раздражняе сценкі страўніка, выклікае скарачэнне, і чалавек адчувае пры гэтым жаданне наесціся. Вялікі фізіёлаг Іван Пятровіч Паўлаў недарэмна называў гэты першы порцы галоднага страўнікавага соку запальнымі. Яны выклікаюць хуткую ланцуговую рэакцыю стрававання. А калі ў страўніку яшчэ

захоўваюцца рэшткі ежы, запальны сок не выдзяляецца, ежа застоўваецца, выклікаючы адчуванне цяжару і нават моцнае стомленне. Які ўжо тут апетыт, калі стомлены страўнік просіць адпачынку, а не новай работы.

Вось як парушаецца апетыт і чаму трэба памятаць добрую параду: не карміце дзіця, пакуль яно не прагаладаецца.

Але апетыт залежыць не толькі ад паўнаты страўніка. У нашай крыві знаходзіцца вінаградны цукар — глюкоза. Яна патрэбна ўсім клеткам: і нервовым, і мышачным, і сардэчным, і пачоначным. Глюкоза — асноўнае паліва. Запасы яе папаўняюцца ежай. Мала ежы — не хапае глюкозы. Знізіўся ўзровень глюкозы — і адразу трывога... Чым менш застаецца запасаў, тым мацней голад. Такім чынам, «галодная» кроў — моцны ўзбуджальнік апетыту... Вядома, што каб патушыць пажар, трэба шмат вады. Патушыць жа полымя «галоднай» крыві нуды прасцей: дастаткова патрымаць у роце невялікі кавалачак салодкай ежы. Пры гэтым раздражненне так званых смакавых сасочкаў языка рэфлектарна выклікае павышэнне ўзроўню цукру ў крыві. І хоць гэтае павышэнне працягваецца ўсяго толькі некалькі мінут, яно выключае раздражненне пажыўных цэнтраў мозгу. Адбылося свайго роду ашу-

нінам». І толькі на трэцяй старонцы прымацавана пасведчанне аб нараджэнні. Яно, што раней было адзіным дакументам аб з'яўленні на свет чалавека, выглядае побач з тым наказам, які дае грамадства свайму папаўненню, вельмі сціпла.

Грымнуў туш. Пад гукі музыкі бацькам уручаецца пасведчанне. Гучна страляе корак з бутэлькі шампанскага. Бацькі, кум і кума, госці і прадстаўнікі грамадскасці ўзнімаюць тост за нованароджанага. Для яго на сцэну выкочваецца дзіцячая каляска, поўная падарункаў. Усё суправаджаецца музыкай, дружнымі воплескамі залы.

На сцэне піянеры — юныя таварышы новага чалавека. Льецца песня аб маме, аб светлым сонечным дні і шчаслівым дзяцінстве. А загадчыца клуба В. П. Хрупкіна аб'яўляе: «Пачынаецца канцэрт мастацкай самадзейнасці, прысвечаны нованароджанаму Вячаславу Канцавому». Яе словы патанаюць у дружных апладысменты, што час ад часу перапыняюцца цікавымі выступленнямі самадзейных артыстаў. Да позняга вечара гучаць песні і музыка з насцеж расчынёных дзвярэй клуба, веселяцца рабочыя...

— Цудоўна, праўда?

— Так, — пацвердзіла старэнькая бабулька, якая і сама хрысцілася ў царкве, і дзяцей хрысціла.

Там — ладан і шаманскія выкрутасы кудлатага папа ў стылай цемры храма, тут — шчырая радасць людзей са светлымі тварамі, радасць грамадства. Там — учарашні дзень, тут — новае, што народжана нашай рэчаіснасцю і прабівае свае жыватворныя парасткі ў заўтрашні дзень.

Падобнае пакуль не стала ў нас звычайнай з'явай, але можна спадзявацца, што ў недалёкім заўтра будзе толькі так, а можа і яшчэ лепш. Гэта думка старшыні камісіі па ўвядзенню новых абрадаў у жыццё мясцовага Савета С. Ц. Пігулеўскага, яго актыўных памочнікаў В. П. Хрупкінай, М. Г. Пігунова, М. Л. Зубкова і іншых.

Выдатны пачатак, прыклад, варты пераймання і шырокага распаўсюджвання. Гэтага патрабуе дзень, сённяшні і заўтрашні, наша багатае радасцю жыццё.

М. ЦІШКОЎ

Вуда-Кашалёўскі раён.

Няхай заўжды будзе сонца!

Фота У. Дагаева.

канне «галоднай» крыві. І апетыт пагас. Яшчэ адна парада: пазбягайце даваць дзецям ласункі перад ядой, нават у самых малых дозах. Цукерна, адно плачэнне і нават некалькі глытку кампоту здольны пагасіць запальны сок, а значыць, і апетыт.

Апетыт залежыць ад абстаноўкі, ад навакольных умоў. Усім вядома, што ў гарачую пару года есці хочацца менш, чым, скажам, зімой або восенню. Гэта таму, што частку энергіі, атрыманую з ежай, дзіця траціць на саграванне цела. Кожная маці, зразумела, ведае гэту сезонную заканамернасць. Але пра тое, што гэта можа праявіцца на працягу дня, памятаць не ўсе.

Мы жадаем, каб нашы дзеці добра адпачылі ўначы. Некаторыя стараюцца і паслаць пасцель мякчэй і пышней і накрыць цяплей. Дзеці змагаюцца з гэтым, як могуць. Звычайна яны ў сне скідаюць коўдру. Занепакоеная маці, каб дзіця не замерзла, устае ночам і зноў накрывае дзіця ды яшчэ прыкрые фортку. Пераграванне дзіцяці ў час сну, душнае, спёртае паветра — усё гэта згубна адбіваецца на апетыце.

Дзіця адкрыла вочы пасля сну... Гэта яшчэ не азначае, што яно прачнулася. Патрабавання пэўны час, каб пачаць вільсць змянілася бадзёрасцю: з'явілася цікавасць да навакольнага, жаданне рухацца і гуляць. Апетыт прыходзіць потым, і пра гэта трэба памятаць. Не карміце дзіця адразу пасля сну — арганізм яшчэ не падрыхтаваны да прыёму ежы.

Дрэжны апетыт у дзіцяці — гэта амаль заўсёды вынік парушэння правілаў кармлення. Кожная маці сама можа вылучыць дзіця і вярнуць яму здаровы, добры апетыт.

Г. КАЛЮЖЫН,
кандыдат медыцынскіх навук.

КАБ У ДОМЕ БЫЛО БОЛЬШ ПАВЕТРА І СОНЦА

Дома сям'я праводзіць большую частку сутак, і таму вельмі важна ўтрымліваць яго ў чысцэ.

Зімой генеральнае прыбіранне рабіць цяжка. Яго наладжваюць звычайна з прыходам вясны. Перш за ўсё павесіце на двары або на балконе коўдры, дываны, палавікі і некалькі гадзін патрымайце іх на сонцы. Сонечныя праменні — лепшы спосаб дэзінфекцыі.

Пабелка або афарбоўка сцен тансама добра дэзінфікуе жыллё. Пабелку рэкамендуецца рабіць кожны год.

Добрая гаспадыня рэгулярна прыбірае ў доме. Штодзённае прыбіранне пачынаецца з праветрывання пакояў, прасцін, коўдраў, падушак.

Падлогу праціраюць вільготным шмат-

ком. Венік ужываецца толькі тады, калі збіраецца шмат смецця, таму што пры падмыванні падываецца пыл, у якім шмат мікробаў. Пыл з мэблі трэба выціраць кожны дзень.

Пасцельную бялізну мяняць два разы ў месяц, рэгулярна выбіваць дываны і палавікі, мыць вокны. Брудныя шыбы паглынаюць вельмі многа сонечнага святла, неабходнага для правільнага росту дзяцей. Не забывайце рэгулярна чысціць прыбіральню, кладоўку, склеп.

Смецце неабходна захоўваць у вядры з накрыўкай або накрытым баку. Выкінуўшы смецце, бак старанна вымыць і высушыць на сонцы.

Каб у доме не было хвароб, трэба змагацца з мухамі. Гэта засцеражэ сям'ю ад дызентэрыі і іншых захворванняў.

Абавязак кожнай гаспадыні — ўтрымліваць дом у чысцэ. Не забывайце, што награванне мэблі і ўпрыгожанняў робіць дом цесным, яго цяжка прыбіраць. Калі ў адным пакоі жыве некалькі чалавек, паветра насычаецца серавадародам, вуглякіслым газам, вільгацю, пылам. Таму часцей яго праветрывайце, а летам увесь час трымайце вокны адчыненымі.

У нашых дамах павінна быць больш паветра і сонца.

Адказваем на пытанні чытачоў

Таня Б. з Крывічаў Гомельскай вобласці пытае: «Чаму, калі я папудруся, твар лушчыцца? Якія крэмы ўжываць, каб гэтага не было?»

Гэта здараецца пры сухой скуры твару. Раім Вам правільна даглядаць яе.

Прычынамі сухасці скуры можа быць не толькі няправільны догляд яе, працяглая работа на адкрытым паветры, але і пашкоджанне залоз унутранай сакрэцыі; напрыклад, пашкоджанне шчытападобнай залозы выклікае сухасць валасоў і скуры.

Сухая скура вельмі адчувальная да ўсякага роду раздражненняў і дрэнна пераносіць ваду. Таму пры вельмі сухой, раздражнёнай скуры часова прыходзіцца адмовіцца ад мыцця, замяніўшы яго рознымі праціраннямі. Добра ачышчаюць і змякчаюць сухую скуру вітамінізаваныя крэмы «Бархатны», «Міндальнае молоко», падагрэты алей (аліўкавы, сланечніковы і інш.).

Ачышчэнне скуры, яе пакрываюць тлустым змякчаючым крэмам. Да змякчаючых крэмаў належаць: «Міндальны», «Спермацетовый», «Пітательный», «Янтарь» і вітамінізаваныя крэмы (з наляўнасцю вітаміну А). Крэм наносіцца на скуру асцярожна і злёгку ўціраецца кончыкамі пальцаў. Моцна ўціраць крэм нельга, таму што гэта можа выклікаць утварэнне маршчын. Скуру носа і падбародка, заўсёды крыху порыстую і схільную да паяўлення чорных вугроў, змазваць крэмам не трэба. Крэм пакідаюць на твары на працягу 30—40 мінут — час, дастатковы для ўсмоктвання яго састаўных частак. Неабходна памятаць, што скура можа ўсмактаць толькі пэўную

колькасць крэму, лішак яго выклікае ацёчнасць. Таму праз 30—40 мінут крэм здымаюць ватай, марлевай або папяровай сурвэткай і твар прыпудрываюць пудрай. Пры раздражнёнай скуры рэкамендуецца частае прыпудрыванне. Змазваць твар вазелінам проціпаказана, таму што ён можа прывесці да ўтварэння жоўтых плям. Нельга змазваць скуру чыстай гліцэрынай, якая, аддымаючы ад скуры ваду, патанчае і высушвае яе.

Пры правільным доглядзе сухой скуры праз некалькі дзён яна робіцца мякчэйшай, знікае сверб, адчуванне сцягнутасці, і можна асцярожна прыступіць да мыцця мяккай вадой або настоем траў (мяты, шалфею, рамонку, шыршыны і г. д.). Спачатку перад мыццём трэба наносіць на скуру любы змякчаючы крэм, сумесь з роўных частак жаўтка, мёду, алею або смятаны, тлусты кефір і праз 5—10 мінут змываць мяккай вадой. Увечары скуру нарысна працерці вадкім крэмам («Бархатным», «Пітательным») або наступным саставам: 1/2 шклянкі свежай смятаны або смятанкі змяшаць з 1—2 жаўткамі і ў прыгатаваную сумесь, памешваючы, уліць паступова 1/2 шклянкі гарэльні, да якой дадаць сок 1 лімона (састаў доўга захоўваецца ў халодным месцы). Перад выхадам на вуліцу неабходна змазваць скуру крэмам, а потым злёгку прыпудрыць, таму што тлустая плёнка, якая ўтвараецца пры гэтым, засцерагае скуру ад шкодных атмасферных уздзеянняў.

ДОГЛЯД ВАЛАСОЎ

Выпадзенне валасоў — сапраўдная бяда для многіх. На жаль, і па сённяшні дзень няма эфектыўнага сродку барацьбы з ім, таму што выпадзенне валасоў з'яўляецца вынікам функцыянальных расстройстваў арганізма. І ўсё ж выпадзенне валасоў можна затрымаць і нават прадухіліць. Для гэтага з ранніх год трэба прывычаць расціраць скуру галавы

халоднай вадой у час ранішняга туалету. Расціранне робіцца канцамі пальцаў. Пасля гэтага трэба рабіць масаж шчоткай, што садзейнічае прытоку крыві, узмацняючы жыццёнае скуру і валасоў.

Валасы павінны быць заўсёды чыстымі. Не намазвайце іх вельмі брыльянтам і тлушчам. Гэта забруджвае карэнні, садзейнічае скапленню пылу ў валасах і часта вядзе да ўтварэння перхаці. Для мыцця валасоў ужывайце гліцэрынавае і сернае мыла, а таксама шампунь. Вельмі эфектыўным сродкам супраць перхаці з'яўляецца адвар чамярыцы,

якая прадаецца ў магазінах лекавых траў. Кавалачак карэнняў чамярыцы дробна нарэзаецца і варыцца ў паўлітры вады да таго часу, пакуль вада выкіпіць напалавіну. Карэнні валасоў намазваюцца атрыманым адварам ватай або пальцамі, пасля чаго робіцца энергічнае расціранне. Такая працэдура нарысна перад мыццём галавы і пасля мыцця. Валасы выціраць не трэба. Гэта паўтараецца кожны дзень да наступнага мыцця галавы. Апісанае лячэнне дастатковае для ліквідацыі перхаці. Калі гэтага ўсё ж мала, то курс лячэння паўтараецца праз некаторы час. Чамярыца ядавітая, а таму яе трэба варыць у асобнай пасудзіне. Пры націранні сачыце за тым, каб адвар не трапіў у вочы.

— Як пазбавіцца ад вугроў, што рабіць, каб скура твару была далікатнай? — пытаецца чытачка Д. Гумбар з Лідскага раёна.

Прапануем некалькі парад, як даглядаць твар, калі на ім з'явіліся вугры.

КРОПКАВЫЯ ВУГРЫ

Кропкавыя вугры або «чорныя кропкі» бываюць у асоб і з тлустай і з сухой скурай. Асноўная прычына іх з'яўлення — забруджанне пор скуры. Пры тлустай скуры чорныя кропкі можна знішчыць «селевай працэдурай»: ватным тампонам, які прамочаны мыльнай пенай і пасыпаны кухоннай соллю, абціраць кругавымі рухамі твар, а затым памыць твар вадой. Селевая працэдура можна рабіць два-тры разы ў тыдзень. Тлустую скуру таксама можна пачысціць ваткай, намо-

чанай у лімонным соку, або проста кавалачкам лімона.

Пры сухой скуры перад селевай працэдурай трэба змазаць твар пажыўным крэмам або алеем.

БЕЛЫЯ ВУГРЫ-ПРАСЯНКІ

Часам на скуры твару сустракаюцца белыя вугры. Яны ўтвараюцца з прычыны закупоркі пор, часцей за ўсё ў людзей з тлустай скурай. Знішчыць вугры можна так: прадэзінфікаваць тонкую іголку (прапаліць яе на агні або патрымаць у спірце, адэкалоне). Асцярожна пракалоць ёй вярхушку белага вугра і чыстымі дэзінфікаванымі пальцамі выціснуць вугар. Затым змазаць гэта месца спіртам або адэкалонам.

ЮНАЦКІЯ ВУГРЫ

Юнацкія вугры найбольш часта сустракаюцца ў дзяўчат і маладых жанчын. Захворванне пачынаецца з чорных кропак, якія закупорваюць выхадныя адтуліны сальна-валасянога канальца. Затым яны запалюцца, утвараюцца чырвоныя вузельчыкі з гнойным пухіром на вярхушцы.

Паяўленне вугроў звязана са страўнікава-кішэчным захворваннямі. Ужыван-

не алкаголю, горкіх, кіслых і салёных страў, вельмі тлустых, мучных і салодкіх страў таксама можа прывесці да паяўлення вугроў.

Што ж рабіць, калі вугры з'явіліся? Перш за ўсё трымаць скуру твару ў чыстаце. Мыцца трэба вадой з мылам, ужываючы час ад часу сернае мыла. Вельмі добра дзейнічае селевая працэдура. Карысна 2—3 разы на дзень абціраць твар спіртавым растворам: спірту 50 г, аднапрацэнтнай саліцылавай кіслаты (камфара) 1 г. (Гэты састаў лёгка ўзгараецца, таму трэба трымаць яго далей ад агню).

Калі твар пакрыты чырвонымі плямамі (ад запалення), добра рабіць вільготныя кампрэсы з зусім празрыстага раствору марганцовай або са шчолачнай вады (10 г. пітной соды на 1 літр цёплай вады). Пасля таго, як чырвоныя плямы знікнуць, увечары зрабіць паравую ванну (закіпяціць вадку, дадаць туды чайную лыжку пітной соды і, зняўшы каструлю з агню, патрымаць над парай твар, накінуўшы на галаву ручнік або прасціну). Затым памыць твар гарачай вадой з мылам і выцерці мяккім ручніком. Пасля гэтага вельмі карысна працерці твар спіртавым растворам.

У лячэнні юнацкіх вугроў вельмі важнае месца займае рэжым жыцця. Рэкамендуецца займацца фізкультурай і спортам. У ежы аддаваць перавагу малочна-растлінным прадуктам.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

КУРАНЯТЫ З НАЧЫНКАЙ, ПА-ПОЛЬСКУ

У апрацаванай тушцы кураняці дастаньце грудную косць. Хлеб пшанічны нарэжце брусочкамі, дадайце смятану, масла сметанковае, сырое і варанае яйка, сырую дробна нашатраваную курыную печань, сухары. Усё добра перамяшайце і гэтым фаршам начыніце «нішэні», якія ўтварыліся пасля выдалення грудной косці. Курань абсмажце на саварадзе і дайдзіце да гатоўнасці ў духоўцы.

На гарнір можна падаць марынаваныя фрукты або смажаную бульбу. Пры падачы аформіце зяленівам.

Кураняты 2 шт., хлеба пшанічнага 50 г, смятаны 3 сталовыя лыжкі, масла сметанковага 2 сталовыя лыжкі, яйкі 2 шт., печані курынай 50 г, сала топленага 40 г, сухароў 2 1/2 сталовыя лыжкі, фруктаў марынаваных 500 г, зяленіва.

ПУДЫНГ З МОРКВЫ

Сырую моркву надзярыце на тарцы з дробнымі адтулінамі. Дадайце сметанковае масла, перамяшайце, а затым абсмажце і астудзіце. Дадайце яечныя жаўткі, расцёртыя з цукрам, і добра выбіце. Пакладзіце цукровы пясак, карыцу, збітыя яечныя бялкі і старанна перамяшайце. Масу змясціце ў фор-

му, змазаную маслам, і зварыце на пары.

Да гэтага пудыngu рэкамендуецца падаць ягадны або малочны соус.

Морквы 800 г, масла сметанковага 4 сталовыя лыжкі, цукровага пяску 4 сталовыя лыжкі, яйкі 3 шт., сухароў 1 сталовая лыжка, карыцы 6 г.

КАБАЧКІ З ЯБЛЫКАМІ

Вазьміце невялікія яблычкі, пакладзіце ўнутр кабачка, змясціце ў каструлю з вадой і тушыце, сочачы, каб не прыгарала. Можна пакласці разрэзаную на дзве часткі моркву. Затым дадайце сметанковага масла. Па смаку пасаліце.

Кабачок ад яблыкаў набывае смак тушанага гарбуза.

ДЫЗЫЧНЫ ФРУКТОВА-ГАРОДНІННЫ ПЛОЎ

Вазьміце дзве морквы, нарэжце іх і, паклаўшы ў каструлю, заліце вадой. Пастаўце на агонь. Калі вадка застанеца крыху, пакладзіце 1/3 або 1/2 шклянкі рысу, дадайце вадку і зноў пастаўце на агонь.

Калі рыс стане мяккім, пакладзіце 1/2 нарэзаных кружкам кабачка, свежую нарэзаную капусту (жмені дзве). Зноў даліце вадку, пасаліце па смаку. Няхай гэта ўсё тушыцца на працягу гадзіны. Па меры выкіпання вадку далівайце, затым дадайце сметанковага масла і два

антонаўскія яблыкі, разрэзаныя на частачкі.

Калі кабачкі будуць мяккія, можна страву падаваць на стол.

ТОРТ З МАННЫХ КРУП

300 г смятаны, 3 шклянкі (гранёныя маленькія) манных круп, 1 шклянку цукру добра размяшайце і пакінуць на ноч.

Раніцай дадаць 100 г сметанковага маргарыну (растапіць), 3 яечныя жаўткі і 1 бялок (два бялкі аддзяліць і пакінуць для прыгатавання крэму), крышку соды, ваніліну і ўсё добра перамяшайце. Цеста падзяліць на дзве часткі і выпякаць двама каржамі. Гатовыя каржы пакласці адзін на адзін, сярэдзіну змазаць павідлам, а верх — крэмам, прыгатаваным з цукру і двух бялкоў, што засталіся. Бялкі з цукрам добра збіваюцца.

КВАС ЯБЛЫЧНЫ

Тры вялікія яблыкі зварыце, разатрыце, пакладзіце ў эмалираванае вядра або каструлю, заліце 7 бутэлькамі вару і пакладзіце 350 грамаў цукру. Калі астыне да тэмпературы сырадою, пакладзіце 20 грамаў дрожджаў і ўліце паўбутэлькі піва. Пакіньце ноч бродзіць. Раніцай працэдзіце і разліце ў бутэлькі. Моцна закаркуйце і вынесіце на холад.

Кансерваванне

АГУРКІ МАЛАСОЛЬНЫЯ

Падабраць агуркі аднолькава па памеру, абрэзаць канцы з абодвух бакоў і заліць халоднай вадой на суткі, каб з іх выйшла горыч. Дастаць

з вадку, перацерці чыстым шматком і скласці ў слоікі, пераклаўшы спецыямі: кропам, пятрушкай, часнаком, лісцем чорных парэчак і інш. Закіпяціць заліўку, якая змяшчае на літр вадку 50 грамаў солі, працэдзіць яе і заліць агуркі, дадаўшы на літровы слоік 3—4 грамы лімоннай кіслаты або 1/2 шклянкі (100 грамаў) соку чырвоных парэчак.

Пастэрызавать пры тэмпературы 75—80 градусаў — літровыя слоікі 10—15 минут, 2-літровыя 20 минут і 3-літровыя 30 минут. Слоікі закатаць накрыўкамі і перавярнуць ўверх дном.

САЛЕННЕ ПАМІДОРАЎ І АГУРКАЎ У НЕВЯЛІКАЙ ТАРЫ

Пажадана памідоры і агуркі для кожнага слоіка падбіраць аднолькава па памеру. Якасць іх павінна быць самая лепшая. У слоікі можна закладваць памідоры і агуркі як паасобку, так і разам, якасць прадукту ад гэтага не змяняецца.

У слоікі трэба пакласці таксама спецыі з разліку на 5 кі-

лаграмаў агуркоў або памідо-
раў галоўку часнаку, па
100 грамаў хрэну і лісця чор-
ных парэчак, 200 грамаў кро-
пу. Усё гэта хутка заліць кіпя-
чым расолам. Для дробных
агуркоў і памідораў браць
50 грамаў солі на літр вады,
а для сярэдніх і вялікіх — ад
70 да 100 грамаў. Затым на-
крыць слоікі накрыванамі, вы-
нятымі з вару, закатаць іх
і перавярнуць уверх дном,
а калі слоік вялікі, пакласці
яго на бок на што-небудзь мяк-
кае да поўнага ахаладжэння.

Калі ў слоікі перакладаюць
для пастэрызацыі агуркі, якія
прайшлі на працягу 10 дзён
працэс малочнакіслага бра-
джэння, то не трэба ў свежы
расол класці часнок, таму што
ў даным выпадку часнок будзе
садзейнічаць псаванню закан-
серваванага прадукту.

ГРЫБЫ САЛЁНЫЯ

Грыбы пры саленні неаб-
язкова разбіраць па сартах,
пры засолцы яны як бы дапаў-
няюць адзін аднаго. Адварваць
жа трэба па сартах, таму што
здольнасць разварвацца ў гры-
боў розная.

Грыбы ачысціць, памыць
у некалькіх водах, адварыць
у крыху падсоленай вадзе (як
толькі грыбы пачнуць асядаць
на дно каструлі — яны гатовы),
адкінуць на рэшата, даць сця-
чы вадзе, добра прамыць, зноў

даць поўнасю сцячы вадзе.
Грыбы пакласці ў каструлю,
пасаліць (з разліку 60 грамаў
солі на кілаграм адвараных

грыбоў), асцярожна перамя-
шаць, перакласці ў эмалірава-
нае вядро або ў бочачку, па-
крыць чыстым шматком і па-
класці драўляны кружок і ця-
жар (камень). Грыбы пад прэ-
сам будуць асядаць — ушчыль-
няцца і выдзяляць сок. Грыбны
сок павінен пакрываць кружок.
Лішні сок трэба зліваць. Гры-
бамі паступова напайваюць па-
суду. Калі бочачка будзе запоў-
нена, цяжар пакінуць, але не
вялікі.

Ніякага расолу і прыпраў
у салёныя грыбы класці не
трэба.

Грыбы трэба захоўваць у ха-
лодным падвале.

Для захоўвання ў хатніх умо-
вах гатовыя грыбы трэба пе-
ракласці ў шклянныя слоікі,
пастэрызаваць у вары 15 мі-
нут і закатаць бляшанымі на-
крыванамі.

З салёных грыбоў можна
заўсёды зрабіць марынаваныя,
дадаўшы марынад.

ЯК ЗАХАВАЦЬ МЁД ВАДКІМ

Каб захаваць мёд вадкім, яго не трэба разагра-
ваць на агні, ад гэтага ён траціць свой пах і смак.
Толькі што выкачаны мёд наліць у слоік, зака-
таць накрыванай і пастэрызаваць 15 минут пры
тэмпературы 70 градусаў. Пасля гэтага мёд за-
стаецца вадкім, не страціўшы ні паху, ні смаку.

ЯК ЗАХАВАЦЬ ЯБЛЫКІ І ГРУШЫ СВЕЖЫМІ

Адзін з прасцейшых спосабаў наступны: адабраць зусім цэ-
лыя, не пабітыя плады; на дно скрынкі насыпаць сухога пяч-
нога попелу і радамі класці фрукты, перасыпаючы кожны рад
попелам так, каб фрукты не дакраналіся адзін да другога.
Фрукты вымаць са скрынкі па меры патрэбы, але не трэба
браць лішніх, таму што, паляжаўшы 2—3 дні, яны могуць па-
чарнець.

Да жаніцбы...

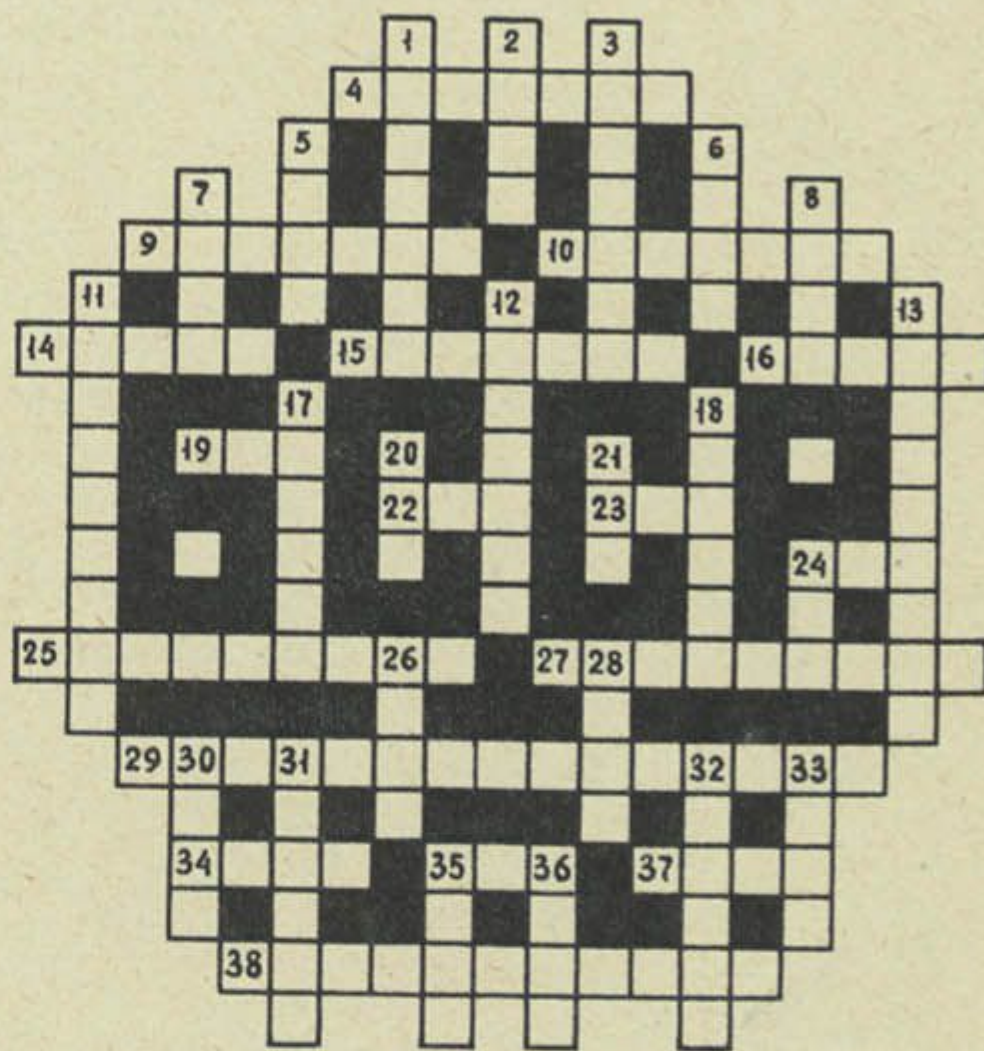
і пасля

Мал. М. Гурло.

КРАСВОРД

Па гарызанталі: 4. Старажытны беларускі горад. 9. Пар-
тызанка атрада «Дзіма» Мінскай вобласці, Герой Савецкага
Саюза. 10. Арганізатар і мастакі кіраўнік Беларускага дзяр-
жаўнага ансамбля песні і танца. 14. Беларускі паэт-песеннік.
15. Слаўны сын беларускага народа, легендарны камандзір
кавалерыйскага корпуса. 16. Возера ў БССР. 19. Сасновы лес.
22. Прыток Дняпра. 23. Тэхнічная культура, якая шырока вы-
рошчваецца ў Беларусі. 24. Рака басейна Заходняй Дзвіны.
25. Камандзір партызанскай брыгады «Аляксея» на Віцебшчы-
не. 27. Кампазітар, аўтар балета «Князь-возера». 29. Народная
артыстка СССР. 34. Прылада жніў. 35. Рыба. 37. Знак дзяржавы
або рэспублікі. 38. Першая ў свеце жанчына-прафесар, дзяцін-
ства якой прайшло на Віцебшчыне.

Па вертыкалі: 1. Драматург, аўтар п'есы «Партызаны».
2. Дзіцячая ўстанова. 3. Бацькаўшчына. 5. Частка грамадства.
6. Хімічны элемент, галоўная састаўная частка паветра. 7. Ад-
паведны перыяд у гістарычным развіцці грамадскага працэсу.
8. Горад у заходняй частцы БССР. 11. Воін-беларус, які паўта-
рыў подзвіг Матросова. 12. Гераічная дачка беларускага наро-
да. 13. Лётчык-беларус, які збіў 31 самалёт ворага, двойчы Ге-
рой Савецкага Саюза. 17. Абласны цэнтр БССР. 18. Пушны
звер, які жыве ў беларускіх лясах. 20. Опера М. Іпалітава-Іва-
нава. 21. Прыток Заходняй Дзвіны. 24. Вялікі адрэзак часу,
эпоха. 26. Цвёрды мінерал. 28. Твор Я. Маўра. 30. Беларуская
паэтка. 31. Аўтар рамана «За годам год». 32. Паэма А. Бяле-
віча. 33. Вялікая павозка. 35. Населены пункт. 36. Беларускі
дзіцячы пісьменнік.

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

На першай старонцы вокладкі — кранаўшчыца Нэля Блізнец.
Нарыс пра яе чытайце на 2-й старонцы.

Фота П. Нікіціна

Адказны рэдактар А. П. Ус. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕ-
ВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР,
В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 04805 Журнал «Работница и крестьянка»
на беларусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падп. да друку 3/VIII-64 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара —
6-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і куль-
туры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 181620. Зак. 335.

3H / 794562 (050)

1000000 199296 1

